

kırşehir'li

AŞIK SAİD

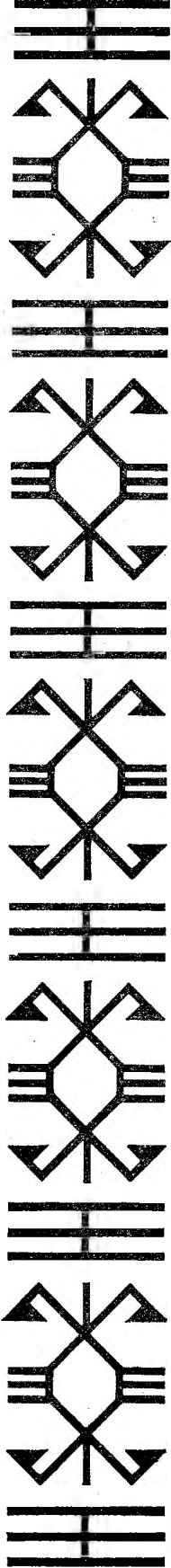
Destanlar

elir

CAHİT OBRUK

Bu eser n baskısından dolayı elde edilecek gelirleri
Derneğimize bağışlayan, değerli insan,
Genel Başkanımız Cahit Obruk'a
minnet duygularımızı sunar,
Tanrı'dan rahmet dileriz.

KIRşEHİR ÖĞRENİM GENÇLİĞİNE
YARDIM DERNEĞİ GENEL MERKEZİ

kırşehir'li

AŞIK SAİD

CAHİT OBRUK

Ulus MATBAASI
ANKARA 1983

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖN SÖZ	7
AŞIK SAİD	9
Giriş	9
Hayatı	11
AŞIK SAİD İLE İLGİLİ YAYINLAR	17
SANAT YÖNÜ	30
Genel Görünüm	30
Ölçü	32
Kafiye	35
Dil	37
ETKİLENDİKLERİ	38
Memleketi	38
Şairlerin Etkisi	40
İŞLEDİĞİ KONULAR	57
1 — Gurbet, Sıla ve Özlem	58
2 — Sevgi ve Güzelleme	59
3 — Doğaya Dönük Şiirler	62
4 — Askerlikle ilgili Olanlar	63
5 — Kızılırmak, Hastalık ve Ölüm	65
6 — Geçici Dünya, Gerçek Dünya ve Din	69
7 — Yanıp Yakınmalar	76
8 — Tepki ve Çıkışlar	80
9 — Destanlar	85
AŞIK SAİD'İN ŞİİRLERİ	93
1 — GURBET, SILA VE ÖZLEM	93
(Gurbet, Sıla, Konyada İken, Beni, Gülemem, Silifkede, Baharda)	
2 — SEVGİ VE GÜZELLEME	103
(Kara Gözlüm, İmiş, Göründü Gözüme, Muhanet, Tel Hastasıyım, Gelin, Buralı Gelin, Emine, Stürmeli Değil, Seher Yeli, Bir Geline, Vefasız, Alan Yar, Yar Senin, Ne güzel, Ben Gibi, Binmiştir, Yar için, Kerem Eyle, Gezer İkişi, Dediler, Dumanlıdır, Eşi için, Bir Kadına, Göl Kenarında, Keskinli Güzel için, Sevgilim, Dilber, Gözlerin, Demiş, 1 nolu Şiir, İhtiyar mı Belledin)	

3 — DOĞAYA DÖNÜK ŞİİRLER	139
(Çiçekler, Menekşe, Karakurt Hamamı, Kırşchir Türküsü)	
4 — ASKERLİKLE İLGİLİ OLANLAR	145
(Askere Giderken, Ayrıldıktan Sonra, Mektup, Askerlikte Yazılmıştır, Derman Götür, Yemen'e Giderken, Askerlere Hitap, Etem Paşa'ya)	
5 — KIZILIRMAK, HASTALIK VE ÖLÜM	155
(Kızılırmak, Suda Boğulan Gelin, Bayram Eder, El Kızılırmak, Son Türküsü, Hasta Döşeginde, Yavruma, Hastalığında, Bir Veremli Ağzından, Karısının Ölümüne, Ölen Çocukları için, Kardeş, Tosun Ağanın Ölümü, Temirli Dağları, Ey İnsan, Yetiş, Ne Fayda 2, 3, 4, 5 nolu Şiirler)	
6 — GEÇİCİ DÜNYA, GERÇEK DÜNYA VE DİN	179
(Yaradılışın Cilvesi, Yorulur Bir gün, Ara Bul, Dünya Boş İmiş, Neyledİ, Ahiret, Misafir, Düşmez mi, Said'in Soruları, Hoca Sükût Edince, Ne Güzel Uymuş, Kim İdi, Çevrilir, Olmasaydı, Gerekir, Ben, Gönüle)	
7 — YANIP YAKINMALAR	199
(Bastın mı Yoksa, Bağlarım Kaldı, Kaçan Kızı için, Dere mi Bildim, Dostum, Kelli, Feleğe, İn Gayri, Tecellim Böyle, Said Avcı, Kahpe Felek, Yaratan, Said ile Oğlu Arasında)	
8 — TEPKİ VE ÇIKIŞLAR	215
(Savuşur, Yeğ İmiş, Yağmurlu Köyünden Bir Eşkiyanın Ağzından, Olmaz mı, Kılıkta, Zora Çevrilir, Usandım, Kimseye Kalmaz, Alacaklı Karşısında)	
9 — DESTANLAR	227
(Yusuf Paşa Destanı, Haraşova Cengi Destanı, Destanı İlhami, Her Şey Bozuldu, Zulüm ve Zâlîme Sözlerim, Diğer Destanı İlhami)	
SÖZLÜK (Aşık Said'in Şiirleri için)	245

ÖN SÖZ :

Yıllar önce, günlük bir gazetede tarafımızdan hazırlanan biyografik ve tanıtıcı nitelikte özel bir yazı dizisi yayınlanıyordu. Aşık Said'e de yer verilmişti bu dizide. Yıl 1954'dü.

Yazının yayınından sonra, kalemimizle Said arasındaki ilgi de tamamlanıyordu bir bakıma.

Aradan uzun yıllar geçti. Kesilen ilginin yeniden filizlenmeğe başladığını seziyordum. Bu sırada 27-29 Ekim 1975 günlerinde toplanacak olan (Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri) ne katılmamızı isteyen davetiye geldiğinde, fazla düşünmeden seçtiğimiz konunun başlığında ikinci kez oturuyordu bu Kırşehirli halk ozanı. Bir seminerin sınırlı süresine rağmen, yarım saate yaklaşan bir konuşma ile Aşık Said'e yeniden dönmüş oluyorduk. İşte bu kitabı hazırlama düşüncesi, o konuşmanın bitim noktasında çıkıverdi ortaya; Eksiklerini tamamlamağa yanlışlarını düzeltmeğe ve yeniden düzenlemeğe çalışarak.

Gereken hazırlığı yaparken, Aşık Said'in hayatı, kişiliği ve şiirleri yönünden yararlanabileceğimiz bilgi ve belgeler olmalıydı elimizde. Ne gezer.. Yakın geçmişte yaşamış bir insan, halkta yaşayan bazı türküleri ve sayılı kişilerin aklında kalan çok az şiiri dışında karanlıklara gömülüp gitmişti sanki. Bu yüzden, umulan ve akla gelen bir çok yayının taranmasından; Kırşehir il merkezinde, Aşık'ın köyü Toklumen'de ve çevre köylerde yeniden yaptığımız inceleme ve araştırmalardan yeterli ve doyurucu bir sonuca vardığımız da söylenemez.

Ancak ve özellikle şiirlerinin toplanması yönünden yararlanabildiğimiz tek geniş kaynak, 1939 yılında yayınlanan Muzafer Ergün'ün «Toklumen'li Aşık Said» adlı eseri olmuştur. Aşık'ın bir çok şiirini bir araya getiren ve ilk geniş kaynak olması bakımından büyük önem taşıyan bu eser olmasaydı bizim

de -şiiirler yönünden- böyle bir kitabı hazırlamamız hayli güç, belki de imkânsız olacaktı. Halk edebiyatı ve kendi adımıza Muzaffer Ergün'e ne kadar teşekkür etsek azdır.

Yazar kitabına «Toklumen'li Aşık Said» adını vermiş, biz de «Kırşehir'li Aşık Said» dedik. Şairimiz bir destanında; «VA-TANIMDIR KIRŞEHİR!...» diyor. Bu sözler nüfus kâğıdının da gereği olmalı. Biz hem şairin kendisine, hem de bu gereğe bağlı kalmayı doğru bulduk. Aynı adı taşıyan iki kitabın birbirine karıştırılmasına ilişkin sakınca da önlenmiş oluyordu böylece.

Aşık Said hakkındaki yayınlar hayli sınırlı olup, ilerde bunlardan ayrı ayrı söz edilecektir. Gözümüzden kaçan yayınlar bulunuyorsa, onları atlamış olmayı kendimiz için bir eksiklik ve bir şanssızlık sayacağız.

Diğer yandan ne denli inceleme ve araştırma yapmış, bir hayli yayını elden geçirmiş olursak olalım, diğerlerindeki gibi, bu kitabın da bazı özürlerinin bulunduğu saklanamaz. Ne var ki biz gelecek yazarlar için bir başlangıç yaptık, daha uygunlarını yaratma isteğini uyandıрмаğa çalıştık. İstedik ki Kırşehir ve çevresinde adı ve türküleri hâlâ yaşayan ve radyolarımızda söylenen bu şair unutulup gitmesin. Bu amaçla Karacaoğlana uyduk biraz da:

**Ehildir hüsnünü muhalif etme
Mekteb-i irfandan bir kadem gitme
Sana dört sözüm var sakın unutma
Bir öğren, bir öğret, bir oku, bir yaz**

Görülüyor ki Karacaoğlu'nun, (Bir öğren, bir öğret, bir oku, bir yaz) demiş.

Biz de öyle yaptık. Okuduk, öğretmek mi, onu bilemeyiz ama, öğrenmeğe çalıştık ve yazdık. Daha güzellerini bizden sonrakilere bırakarak.

AŞIK SAİD :

G İ R İ Ş

Doğduğu il ve çevresinde, adı ve türküleri hayli yaygın olan Aşık Said'in ne yazık ki halk edebiyatı sayfelerinde adına bile raslamıyoruz. Doğum ve ölüm tarihleri pek uzaklara gitmiyor. Hatta ölümünden bu yana sadece 70 yıl dolayında bir süre geçmiş. Yüz yıl bile değil. Öyleyse neden gözlerden uzakta kalmış, uzmanların, araştırmacıların kalemlerinin yakınına düşmemiş?

Bu gerçek yalnız Aşık Said için geçerli sayılamaz. Kanayıp gelen bir eski yaradır bu. Hangi alanda olursa olsun, çoğu kez, kendisine değer biçilmesi öngörülen insanları ya öldükten sonra tanımaya ve hatırlamaya çalışıyor, ya da kara toprağın karanlıklarında unutulmağa bırakıp gidiyoruz.

Bir değerlendirmeye tutamak olacak çeşitli bilgi ve belgeler -unutulmadan ve yitirilmeden- zamanında ele alınarak geleceğe kazandırılmadığı için, sonradan başlatılan girişimler yer yer eksik, hatalı ve gerçeklere aykırı düşmekten kurtulamıyor. Aşık Said ile ilgili olarak ilerde tekrar döneceğimiz bu tarihi alın yazısının altına bir çizgi çekmekle yetiniyoruz (1)

(1) Nitekim Kırşehir ve Toklumen Bölgesinde yaptığımız görüşmelerde, Aşık Said'i tanıyan yaşlıların bulunmadığını, kişiliği ve serüvenleri hakkında geniş ve net bilgiler verecek kimselerin kalmadığını gördük. Bulunanlar ise bir kaç kişiyi geçmiyordu. Ayrıca o günlere yetişmiş olan bu kişilerin hemen hepsi henüz çocuk denecek yaşta olduklarından, gördüklerini ve duyduklarını hatırlayamadıkları gibi, bazıları bilgi sahibi dahi olamamış. Olanların çoğu da ya unutmuş, ya da hafızasında yanlış saklamış. Söz gelimi Aşık Said'in gelini, yani oğlu Seyfullah'ın karısına bir çok sorular sordumuz halde, notlarımıza görecek bir karşılık alamadık. Söz gelimi, «kayın pederin kaç evli idi» sorusuna, «bir evli» diye cevap verdi. Halbuki üç evli olduğu kesindi. Demek ki, Seyfullah'ın eşi olsa olsa Said'in son karısını hatırlayabiliyordu ancak.

Aynı gerçeklerin, Aşık'ın şiirleri için de geçerli olduğunu üzülererek söylemek zorundayız. Bu bakımdan aldığımız notlar, belli kişilerin birbirlerini tamamlayan bilgilerine dayanmaktadır.

Prof. Armin Vambéry haklı. O, Macarca bir kitaba yazdığı önsözde şöyle diyordu:

«Türk halk edebiyatının hazineleri sokaklara dağılmış inciler, pırlantalar, değerli taşlar gibi darmadağın bir halde, kendisini toplayacak birisini bekliyordu. İ. Kunos, tamamen ihmal edilmiş bu edebi hazineye ilgi gösterip, etrafa saçılmış bu değerleri toplayarak Avrupalı okuyuculara eşsiz bir halk masalları dizisi sunmuştur.» (2)

Batılı, Türk halk edebiyatını Avrupa için «tamamen ihmal edilmiş bir edebi hazine» olarak görürse, bizim ihmalmize ne anlam verilir bilemeyiz.

Her ne kadar Aşık Said'in bir Yunus, bir Karacaoğlan, bir Bayburtlu Zihni olduğunu ve Vambéry'in pırlantaları arasında yer alacağını söyleyecek durumda değiliz. Ne var ki O bir Emrah değilse de, bir Aşık Said'dir. Üzerinde durulacak ağırlık noktaları vardır, hem de bazı eksiklerine rağmen.

Aşık Said'le birlikte açılmış avuçlara şırl şırl dökülen bir kaynağa eğilmiş oluyoruz. Anadolunun nice kaynaklarından birisine: Pırl pırl, duru ve aydınlık. Gönül gönül akıvermiş içimize, tel tel dökülüvermiş ve ses ses doldurmuş yüreğimizi. AŞIKLAR demişiz bu kaynağa, SAZ ŞAİRLERİ demişiz, HALK OZANLARI demişiz. Adına ne denirse densin, kimliği bilinsin ya da bilinmesin, ulusun öz benliğini yansıtan, onun öz dilini söyleyen bu kaynak bizindir, bizim kendi halkımızdır biraz da. (3)

İşte bu kaynaktan bir yudum su, Kırşehir'li Said.

(2) İgnácZ KÜNOS : Türk Halk Edebiyatı, sayfa : 15 Tercüman Yayınları, İstanbul 1978 Hazırlayan : Dr. Tuncer Gülensoy.

(3) Cahit OBRUK : Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri (27 - 29 Ekim 1975) Sayfa : 333-343, Ankara 1976.

(Bu bildiriden yararlanıldığından ilerdeki sayfalarda her seferinde kaynak olarak gösterilmesi gereksiz görülmüştür.)

HAYATI

Aşık Said 1251 (1835) yılında Kırşehir İline bağlı Toklumen Köyünde doğmuştur. Değirmenci Oğulları denen bir aileden gelmektedir.

Said, okuyup yazmayı önce köyün hocasından öğrenmiş, sonra 18 yaşlarında Kayseri'ye giderek iki buçuk yıl medrese öğrenimi görmüştür.

Üç kez evlenmiş ve bir çok çocukları olmuştur. Bunlardan dördünün erkek, birinin kız olduğu kesindir. Ayrıca bir oğlu ile bir kızının olduğu da söylenmektedir. Adil ve İbrahim adlarındaki iki oğlu aynı günde ölmüş. Nuri adındaki oğlu 1290 (1874) deki büyük kıtlıkta keme (domalan) toplamak üzere Kızılırmak'ın karşı kıyısına geçerken sandalın devrilmesi sonucu boğularak ölmüştür. Şairin kendisinden sonra yaşayan tek oğlu, O'nun gibi bir halk şairi olan Aşık Seyfullah'dır. (4)

(4) Aşık Seyfullah 1312 (1896) yılında Toklumen'de doğmuş, 1968 de 72 yaşında iken bu köyde ölmüş ve oraya gömülmüştür. Medrese eğitimi gören Seyfullah, saz çalmayı ve şiir söylemeyi babasından öğrenmiş. Ticaret ve çiftçilikle uğraşmış. Soyadı Kanunu çıktığında aile lakabı olan (DEĞİRMENCİ)'yi soy adı olarak almıştır. Evli ve altı çocuk babası idi, Saza ve şiir yazmağa yirmi yaşlarında başlamış. Kırşehir Halkevi 1949 başlarında şairin yirmi bir şiirini bir araya getirerek yayınlamıştır. (Aşık Seyfullah; Kırşehir İl Basımevi 1949, otuz iki sayfa, Kırşehir Halkevi Yayını, yeni seri: 1) Aynı yılın sonlarına doğru yetmiş sekiz şiiri bir araya getirilerek ikinci kitabı basılmıştır. (Toklumenli Aşık Seyfullah: Kırşehir İl Basımevi 1949, yüz yedi sayfa). Ayrıca elde edemediğimiz bir kitabının da 1956 yılında basıldığı söylenmiş ise de, Milli Kütüphanede yaptığımız araştırmada böyle bir kitaba raslanmamıştır. Basılacak şiirlerinin bulunduğu da söylentiler arasındadır. 1940 larda Ülkü Mecmuasında şiirleri yayınlanmış. Seyfullah'ın şiirlerinde babasının etkisi görülmekte ise de eşit güçte olduğu söylenemez. Kendisi hakkında bulabildiğimiz diğer yayınlar şunlardır :

a) Refik Ahmet Sevengi : Çağımızın Halk Şairleri, Aşık Seyfullah, sayfa: 222-226 İstanbul 1967.

b) Kırşehir İl Yıllığı : Aşık Seyfullah, Sayfa: 126, Ankara 1973.

c) Kerim Aydın Erdem : Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri, Aşık Seyfullah, Sayfa: 239-244 Ankara 1976.

d) Fatma Köyoğlu : Ankara Radyosu, TRT, I. «Sizlerle Birlikte» programı, Aşık Seyfullah, Yayın Tarihi 8.4.1976 Saat 14.30 - 14.50.

Haşım adındaki bir kardeşi Silifke'de mutasarrıflık yapmıştır.

Aşık Said, Kızılırmak üzerinde kayıkçılık yapardı. Çiftçilikle de uğraşırdı az da olsa. Avcılık ve binicilik sevdiği uğraşlardı. Emmileri de kayıkçılık yapıyormuş, öyleyse bu uğraş onlardan gelmiş olmalı kendisine.

O, bir taraftan kayıkçılık yaparken, bir taraftan da ülkenin bir çok il ve ilçelerini dolaşmış ve sazına oralardan da teller bağlamıştır. Dörtlüklerinde çok yerleri gezdiğini, «Yedi iklim dört köşeyi» dolandığını bildiriyorsa da, adlarını saymıyor. Görüşmelerimizden ve şiirlerinden çıkarabildiğimiz kadarıyla Ankara, İstanbul, Bursa, Eskişehir, Konya, Kayseri, Maraş, Antep, Adana, Mersin, Silifke, Tarsus, İzmir, Manisa, Haymana, Şereflikoçhisar, Aksaray, Keskin bunlardan bazılarıdır. Ayrıca Yemen'e de gitmiştir. Gezdiği yerlerde etkilenme derecesine göre şiirler yazmış, türküler düzmüş.

Bölgedeki yaşlı ve konuya yakınlık duyan kişilerden Aşık hakkında edindiğimiz diğer bazı bilgilerin de buraya aktarılması uygun düşer sanırız.

Bir görüşe göre dört, bir görüşe göre altı yıl askerlik yapmış Yemen'de. «Yemen'e giderken» başlıklı şiirinde, asker olarak Yemen'e gittiğini belirleyen tam bir açıklık yoksa da, bölgede askerlik hizmetini Yemen'de yaptığını savunanlar az değildir. Nitekim askerden sevgilisine vulladığı «Mektup» adlı şiirindeki:

Leylâyı yitirmiş Mecnuna döndüm
Yana yana ıssız çölü beklerim

mısraları askerliğini Yemen'de yaptığı şeklindeki görüşleri oldukça açıklığa kavuşturmakta, buna «Yemen'e Giderken» şiirindeki :

Yemen'den karalı haber geliyor
Nice yiğitler de hasret ölüyor

sözleri de eklendiğinde, askerliğini Yemen'de yaptığı büyük oranda doğruluk kazanıyor.

Türkü söylemeğe genç yaşında başlamış ve sözlerini sazının tellerine ustaca dökmesini becermiş. Bağlama çalmayı kendi

kendine öğrendiğini, küçük yaşta başladığını söyleyenler çoğunlukta ise de, çocukluğunda komşu köylerden birinde ünlü bir saz erinin yaşadığını ve bu usta kişiden öğrenmiş olabileceğini ileri sürenler de çıkmıştır. Bu kişilerin sözleri tahmin-den öte geçmediği gibi, isim ve yer de bildirmediklerinden ve hayli azınlıkta olduklarından Şair'in bağlamayı kendi kendine öğrendiği daha çok kesinlik kazanıyor.

Kırk beş yaşına kadar sazını ilhamlarının dili haline getiren Aşık, bu yaştan sonra çok sevdiği sazını bırakmıştır. Sazını erken bırakması iyi mi olmuştur, kötü mü bilemeyiz. Gerçek şu ki, Aşık Said bu gün bağlama tellerinden dökülen türkülerıyla yaşayan ozanlardan biri. Türkülerinin çoğu, memleketi olan Kırşehir ve çevresinde halâ yaşamaktadır. Derlenemediği için unutulmuş olsa bile. Ayrıyeten, incelemeler sırasında Kırşehir folklorundaki yerini ve önemli payını da saptamış bulunuyoruz. Üstelik yaşadığı dönemde de türkülerinin yaygın ve tutulur olduğu tartışmasız söyleniyor.

Genel kanı, Aşık Said'in sesinin yanık ve çok güzel olduğu, türkülerini içinden geldiğince okuduğu, başladığını tamamlamadan geçmediği, dinleyenlerin ona uyarak sessizce ve zevkle havasına girdikleri biçimindedir. Görüşmelerimiz sırasında, bağlamayı ender bir ustalıkla çaldığını, bir söylediği parçayı uzun bir süre geçmeden bir daha söylemediğini öğreniyoruz. (5) Bize verilen bilgiye göre, şu örnekler anlatılanları doğrular niteliktedir:

Bir düğünde davatlılar arasında, zamanın önde gelen eski bir bağlama erbabı da bulunuyor. İlk bu sanatçı alıyor tezeneyi ve yumuluyor sazın göğsüne, tellerine. Çalışıyor ve söylüyor. Dinleyenler mestoluyor, bir hayranlık rüzgarı esiyor oracıkta. Sonra sıra genç Aşık Said'e geliyor, hem çalışıyor, hem söylüyor. Sesi ve sazı o kadar güzelmiş ki, kendisini ilk kez dinleyen ünlü kişi bağlamasını eline alarak ayağa kalkmış, övgüsünü damgalar gibi, sazını ortasından kırırvermiş herkesin önünde,

(5) Anlaşıyor ki, bugün göregeldiğimiz gibi, belli bir kaç parça ile işi savuşturma kolaylığına kaptırmıyor kendisini.

Gene bir gün, dört gelin kız su dolduruyor bir pınardan. Oradan geçmekte olan Said, bir söğüdün gövdesine yaslandıktan sonra, «Ay Dost!...» diye başlıyor çalıp çığırmaya, Kızlar bu güzel, bu yanık, bu içten konser karşısında testilerini yere çalarak beğenilerini açığa vuruyorlar.

Bütün bu özelliklerinin normal gereği ise, Said'i zamanın aranan, beklenen kişisi yapmasıdır. Her taraftan sık sık ziyarete gelenler olurmuş. Çoğunluk ise avcı arkadaşları. Yaşlı bir köylü hem kendi gördüklerine, hem de duyduklarına dayanarak şunları açıklıyordu bu konuda: Said'in dedesinden kalma bir odası varmış. Çevre köylerden ve daha uzak yerlerden Said'i ziyarete gelenler eksik olmazmış. Gelenler dedesinin köy odasında ağırlanır, bazan sabahlara kadar yarenlik edilir, çalınır, söylenirmiş. Gelenler bu odada gecelerlirmiş. Bundan da anlaşıyor ki Aşık'ın adı biliniyor ve söyleniyordu dillerde: «Said Avcı» şiirinde bunu kendisi de açığa vuruyor :

«Söylenir namımız halkın dilinde.»

Said'in bir tutkusu da şahan. Ava çıktığında olduğu gibi, çıkmadığı zamanlarda da elinde, omzunda şahanla dolaşmış. Aşık'ın şahana olan sevgi ve tutkusunu şiirlerinde de görüyor ve bize verilen bilginin gerçek olduğu sonucuna varıyoruz:

Yavru bazım konmuş kolun üstüne
Dökmüş saçlarını belin üstüne
Şahinimi salmış idim yabana
Mail oldum ben bir kaşı kemana

Ün eyledim yüce dağlar salından
Gözü kara bir balaban kuş ile
Elde bazım kalktım keklik avına
Yol alanda Ağzıboz'un dağına

Bir şiirinde de şöyle duyurur kolundaki şahini :

Davet olsam dost köyüne okunsam
Yavru şahinimi kolda götürsem

Bu örnekler dışında şahan, şahin, balaban, baz gibi adlarla bu kuşlara düşkünlüğünü belli eden satırlarına çokca rastlıyoruz.

Aşık Said'in, kadınlara olan eğilimi ayrı bir özelliği olarak çıkıyor karşımıza. Ne var ki bu noktadaki görüşler şehre ve köye göre değişiyor. Kırşehir'de kadınlara aşırı düşkünlüğün kanısı yaşarken, kendi köyünde, «vardı, aşırı değildi» şeklinde söyleyenlere raslıyorduk. Gelgelelim şiirleri ve hayatına ait kısa bilgiler birinci görüşü daha bir haklı çıkarır nitelik taşıyor.

Gene köyünden edindiğimiz bilgiye göre dindar, namazını kaçırmayan, çok dürüst ve doğru bir karakter adamı imiş. Zaten bu ve benzeri özelliklerinin sosyal yanı olan bütün şiirlerinde, kuşkuya yer kalmayacak şekilde tam bir açıklıkla görülebiliyoruz.

Evet ozanın yaşadığı dönemle ilgili bilgiler şimdilik bu kadarla bitiyor. Bitiyor ama, bir perde eksikliğiyle ancak. Derken bir gün gelmiş, bağlamış Said'i hasta döşegine. Ne var ki, elinden ve dilinden alamamış türküsünü, koşmasını, destanını. Söylemiş, yazmış hasta yatağında bile yaşlı Ozan. Hem de geleceğini kestiren bir adamın acı gerçeklerini yaşıyordu artık. Biraz yakınmalı, tersine minnetsiz ve üstelik korkusuz:

**Yüklettin bahranı kaçarım diye
Kol kanat bağladın uçarım diye
Şu yalan dünyadan göçerim diye
Kırdın kanadımı kolumu felek**

**Gözümünden akıttım demü zarımı
Felek yaman aldın kolay yanıma
Vadem yetti ise gel al canımı
Sana minnet etmem bir canı felek**

**Şu yalan dünyada yolumuz büke
Çevirdim yönümü yalvardım hakka
Giydirdin gömleğe istemez yaka
Yolumu yolsuza düşürdün felek**

Hasta döşeginde böyle yazan Aşık, ardından minnet etmediği canını da veriyor ve Toklumen'e gömülüyor. Yazık, bu kitabın hazırlığı amacile fırsat buldukça gittiğimiz bölgede, hele Aşık'ın kendi köyünde yaptığımız soruşturmalarda mezarının yerini bilen kimse çıkmamıştır.

Öldüğünde 75 yaşındadır. Yıl 18 İkinci Kânun 1326 dır. (18 Ocak 1910) Yastığının alından kendi el yazısıyla yazılmış «Son Türküsü» de çıkmıştır :

Said bu rüyaya aldanma boşa
Götür azık bir gün gelecek başa
Senin günahların gökleri aşı
Sana baki değil bu Tokluğemen

Evet Toklumen ona da kalmamıştır. Zaten o da herkes gibi, bu dünyada konuk olduğunu biliyor ve şöyle açıklıyordu önceden :

Anamın rahminden yere düşmeden
Dokuz ay yaslandım handa misafir
Bu gün geldim ise yarın giderim
Ben bir ulu kervan hana misafir

Gayri Aşık'ın da misafirliği bitiyordu. Misafirliği bitmeyen ise onun sözleri, sazından kalan seslerdi. Bu gün var olan, yaşayan iki gerçek.

AŞIK SAİD İLE İLGİLİ YAYINLAR :

Görülüyor ki Aşık hakkında kısıtlı ve eksik bilgilerle karşı karşıyayız. Bu durum şiirleri için de geçerlidir. Bir zamanlar adı kendi ilinin dışına taşmış. Halâ oralarda türkülerinin ve adının yaşadığını biliyoruz. Yazık ki bu güçlü Anadolu ozanına bu güne kadar yeterince kimse eğilmemiş. Ne kendisi, ne de bir başkası daha hayatta iken, hiç değilse şiirlerini bir araya getirmeyi düşünmemiş. Öldükten sonra olsun bu yolda bir etüd bir çalışma yapılmamış. Bundan ötürüdür ki hayatına dönük bilgiler veren kaynak da görülmüyor. Ne bir defter, ne kitap, ne bir cönk, ne de başka bir belge. (6) Böylesi bir yokluktan nasıl Aşık Said'e varılabilirdi, kestirmesi zor olmamalı.

Her ne kadar Muzaffer Ergün hayli şiirini toplamış ise de, biyografik anlamda etraflı bir soruşturmaya yönelmemiş. (7) Kitabının başında sadece, bir buçuk sayfeden oluşan küçücek bilgiler vermekle kalmış. Keşki başlamışken biraz derinlere inme zahmetine katlanabilseydi, bir çok doğrular ve unutulanan-

(6) Bölgede bazı kişilerin elinde, kendi el yazısıyla şiirlerinin toplandığı bir cildin bulunduğunu söyleyenler çıkmışsa da, araştırmalarımızda bunun bir söylentiden ibaret olduğu anlaşılmıştır. Gene bir kişi, kendisinde Şairin bilinmeyen iki şiirinin olduğunu söyledi. Onları bu kitaba almak istedik, vermedi. Israr ve ırcalarımız karşısındaki tutumundan bu şiirlerin kendisinde bulunmadığı kanısına vardık.

(7) Muzaffer Ergün : Toklumen'li Aşık Said, Kırşehir Basımevi 1939.

lar kazanılmış olurdu. (8) Bilinen odur ki, sonradan yanlış, de-
ğişik, hatta uydurma türkü ve şiirler türemiş ve bunlar Aşık
Said'e mal edilmiştir. Hatta halkın kendine göre söylediği tür-
küler var, şiirler var. Üstelik bölgedeki başka şairlerin koşma
ve türkülerini Said'inmiş gibi gösterenler var. Bunlar her dö-
nemde ve her yerde görülegelen gerçekler. Ama zararlı sonuç-
larının da gözden ırak tutulmaması gerekir. (9) Hele bir çok
kişinin bir parçayı orujinini kavramadan, söz ve müzikte de-
ğişiklik yaparak, kendine göre çalıp söylemesi, otantik değer
yitirilmesine müncer olmaktadır. Yerindeki izlenimimiz de bu-
nu doğruluyor.

Hakkındaki yayınlara gelince, hemen söyleyelim ki bunlar
da sayılı, çoğu da yetersiz. Çoğunluğu ise 1967 yılından sonraya
rashyor. Ne var ki önceki ve sonrakilerin bazılarında yer yer
yanlışlar ve eksikler bulunduğunu görüyoruz. Gerek metinler-
de, gerek dipnotlarda hepsine değilse de, gerekli görülenlere
dokunmak zorunda kalınmıştır.

(8) Aşık Said 1910 yılında ölmüştür. Muzaffer Ergün ise 1939 da ça-
lışmalarını bitirmiş. Arada 29 yıl var. Buna göre o yıllarda, Şairi yakından
taniyan ilişkisi bulunan, kişiliği ve yaşayışı hakkında bilgisi olan kimseler
olmalıdır. Ne de olsa, bu güne göre görgü ve bilgileri daha tamdır bu kim-
selerin, daha taze ve canlıdır. Bu bakımdan kendisi herbirinden daha geniş
ve gerçek anlamda yararlanabilirdi. Onların açıklamalarıyla dağınık bil-
gilerin toplanmasına, eksiklerin tamamlanmasına yardım etmeleri sağlanabi-
lirdi.

Haydi bu yapılmamış, şu kitabı hazırlama düşüncemiz, şairle ilk kalem
tanışıklığında başlasaydı (1954), durum gene de başka olurdu. Çünkü arada
bu kez de 16 yıllık bir fark bulunuyor. Üstelik kendisinden yararlanılacak
en önemli kaynak sayılması gereken oğlu Seyfullah henüz sağdır. Üzülmemek
ve otokritik yapmamak elde değil.

(9) Şayet Aşık Said yaşarken veya hemen sonra, oğlu Aşık Seyfullah,
ya da bir başkası tarafından şiirlerinin tamamı bir deftere, bir kitaba alın-
mış ve yaygın hale getirilmiş olsa idi, bir çok yanlışlıklar gün ışığına çıkar,
unutulanlar söz konusu olmaz, yanlışların düzeltilmesi de kolaylaşmış olurdu.

Tarih sırasına göre bu yayınlara kısaca bir göz atalım.

1 — Ord. Prof. Fuat Köprülü'nün bildirdiğine göre «Cevdet Tarihi» ve «Netayicül-Vukuat» da da Aşık Said'e ayrılmış bilgiler vardır. (Türk Saz Şairleri Sayfa: 402, dipnot: 16 Ankara 1962). Bu eserlerden on iki cilt olan ve 1974 de yayınlanan birincisi ile iki cilt olan ve 1979 da basılan ikincisini türkçe metinlerinden incelemiş isek de Aşık Said'e raslayamadık. Ya, o sıralarda yakalandığımız korkunç bir hastalığın etkisi altında gözümüzden kaçmış, ya da, türkçe baskıları yapılırken bazı kısaltmalara gidilmiş de olabilir. En iyisi, eski yazılı baskıların gözden geçirilmesi oluyordu.

Ne yazık ki aynı hastalık yüzünden bunların gözden geçirilmesine gücümüz elvermedi.

2 — Cevat Hakkı Tarım, «Kırşehir Tarihi» adlı eserinde Aşık Said'e de yer vermiş, üç şiirini aldıktan başka, hakkında bir sayfalık da bilgi vermiştir. (10) Düştüğü bir dipnotta aynen, «Şimdi Balıkesir İlk Öğretim İspekterliğinde bulunan Muzaffer Ergün İlimizde bulunduğu sıralarda Toklumenli Aşık Said'in türkülerini toplamışlardı. Pek yakında matbaamız bu kitabı basmaya çalışacak. Aşık Said'in tercemei halile, şiirlerinden bir kaç örneği bu kitaptan alıyoruz.» demek suretiyle, Muzaffer Ergün'ün kitabının basılmak üzere olduğunu haber vermiş, şiir ve kısa bilgiyi Ergün'den aktardığını açıklamıştır. Kendisi İl Matbaası Müdürü olan Tarihçi Tarım, verdiği kısa bilgide Said'in «İlhami» mahlasını kullandığını da belirtmiştir.

3 — Eşref Ertekin, «Çorumlu Dergisi»'nde (11) yazdığı «Kırşehirli Bir Şair» başlıklı yazıda şu bilgileri vermektedir.

«Bir kaç sayı evvel Neşet Köseoğlu'nun yazılarının birinde elimizde bir çok cönklerin de bulunduğunu, bunlarda yaptığımız araştırmaları peyderpey yazacağımızı söylemiştik. Bu cönklerde Çorumlu şairler arasında bir de (İlhami) adında Kırşehirli bir şaire rasladık.

(10) Cevat Hakkı Tarım : Kırşehir Tarihi, Kırşehir Vilayet Matbaası 1938, Sayfa : 226.

(11) Eşref Ertekin : Kırşehirli Bir Şair, Çorumlu Dergisi, Sayfa : 271, 15. İkinci Teşrin, 1938 (15 Kasım 1938), Sayı : 8

Bunun kim olduğu hakkında bir bilgimiz olmamakla beraber çok kıymetli bir cönkte gördüğümüz üç parçasını aşağıya yazıyoruz. Kırşehir Halkevi arkadaşlarımızın bizi bu hususta aydınlatacaklarını ümit ederek Sultan Aziz zamanında yaşamış olan bu şairin üç parçasını aşağıya dercediyoruz.»

Çorumlu Dergisi, Said'in üç destanını da «Destanı İlhami», ve «Diğer Destanı İlhami» başlıkları altında yayınlamıştır. Dergi Milli Kütüphanenin 1956 SA 411, 1938-39/1-12 numarasında kayıtlı bulunuyor.

4 — Cevat Hakkı Tarım, Çorumlu Dergisinin dileğine bir karşılık olmak üzere, bu dergide «Kırşehirli Şair İlhami Hakkında» başlıklı bir yazı yayınlamıştır. (12)

Cevat Tarım yazısında İlhami'nin üç destanını aynen Kırşehir Gazetesinde yayınladığını, ayrıca Çorumlu Dergisine ve ilgililere teşekkürlerini bildirdiklerini, yalnız Şairin Abdulaziz değil, Abdulhamid döneminde yaşadığını ve zamanına göre oldukça «mükemmel bir tahsil» gördüğünü, «tarikate mensubiyeti şiirlerinin tetkikinden anlaşılan Şairin asıl adının İlhami olduğunu» yazdıktan sonra şunları sıralamaktadır :

«Dün, matbaamızda basmakta olduğumuz Aşık Said'in türküleri adındaki kitabın dördüncü formasının tashihlerini yaparken,

İsmim Said mahlasım İlhami mısrama gözüm ilişir ilişmez, «evrika evrika» diye hamamdan fırlayan Arşimed gibi ben de buldum buldum,... diye haykırdım.

Fakat o anda hafıza ve intikalimin de sadakatsızlığına acıdım. Çünkü: Kırşehir Tarihinde Aşık Said'in tercemei halini yazarken mahlasının da İlhami olduğunu zikretmiştim. Ne yapalım «kul kusursuz olmuyor.» dedikten sonra, şu bilgileri veriyor :

(12) Cevat Hakkı Tarım : Kırşehirli Şair İlhami Hakkında, Çorumlu Dergisi, 15. Birinci ve ikinci Kanun 939, Sayı : 9-10, Sayfa : 314, (15 Aralık ve Ocak 939).

«Aşık Said hicri 1251 yılında Toklumen Köyünde dünyaya gelmiştir. Toklumen Kırşehir'in 35 kilometre batısında 280 evlik bir köydür. Bağları ve bahçeleri ile çıblak ovada güzel bir manzara teşkil eder. Bu yeşil köy kuşların toplandığı bir yerdir. Kızılırmak bu köyün eteklerini yalayıp geçer.

On yedi yaşına kadar bu köydeki hocalardan okuyup yazma öğrenen Said, 18 yaşında Kayseri'ye giderek orada iki buçuk yıl medrese tahsili görmüştür.

Avcılık ve biniciliğe meraklı idi. Gençliğinde bir çok kadınların rüyasına girecek derecede güzel ve yakışıklı olduğu halde, ihtiyarlığında zayıf, sarı ve çökmüş bir vaziyet almıştır. 45 yaşlarına kadar saz çalmış, türkülerini sazla terennüm etmiştir. Genç ve güzel kadınlara karşı fazla düşkün idi. Bir defa Çıkı-nağıl'dan, iki defa kendi köyünden evlenmiştir. Kızılırmak üzerinde kayıkcılık yapardı. 18. Kânun sani 1326 tarihinde köyünde ölmüştür. Oğullarından Seyfullah da güzel şiirler ve koşmalar söylemektedir»

Cevat Hakkı Tarım'ın verdiği bu bilgiler, Muzaffer Ergün'den alarak «Kırşehir Tarihi»'nde yayınladığı sözlerin tamamen aynısıdır.

Tarım'ın bu yazısının başında sözünü ettiği ve Aşık'ın üç destanının da yayınladığını bildirdiği Kırşehir Gazetesini bulmak mümkün olamadı. Milli Kütüphanede yaptığımız aramada ise 1938 yılına ait Kırşehir Gazetelerinin burada da bulunmadığını gördük. Bulsaydık bile, gerek Kırşehir tarihi, gerek Çorumlu Dergisinde yayınladıklarından farklı bir bilgi bulunacağını sanmıyoruz.

5 — Muzaffer Ergün, Kırşehir İlk Öğretim Müfettişi iken, Aşık Said'in bir çok şiirlerini toplamış ve bunları kitap haline getirmişti: «Toklumen'li Aşık Said.» (13)

(13) Muzaffer Ergün : Toklumen'li Aşık Said, Kırşehir Basımevi, 1939
(Bundan sonra, yeri geldikçe Muzaffer Ergün'ün bu derlemesi kısaltılmış olarak MED şeklinde anılacaktır: MED; Muzaffer Ergün'ün derlemesi)

Kitabın başında Aşık hakkında bir sayfacık bilgi verilmiş (14), ardından toplayabildiği şiirler sıralanmıştır. Toplayamadıkları ise bu kitaba girme şansını yitirmiştir. Yazık, halkta hala şiirleri varsa da hepsi de bir iki dördükten öteye gidemiyor, eksile eksile, bölük pörçük bu günlere gelebilmiş. Mısralar halinde yaşamağa çalışanlar da görülüyor. Unutma artığı dördükleri derlemeğe çalıştık, sayıları az da olsa, Muzaffer Ergün'ün derledikleriyle birlikte bu sayfalara almayı uygun bulduk.

İlk geniş derleme saydığımız bu eser, 1939 yılında «Kırşehir Şairleri» yan başlığı altında yayımlanmıştır. Aşık Said'in çoğunluk şiirleri yönünden büyük ve yararlı ilk adımdı bu.

Ne var ki toplanan şiirlerde çeşitli hata ve eksiklikler gözden kaçmıyor.

Bir kere şiir başlıklarının çoğu orijinal olmayıp, Ergün'ün kendi tercih ve tesbitlerine uygundur. Bu yüzden olacak ufak tefek düzenleme ve teknik yönden hatalara düşülmüştür. Söz gelimi kitapta «Gelin», «Çevrilir», «Kara Gözlüm», «Destan» başlıklı ikişer şiir göze çarpıyor. Aynı adı, aynı başlığı taşıyan iki şiirin, aynı yazar tarafından yazılabileceği sanırsanız uzak bir tartışma konusudur. Öte yandan şiirin yapısıyla bağdaşmayan başlıklar göze çarpıyor. Ama biz fazla dikkati çekmiyenlere dokunmaktan, bile bile kaçınarak aynen almayı doğru bulduk.

Bir kısım şiirlerde ölçü ve anlam hataları görülüyor. Kimisinde hece eksikliği, kiminde hece fazlalığı var. Yanlış olarak kullanılan söz ve sözler de bu hata ve eksikler arasında bulunuyor. Saydıklarımıza, aslını bulamadığımız küçük küçük inceleme ve değerlendirmedeki pürüzleri de katabiliriz. Göze batan bu görüntüler, gerek görüldükçe açıklanmağa çalışılmıştır.

Sözü edilen eksik ve yanlışların bir parçası Şair'in kendinden geliyorsa da çoğunluğunun baskı hatasından, iletme, yani başkalarının aktarmalarından doğduğunu incelemelerimiz sırasında anlamış bulunuyoruz. Hemen açıklamak gerekir ki, bütün bunlar için doğrusuna, ilk kaynağına, kısacası yazıldığı biçime

(14) Verilen kısa bilgiler üzerinde durulmuş ve doğrularından yararlanmağa çalışılmıştır.

ulaşabilmiş değiliz. O yüzden böylelerine dokunmak elimizden gelmedi.

6 — Cahit Obruk, 1954 yılında «Aşık Said» başlığı altında uzunca bir makale yazmıştır. (15) Örnek olarak Aşık'ın üç şiiri de bu yazıda yer almıştır. Yazının tümü bu kitabımızın dayanağı, daha doğrusu nüvesi olduğundan ve orada ne varsa bu sayfalara aktarıldığından, fazlaca bilgi verilmesi gereksiz sayılmalıdır.

7 — Fuat Köprülü, «Türk Saz Şairleri» adlı eserinde Said'i destanlariyle on sekizinci yüzyılın şairi olarak göstermekte, hakkında şu kadarcık bilgi vermektedir. (16):

«Aşık Said, I. Abdülhamid devrinin sonlarında ve III. Selim devrinde Sadâret'te bulunup, Ruslar'a ve Avusturya'lılara karşı bazı mühim başarılar kazanmış olan Yusuf Ziya Paşa'nın Avusturya'lıları yenmesi münasebetiyle GÜZEL bir destan yazmıştır.» demekte ve başka söz etmeden ayrıntılar için «Cevdet Tarihi» ne ve «Netayicü'l-Vukuât'a bakınız» dipnotunu düşmektedir. Bu arada Köprülü, «Yusuf Paşa Destanı» nı nereden aldığını belirtmeden kitabına almıştır. (17)

Bu destan Muzaffer Ergün'de yoktur. Aşık Said burada mahlasını değil, gerçek adını kullanmıştır.

Köprülü Aşık Said'i 19 değil de, 18 nci yüzyıl şairi olarak göstermekle yanılıya düşmüştür.

8 — Refik Ahmet Sevengil, bir zamanlar «Çağımızın Halk Şairleri» üzerinde Ankara Radyosunda yaptığı konuşmalarda, bir destanından söze başlayarak, «Kırşehirli İlhami» başlığı altında Aşık Said'e de yer vermişti. Bu konuşmalar sonradan kitap haline getirildi (18). Sevengil'in Radyo konuşmasında Aşık Said'e

(15) Cahit Obruk : Aşık Said, Yeni Kırşehir Gazetesi 11 Nisan 1954, Sayfa: 2

(16) Ord. Prof. M. Fuad Köprülü : Türk Saz Şairleri, Sayfa: 401-402, Ankara 1962

(17) Ord. Prof. M. Fuad Köprülü : a.g.e, Sayfa: 462-465

(18) Refik Ahmet Sevengil : Çağımızın Halk Şairleri, (Karamanlı Gurâni, Kırşehirli İlhami) Sayfa: 140-144, İstanbul 1967

ayırıldığı süre, kitapta metin olarak bir buçuk sayfayı bile bulmuyor ve Karamanlı Gufrâni ile birlikte ele alınıyor.

Yazar, destanın yazılışını şu gerçeğe bağlamış : «Eski padişahların şairleri koruduklarını işitmiş, V. Murad'ın padişahlığını kutluyor, bir yandan da sıkıntılı halini bildiriyor. Beşinci Murad zavallı şairi korudu mu, korumadı mı bilmiyoruz; işin aslına bakarsanız bu destandan haberi bile olmamıştır.» dedikten sonra, o günlerin olayları üzerine tarihi açıklamalar yapıyor ve oradan Aşık'ın yaşını bulmağa çalışıyor:

«Beşinci Murad tahttan indirildi, yerine kardeşi II. Abdülhamit padişah oldu. Beşinci Murad'ın padişah oluşu da, padişahlıktan ayrılışı da 1876 yılındadır. İlhami'nin doğum yılını buradan çıkarmağa çalışalım. Şairimiz 1876 yılında DÜZGÜN, DERLİ TOPLU şiir söyleyebilen duruma gelmiştir ki, padişaha destan yazıp yolluyor; demek ki o sıralarda şöyle böyle, yirmi beş otuz yaşlarında olacak. Bu hesaba göre 1850 yılı sıralarında doğmuş olması gerekir.»

Sevengil'in hesabındaki mantık silsilesine diyecek yok ama, iyi şiir yazabilmenin yaşı her kişi için aynı olmayacağından Şair'in doğumunu 1850 ye getirmekle 15 yıllık bir hataya düşmüş oluyor. Ölüm tarihini de 1908 olarak göstermiş ve iki yıllık bir aldanışa uğramıştır.

Konuşmasına Said'in sözünü ettiği ve «İlhami» mahlasını taşıyan destanından iki dörtlük ekledikten sonra :

«Köylü şairimiz kulaktan aldığı kültürle yetişmiştir. Arapça ve Farsça sözleri kullanır ama, bunların doğru olup olmadığını bilmez. Arapçadaki TEBEA sözünü TEBA diye söylüyor. Teba bir devletin yönetimine tabi olanlar demek» diyor.

Burada Refik Ahmet Sevengil'in hem yanlışlığı, hem de haklı olduğu görülüyor. Bir kerre Said'in bazı yabancı kelimeleri yanlış kullandığı doğrudur. Ancak «kulaktan aldığı kültürle yetişmiştir» diyecek kadar doğru değil. Yanlış kullandığı kelimelerin çoğu, genellikle, halkın konuştuğu dili kullanmak ve ölçü için bazı fedakârlıklara katlanmak zorunluluğundan doğmuştur. (19)

Geri kalanlar ise, doğru kullanılan sözlerin yanında önemsiz de-
necek kadar azdır.

Sanırsız Sevengil, Said'in o dönemde bile iki buçuk yıl med-
rese öğrenimi yaptığını bilmediği ve bir kaç şiiri dışındakileri
okuyamamış olduğu anlaşılıyor.

Sevengil yazısını Aşık Said'in «Dere mi Bildim» başlıklı koş-
masile bitiriyor. İsminin Said, mahlasının İlhami olduğunu açık-
layan bu koşmada da yanlışlık yapılmış ve dörtlüklerin sonun-
daki «bildim» sözünü «bilmem» şeklinde kullanmış ve anlamı
biraz zedelenmiştir.

9 — Kırşehir İl Yıllığı : Aşık Said'e belli oranda yer vermesi
gereken bu yıllık O'na sadece bir kaç satır ayırabilmiş ve

(19) Sevengil'in görüp görmediğini bilemeyiz ama, söz gelimi Said bir
şiirinde «lânet» yerine «nalet» diyor :

**Düğünde bayramda ederler zinet
İslâmın boynuna farz ile sünnet
Kâfire cehennem mümine cennet
Kör şeytana NALET ne güzel uymuş.**

Ayrıca «gaille» yerine «Gayle: gayla» diyor. «Sahi» yerine «essah» sö-
zünü kullanıyor. «Heves» demiyor, «havas» diyor.

Aşık Said bir halk şairidir, halk şairlerinin halkın dilini kullandığı bi-
linen bir gerçektir. Aşık Said'i bu gerçeğin dışında düşünmek yanlış olur.

Bir başka örnek «muhannet» kelimesidir. (korkak, alçak, namert, sözün-
den geri dönen) anlamlarına gelen bu kelimeyi Kırşehir bölgesinde halk tek «n»
ile, «muhanet» olarak ve çoğu kez (iş bitirmeyen) anlamında kullanıyor. Hem
de öyle bir yerleşmiş ve oturmuş ki türkçeleşmiş. Biz bile bu değişikliğe,
türkçe bir anlam ve söyleyiş getirmiş gözüyle bakar olduk. Benimsedik. Peki
Aşık Said bunu niçin «muhannet» olarak kullansın.

Bir de vezin kaygısıyla kelimeleri değiştirerek kullandığı görülüyor. Bu
bütün şairlerde görülegelen bir gerçek. Nitekim yazarın verdiği «tebea» örne-
ğinde olduğu gibi. Said şiirinde bunu şöyle kullanmış : Teb'a-i devlet Ankara
Vilâyet.

Şiirin hecesi 11 dir. Şayet burada TEBEA dense idi, hece 11 den 12 ye
çıkacak ve ölçü bozulacaktı. Bunun içindir ki, yanlış da olsa, ölçü hatırına
bazı kelimeleri heceye uydurmak yolu göze alınmıştır. Geri kalanlar, yu-
karı da işaret olunduğu gibi, ender sayılacak kadar azdır. Örnekleri artırma-
ğa gerek görmüyoruz.

«Sürmeli Değil» adlı şiirini almakla yetinmiş. (20) Ancak bu şiirde «mahallenden», «badesinden», «düşüp» şeklinde geçen üç kelimeyi her nedense, «mahalleden», «içkisinden», «düşün» biçiminde değiştirerek almış. Demek. hazırlayanlar kendilerinde böyle bir yetkiyi bulabilmişler.

Şunları okuyoruz İl Yıllığında :

«1251 yılında Kırşehir'in Toklumen köyünde doğmuş, 1326 yılında aynı köyde ölmüştür. 17 yaşlarına kadar köy imamından okuyup yazma öğrenmiş, daha sonra Kayseri'ye giderek medreseye devam etmiştir.

Avcılık ve biniciliğe meraklı olan Aşık Said gençliğinde çok güzel ve yakışıklı bir delikanlı iken, yaşlılığında zayıf, sarı ve çökmüş bir ihtiyar olmuştur. 45 yaşlarına kadar saz çalmış ve türküş söylemiştir.»

Hepsi bu kadar.

10 — Cahit Obruk, önsözde de belirtildiği üzere (Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri) ne, Aşık Said ile ilgili bir bildiri sunmuştur. Bu kitabımızın hazırlanmasında rolü olan ve yukardaki 6 ncı maddedeki gerekçelerden ötürü, bu bildiri hakkında da yeniden bilgi sunulması gereksiz görülmüştür. (21) Yalnız bu bildirisinde Cahit Obruk, 1954 de yazdığı makalesinin aksine, bir yanlış eseri olarak bu kez, şairin doğum ve ölüm tarihlerini yanlış yazmıştır. Doğrusu ilk makalesindeki tarihlerdir.

11 — Cahit Öztelli, «Uyan Padişahım» adlı eserinin bir kaç yerinde Aşık Said'in destanlarına yer vermiştir. İlkin «Bin iki yüz doksan üç oldu sene» diye başlayan «Destanı İlhamî» yi şöyle bir girişle kitabına aynen almış:

«... Sırbistan ile Karadağ Osmanlı devletine savaş açtı. 31 Ağustos perşembe günü Sultan Murat doksan üç günlük padişahlıktan sonra tahttan indirildi.»

(20) Kırşehir İl Yıllığı, Sayfa: 132-133, Ankara 1973

(21) Cahit Obruk : Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri (27 - 29 Ekim 1975 tarihlerinde toplanmıştır) ne sunulan bildiri, Sayfa : 333-343, Ankara 1976

Aşağıdaki destan Sultan Murat'ın tahta geçip Sırbistan ile Karadağ'ın savaşa başlamasından sonra söylenmiştir. Ozan, bu raya kadar olan olayları doğru anlatmaktadır. İkinci dörtlükte padişahın tahta geçişinin telgraf ile vilâyetlere bildirildiğini, şenlikler yapıldığını, beşinci dörtlükte de Sultan Aziz hakkında yapılan «kıyl-ü kal» in terk edilmesini, daha sonra da başlayan savaşa değinilmekte, sondan üçüncü dörtlükte de dış ayaklanmaların, kıskırtmaların Rus devletinin eli altından çıktığını «Moskof'un mülküne ekelim arpa» diyerek bu gerçeğe işaret etmiş oluyor. Son ikisinde kendi vilâyetinin Ankara, doğum yerinin de Kırşehir olduğunu ve bu arada da fakir halinden söz ederek yeni padişahı «miktar-ı kifaye ihsan» istemektedir.» diyor.

İkinci olarak, «Haraşova Destanı» nı almış, şu bilgileri vermeyi de uygun görmüş :

«Aşağıdaki Haraşova-Harşova destanı Birinci Abdülhamit zamanında Rusya ile yapılan savaşlar sırasında söylenmiştir.

Vezir-i âzam ve serdar-ı ekrem Koca Yusuf Paşa'nın zafer kazandığı sırada söylendiği anlaşıyor (1788). Harşova, Roman-ya'nın Dobruca bölgesinde, Tuna'nın sağ kıyısında bir kasabadır» şeklinde bilgi vermiş MED'de görmediğimiz bu destanda Said, «İlhami» mahlasını değil, kendi adını kullanmış. Biz onu destanlar bölümüne buradan aktarmış oluyoruz.

Üçüncüsünde, Fuad Köprülü'nün «Türk Saz Şairleri» ne aldığı «Yusuf Paşa Destanı» nı şu girişle veriyor :

«Birinci Abdülhamid'in vezir-i âzamı Koca Yusuf Paşa 25 Mart 1788 de İstanbul'dan hareket etti. Ordu yolda iken Avusturya'nın Yaş şehrine girdiği öğrenildi. İmparator İkinci Josep'in Belgrad'a saldırdığı da haber alındı.

Yusuf Paşa komutasındaki ordu, Feth-ül İslam (Gladova)'dan karşı yakaya geçilmek üzere o yana dönmüştür. İmparator da Belgrad'tan Sebeş çevresine çekilmiştir. Türk Ordusu Tuna'nın karşı yakasına geçtikten sonra, çok iyi bir asker olan Koca Yusuf Paşa, Çerkez Hasan Paşa'yı seraskerlikle önden göndermiştir. Sebeş yakınlarındaki düşman ordusunun gerilerindeki tepeler tutulmuş, gece başlayan saldırı sonunda Avus-

turya'lılar metrislerden kaçırılmış, sabaha karşı Şebeş'e girilmiş, öte yandan düşman ordusu kovalanıp yok edildiği için, İmparator canını zor kurtarmıştır.

Çöküş devrinin en parlak zaferlerinden olan bu büyük başarıda Avusturya'dan seksen topla bir çok cephane ve mühimmat alındıktan başka Tameşvar eyaletinde bir kaç yüz köy, kasaba ve kale yağma ve tahrip edilerek elli bin kadın ve çocuk tutsak edilmiştir. Otuz saatlik bir çevrede taş taş üstünde bırakılmamış, ordunun eline pek çok zahire geçmiştir.

Aşağıdaki destan bu başarılı savaşı anlatmaktadır.»

Dördüncü olarak da, «Her şey bozuldu» başlığı altında MED' de «Diğer Destanı İlhami» başlığıyla verilen ve «Ahir vakte kaldık neüzübillah» sözleriyle başlayan destanını tam olarak almış. (22)

Cahit Öztelli bu destanları nereden aldığını belirtmemiş, kaynak göstermemiştir.

12 — Mesut Özgen, yapımcı olarak Ankara Radyosunun Bölgesel yayınlarından birinde 1.4.1976 günü Aşık Said'i işlemiştir. (23)

13 — Fatma Köyoğlu, yapımcı olarak Ankara Radyosunun TRT I deki «Sizlerle Birlikte» programında 1.4.1976 günü Aşık Said'e yer vermiş (24).

14 — Dengiz Toprak, Ankara Radyosunun TRT. II de yayınlanan «Edebiyat Sayfası» programına 17.6.1981 de Aşık Said'i almış. (25)

(22) Cahit Öztelli : Uyan Padişahım, Sayfa : 142-147, 325-327, 468-471, 593-594 İstanbul 1976

(23) Mesut Özgen : Ankara Radyosu TRT I Bölgesel Yayın «Günaydın Programı» 14.1.1976 Saat : 6.30 - 7.00

(24) Fatma Köyoğlu : Ankara Radyosu TRT I «Sizlerle Birlikte Programı», 1.4.1976 Saat: 14.30 - 14.50

(25) Dengiz Toprak : Ankara Radyosu TRT II, «Edebiyat Sayfası Programı» 17.6.1981 Saat: 9.15 - 9.30

Ankara Radyosunda yayınlanan her üç programın da yukarıda 10 ncu maddede sözü edilen bildiriden yararlanılarak hazırlandığı anlaşıyor. TRT Kanunu yüzünden bu programlar hakkında bilgi verilememiştir.

Yukarıda sıralanan yayınlardan Muzaffer Ergün ve Köprülü hariç, diğerleri Aşık'ın adını «Sait» olarak yazmışlardır. Doğrusu ise «Said» olacak. Kendisi de «Tel Hastasıyım» başlıklı şiirinin son dördlüğünde bunu doğruluyor :

Rahmeyle halime kaşı kemanım
Merhamet kapısın kapatma canım
İsmim dört harf ile yado olur benim
Sin ile ayn ya dal hastasıyım

Arap alfabesine göre «dal» bizde bu gün kullanılan «d» harfinin karşılığı olduğundan, adının son harfinin «d» olduğu kesinlik kazanıyor.

SANAT YÖNÜ :

GENEL GÖRÜNÜM :

Yirmi yaşlarında şiir yazmağa ve söylemeğe başlayan Said, daha çok türkü ve koşma türlerini seçmiş. Bazan destana yöneldiği de olmuştur. Kimi destanlarında «İlhamî» mahlasını kullanmış ve bunu bir koşmasında şu şekilde dile getirmiştir.

İsmim Said mahlesimdir İlhamî
Sürmedim dünyada devranı demi
Kendime eş ettim şu derdi gamı
Gelmedi ecelim öle mi bildim

Şiirlerinde yapmacılığa, zorlamaya, gösterişe kaçmıyor. İçten geldiğince döküyor ak yapraklara sözlerini: İnceden ve sıcacık. Dörtlüklerini işlerken yer yer şaşırtıcı olabildiği gibi, düşündürücü de oluyor ve beklenmeyen bir bağlantı giriveriyor ara yere. Beğeni de kazanıyor:

Koyunları kuzu ile karışık
Yüze küskün ama gönül barışık
Siyah perçemlidir zülfi dolaşık
Yeni düştüm düzen tutmaz tele ben

Başka örnek :

Yavru şahin enginlerde kışlamaz
Galıp geldi felek peşim boşlamaz
Gönül kalesine gülle işlemez
Bir muhanet vurur yıkar taş ile

Bir Başkası :

Yürü güzel yürü yüze durucu
Ciğerimde gizli aşkın kılıcı
Azrail misali canlar alıcı
Pençe vurup can evinden can çalar

«Her Şey Bozuldu» adlı Destandan iki dörtlük :

Alimler ilimle etmez ameli
Demez hiç kimseler hak söz «beli»
Nasihat eylesen derler bu deli
Puşt ile deyyusa itibar şimdi

Katı müşkül oldu istinkāh hali
Niceler boş yere alır vebāli
Fakir fukaranın sorulmaz hali
Güzele zengine itibar şimdi

«Muhanet» trksnden iki dörtlük :

Yar suya giderken yoluna durdum
Eğdirmiş yüzünü gülmez muhanet
Yandım ateşine haberi yoktur
Neylesin üstüne almaz muhanet

Kolunda helkesi elinde testi
Devşir saçlarını rzigār esti
Tor şahin bakışlı canadır kastı
Ben kula merhamet etmez muhanet

Son olarak «Kıtlıkta» başlıklı şiirden bir dörtlük :

Duayı çıktıkta kabul olmadı
Çok nefes harcettik yerin bulmadı
Bu dünyanın tadı tuzu kalmadı
lene imrenir sağlar Yareden

Okunduka görülecektir ki, şiirlerinde ahenk unsurunu duymamak mümkün değil. Akıcılığın hafifliği ve kendine özgü tadı duygulardan kaçmıyor. Bütün bunlara karşılık her zaman olgun mısralara raslanmadığı da oluyor. Bazan herkesin söyleyebileceği, ya da çok söylenmiş ve kendinden önceki ozanlarda daha bir yerini bulmuş deyişlerin, cılız benzeyişler halinde şiirlerin arasına sızdığı görülüyor.

Bir eksiği de, aynı temayı başka şiirlerinde de kullanmasıdır. Hatta sözleri bile aynı olan bir veya bir kaç mısra, başka şiirinde de görülüyor. Bununla da kalmıyor, aynı konu ve imajı aynen tekrardan çekinmiyor.

ÖLÇÜ :

Said, bulabildiğimiz bütün şiirlerini hece veznile yazmıştır. Bu şiirlerinin tamamı 11 heceden kurulu olup, başka bir ölçüyü kullanmamış. Bilinir ki 11 heceli şiirlerde duraklar genellikle : 6+5 : 11, 3+3+3+2 : 11, 3+3+5 : 11, 4+4+3 : 11 şeklindedir. Çoğu halk ozanlarında olduğu gibi Aşık Said de duraklara pek önem vermez, hece toplamına bağlı kalır. Şiirleri 11 heceli olduğuna göre, durak kaygısına düşmeksizin her mısran hece toplamı da 11 olmalıdır. Yalnız bütün şiirlerinin böyle olduğunu kasdettiğimiz anlaşılmamalı. Söz gelimi :

(Gurbet, Tel Hastasıym, Eşi İçin, Dilber, Dediler, Emine, Ne Güzel, Ben Gibi, Hasta Döşğinde, Yorulur Bir Gün, Ahiret, Ne Güzel Uymuş, Savuşur, Olmaz mı, Çevrilir, Usandım. Kelli, Kahpe Felek, Zulüm ve Zalime Sözlerim) başlıklı 19 şiirde duraklar vardır ve 6+5 olarak seçilmiştir. Bunun yanı sıra durakları 6+5 olan ve fakat herbirinde duraksız birer mısran yer aldığı şiirler de bulunuyor. Şu 14 şiirde bütün mısralar 6+5 iken, herbirinde birer mısra duraksız ve sadece toplam 11 heceli olarak kurulmuş : (Sıla, Gözlerin, Buralı Gelin, Keskinli Güzel İçin, Dumanlıdır, Vefasız, Gezer İkisi, Derman Götür, Kırşehir Türküsü, Bu Dünya Boş İmiş, Ben, Dostum, Feleğe, Tecellim Böyle, Derman Götür).

Bu iki öbek dışında başkaları da gösterilebilir. Yalnız hiç bir şiirinde 3+3+5 ve 3+3+3+2 duraklı bir tek dörtlüğe raslanmıyor. Arada bir 4+4+3 duraklı şiirler yazmışsa da, tamamı bu duraklarla oluşan hiç bir şiiri olmayıp, hepsi de karışık duraklardan ibarettir. Böyle şiirlerde durak vardır denemeyeceği gibi, duraksız kabul edilmesi elbette doğaldır. Söz gelimi, «Ayrıldıktan Sonra» başlıklı şiirin bütün mısraları 4+4+3 olduğu halde, yalnız :

Benim arzettiğim kaşı kemandır

mısraı 6+5 duraklıdır. «Askere Giderken» şiirinde duraklar 4+4+3 iken, ikinci dördlüğü karışık olmakla diğer dörtlüklerden ayrılmaktadır. Şöyle ki :

Gidiyom sevdiğim yazdır bir satır
Aramızda çoktur muhabbet hatır
Bir kaç mektup yazdır dilinden yetir
Mektup ile selâmımı al gayri

Bu dördüğün ilk satırı 6+5 değil, 3+3+3+2, ikinci ve üçüncüler 6+5, dördüncüsü ise 4+4+3 duraklıdır. Bu tür karma durak gösteren şiirler çoğunlukta bulunuyor. Durak kaygısından uzaklaşırsak, o takdirde, her mısrada toplam 11 heceye özen gösterildiği saklanamaz. Sayılan ve benzeri olan örnekleri artırmak kolay. Açıklananların bir fikir verebileceğini düşünerek geçiyoruz.

Gözümüze çarpan bir kolaya gidiş de Şairin sırf vezin boşluklarını doldurmağa çalışmak, yani heceyi tamamlamak niyetiyle (Ben, sen, de, da, şu, bu, dir, dur, dūr, mı, mi) ve benzeri kelime ve eklentilere dayanmağa çalışmasıdır.

Aşık Said, çok az da olsa ölçüye uymayan mısralar da yazıyor. Kimisi fazla, kimisi eksik heceli. (26) Fazlalar için iki örnek :

Asakiri şahane benziyor file : 12
Seraskeri cihan derviş can oldu : 11
Cümlelerin malûmdur kıraç ayrığı 11
Anlayana nasihat tercüman oldu : 12

Eksik olanlar için iki örnek :

Çoktan beri melûl mahzun gezerim : 11
Sanma ki postum yoktur Yaradan : 10
Sırp ile Hırvat Karadağ bile : 10
Bunların üçü de düşmüştür dile : 11

Görülüyor ki fazlalarda 12, eksiklerde 10 heceli mısralar bulunuyor. Fakat bu gibi örneklere çok az raslandığını söyle-

(26) Zaten hemen bütün halk ozanlarında ölçü aksamalarının sık sık görüldüğü bilinir.

melîyiz. Şu da var ki, bu çeşit eksik ve fazlaların basım, geçiş, anlatım yanlışlarından mı doğduğunu bulabilmiş değiliz. Hepsî olmasa bile, bazılarının bu gerekçeyle bağlanabileceği inancındayız.

Sayılı olan yukardaki örnekler dışında Said, ölçüye dikkatle bağlı kalmasını bilmiş, kendisini kusur sayılacak bir düzeyden uzakta tutmuştur. Aslında medrese öğrenimi gören ve şu dörtlükleri yazabilen bir şairden başkası da beklene-
mez :

Said'im kâmiller beni dinlesin
Cahiller anlamaz nutku neylesin
Bundan alâ destan yapıp söylesin
Şairlikte merdi meydan olanlar

Naehil olanlar hep büyük işde
Nüfuz da kalmadı beylerde şahda
Faili mef'uülü bilmeyen softa
Âyetten hadisten vazeder şimdi

Zaten cahilliğe, bilgisizliğe sırası geldikçe çatmaktan kaçınmayan bağlama ustamız, şîirlerinin tamamı okunduğunda şîir sanatı yönünden kendisini yetiştirdiği izlenimini vermekten geri kalmıyor. Gide gide bilgi ve kavrayış durumu belli olmağa başlayan Said'in, diğer halk ozanlarına, benzeyerek, arasıra aruz veznine meyletmemesi işarete değer bir özelliği sayılır. DENGİZ TOPRAK, bu yanını daha geniş ve daha güzel açıyor: «19. ncü yüzyıl şairleri arasında Aşık Said'in önemli bir özelliği var. Bu özellik onun, divan şîirinin etkisinden uzak kalmış olmasıdır. Dönemin bir çok ünlü saz şairi, divan şîirine, divan konularına, aruza özenmiş ve bu yolu denemiştir. Aşık Said'de bu görülmez. Gerek söyleyişi, gerek konuları bakımından halk şîiri saflığını bozmaz. Özellikle konuları, içinde yaşadığı toplumun yaşantısından kaynaklanmıştır.» (27)

(27) Dengiz Toprak : Edebiyat Sayfası Programı, TRT. II, Ankara Radyosu, 17.6.1981

KAFİYE :

Aşık Said, kafiyeeye önem veriyorsa da, bu konuda ince ele-yip sık dokur görünmüyor. Bütün kafiye çeşitlerini denemiş. Denemiş ya, tam kafiye konusunda fazlaca dikkat gösterdiğini de savunamayız. Bu yüzden olacak şiirleri çarpıcı ve tunç ka-fiyelerden oldukça yoksun. Çoğu saz şairlerinde olduğu gibi, klâsik ve kolay kafiyeler, alışılmış cinsten olanlar ön sırayı tutuyor.

Aynı oranda yarım kafiyelerin başta geldiği bir gerçek. Hat-ta kafiyesi tutmayan diziler de şiirin bütünlüğü içinden seçili-yor. İşte her ikisi için örnekler. «Kimseye Kalmaz» başlıklı şirden :

Bir gün olur kabrini de eşerler
Issız kalır yine dört bir köşeler
Samur giyen o beylerle paşalar
Altı Arap atlı beye de kalmaz

«Savuşur» başlıklı şirden :

Altından tavanlı konağın olsa
Cevahir yıldızdan direği olsa
Bu âlemde senin yüreğin olsa
Acımaз yüreği yıkar savuşur

Bu da «İn Gayri» şiirinden :

Sitem taşlarına çaldın başımı
Gece gündüz zor eyledin işimi
Hiç bir vakit boşlamadın peşimi
Dayanmıyor bu cefaya can gayri

Son olarak da «Yar Senin» başlıklı şirden bir örnek :

Gam kasavet gitmez olsun başından
Alem âciz kalsın âhu zarından
Yekini yekini kalkma yerinden
Ben tutayım ellerinden yâr senin

Yarım Kafiye ile, kafiyesiz olanlara başka örnekler de gösterilebilir. Bir fikir vermesi bakımından yukardaki örneklerin yetebileceği inancındayız.

Said, kafiye düzeninde Destan, Türkü ve koşma türlerindeki düzeni kullanmıştır :

abcb — dddb — eeeb

abab — cccb — dddb

aaab — cccb — dddb

aaab — cccb — dddb (Buradaki dörtlüklerin bağlantıları redifli, kafiye olarak değil, aynı mısra-
ın her dörtlüğün sonunda tekrarı şeklinde oluşu ile diğerle-
rinden ayrılmaktadır.)

Said'in en çok kullandığı kafiye düzeni ise aaab — cccb — dddb şeklinde olanıdır.

D İ L :

Şair dil bakımından da geçerli örnekler vermiş. Halkın içinden çıkmış, halkın dilini, başka bir deyişle konuşulan dili kullanmış ve halkın anlayacağı şekilde yazmıştır. Kısacası Türkçeyi ustaca kullanmayı beceriyor. Rahat bir söyleyişi olduğu gibi dizgi yeteneğini de kolayca kullanabiliyor. Seçtiği kelimeleri yerli yerine koymasını da. Bölgede yerleşmiş söz ve deyimlerde de aynı uyumu buluyoruz. Bu bakımdan Said'in dili oldukça arıdır ve bölgenin özelliklerini içermektedir.

Yukarıda makam ve resmi yerlere, aydın çevrelere yönelik olmadıkça kendisini yabancı etkilere fazla kapırmıyor. Ama bu yönelişle ilgili şiirlerinde, söz gelimi destanlarında, dine ve sosyal yapıya eğilen konularda daha çok, belki de çağına uyarak, hayli göze batan yabancı kelime kullanmaktan kaçınıyor. Bunun niçinini iki buçuk yıllık medrese eğitime mi, yoksa dönemindeki kökleşmiş Osmanlıca akımına mı bağlamak gerekir bilemiyoruz. Belki her ikisi birden geçerlidir. Şu da var ki yabancı kelimeler Türkçeleri yanında çok az bir sayıda kalmaktadır.

Kitabın sonuna şiirlerle ilgili bir sözlük eklediğimizden, değinilen yabancı kelimelerden bir kaçını buraya getirmeğe gerek kalmıyor. (28) Şurası unutulmamalıdır ki, yabancı olanların yanında, dilcilere malzeme verecek kadar arı ve öz Türkçe olanlar da var :

(Anı, avlak, boran, bun, baz, buymak, çorlu, bozulamak, esrik, evren, eylemek, gerek, gökçe, güvemli, kuzey, koğu, iramak, kırcı, mutlu, özge, pulat, saygı, savaş, tezikme, tor, üşenme, yankı, uyartma, yas, uğru, yetir, yelmek) ve başka benzerleri.

(28) Her ne kadar verilen «sözlük» kabarık ise de, bu «sözlüğe», bölgede konuşulanlarla, Türkçe olanlar da eklenmiştir. Ayrıca yaş ve öğrenim durumları yetmeyen, hele bölgesel söz ve söyleyişleri bilmeyen okurlarımız göz önüne alınarak geniş tutulmuştur. Karşılaştırma için bakınız:

- Ahmet Kabaklı : Yunus Emre, Sayfa: 251-271, İstanbul 1975
- Faruk K. Timurtaş : Yunus Emre Divanı, Sayfa: 183-239 İstanbul 1972
- Cahit Öztelli : Uyan Padişahım, Sayfa : 657-688, İstanbul 1976
- Cahit Öztelli : Bektaşî Gülleri, Sayfa : 373-415, İstanbul 1973

ETKİLENDİKLERİ:

Aşık Said şiirlerini çeşitli etkiler altında yazmıştır. Sosyal bünyenin, kültür oluşumlarının, olayların, bölgenin v.b. lerinin getirdiği etkiler. Bölge dışındakiler bir yana bırakılırsa, Aşık Said, daha çok şu iki etken altında olmalı. Birisi ortada, diğ-
gerinin de doğup büyüdüğü memleketi olduğu çevre özelliğinden seziliyor. İlk gözle görünmüyor, ötekisi açık ve belli. «Or-
tada» dediğimiz etken en fazla Karacaoğlan, azıcık da Dadal-
oğlu.

MEMLEKETİ :

Said'in şairliği ve saz ustalığında, yeteneğinin yanısıra doğup büyüdüğü memleketin de etkisi olduğu söylenebilir: İki başlı bir etki.

Bir başında Kırşehir, öbür başında Toklumen.

Birbirine benzeyen iki coğrafya, iki renk. Hele o zamanlar ağaçsız köyleri daha çok olmalı Kırşehir'in. Orta Anadolu'nun tam ortasında bir bozkırın keven ve çakır dikenlerinde düşlenen yeşilliği. Böylesi bir formda Kırşehir ve Toklumen'in yeri ve önemi bir başka anlam kazanacak elbet. Neden sorusuna girmek için önce Toklumen'e uğrayalım.

Kırşehir'in 32 kilometre batısında, oldukça büyük ve şirin bir Anadolu köyü. Nefis ve çeşitli üzümleriyle tanınmış. (29) Bağları, bahçeleri, yeşilliği ve köyün hemen eteğinden akıp giden Kızılırmak'ın coşkunu iç içe. Doğuşunun tablosu bu fonda biçimlenmiş.

(29) Üzümlerinin bolluğu sonucu, 15 yıl kadar önce bu köye bir şarap fabrikası kurulmuştur.

Kırşehir'e gelince; aynı renkleri, aynı çizgileri bir ilin objesinden bakarak değerlendirmek ve buna eski bir kültürün, zengin folklorun ve halk musukisinin katkısını da eklemek gerekecek. Bir ağırandizma, ama gerçek.

Her iki yerin doğa güzelliği ve folkloru Aşık Said'in ozan ve saz sanatçısı yanını etkilemiş olmalıdır. Çünkü Kırşehir bağlamanın yurdu sayılır. Bu gün bile her mahallesinde bağlamayı içten bir tutkuyla çalıp söyleyen küçüklü büyüklü bir çok amatör Kırşehir'liye kolayca raslanabiliyor.

Yıllardır ses ve sazile Türkiye radyoları repertuvarında ve TV Programlarında yer alan Şemsi Yastıman, Neşet Ertaş, Çekic Ali Kırşehir'in yetiştirdiği ünlü sanatçılardır. Hepsi bu kadarla bitmiyor. Aşık Said'den önce ve sonra yetişmiş ve hepsi de unutulmuş, hayatta olmayan bir çok halk ozanının bir kenara bırakılması doğru olmaz. Olmaz ama, zamanında hiç ilgilenilmediği, cönklere veya kitaplara geçirilmediği için haklarında bilgimiz bulunmayan, ya da hiç denecek kadar az olan sanat ustaları gelip geçmiş. Bunlardan hangisini kim biliyor. Hatırlayabildiğimiz ancak iki şair var : Aşık Vahdeti ve Aşık Musa. (30)

Öte yandan, radyo ve TV programlarına «misafir» ve «mahalli Sanatçı» olarak zaman zaman çağrılan, Muharrem Ertaş gibi, bir çok Kırşehir'li saz ustalarını da görmekte ve duymaktayız. Bu arada özellikle radyolardaki Kırşehir'li THM saz sanatçılarını da unutmamak gerekir.

(30) Her iki şair için bakınız :

1 — Müjgan Cumbur : Aşık Vahdeti, Başakların Sesi, Sayfa : 129
Ankara 1968, (Poyraz Reklam adına, Ankara Radyosu reklam kuşaklarında yayınlanmıştır.)

2 — Kırşehir il Yıllığı : Aşık Musa, Sayfa : 132, Ankara 1973

Davul, zurna ve halk dansları bu mizansen ve repertuvarı tamamlayan diğer faktörlerdir. (31) Ya radyolarda sık sık dinlediğimiz melodisi ve kıvraklığı ruhları saran sayıları hayli kabarık Kırşehir türküleri.

İşte Aşık Said'i etkileyen yetiştiren ortam ve görüntüler.

ŞAIRLERİN ETKİSİ :

Dediğimiz gibi Aşık Said, Karacaoğlu ve Dadaloğlu'nun etkisinde kalmıştır. Hatta bu şairlerin sözlerinin arada bir aynısını aldığı da görülüyor. Karacaoğlu etkisini yalnız şiir kanadına bağlamak yanlış olur. Konu, düşünce ve işleyiş biçimindeki benzerliklere hayatındakiler de karışıyor. Şiir alanına dönük benzerliklerin açıkça sergilenmesi Said için ciddi bir eleştiri ve kırık not sebebi olabileceğini de vurgulamak gerekecek.

Karacaoğlu 17 ci yüzyılda yaşamış, Dadaloğlu ise 18 nci yüzyılın yarısı ile 19 ncu yüzyılın yarısı arasında. Şimdi Aşık Said'den önceki bu kişilerin etkilerini örneklemeğe çalışalım ve önce Dadaloğlu'ndan başlayalım :

(31) Yeri gelmişken belirtelim ki bir kaç yıl önce yayınlanan ve Kırşehir'deki bir kahvede bağlama sanatçısının çalıp söylediği parçalara ayak uydurmak için, kahvedeki bütün insanların oyuna kalktıklarından ve göbek attıklarından söz ederek konuya giren TV. Programını gerçeklerle bağdaştırmağa imkân yoktur. Bu olsa olsa Kırşehir'i gereğince tanıyamamadan doğan, programa yenilik, değişiklik ve başka bir renk getirme arzu ve amacına dayalı bir abartıdan ibarettir.

DADALOĞLU

Dadaloğlu'm der ki zatı zatınan
Bir güzel sevdim ben pek firkatınan
Önü sine-bentli bir al atınan
Düşseydim de o dost ile yola ben

AŞIK SAİD

Der Said'im görür zatı zat ile
Aldırdım yarımı bir firkat ile
Göğsü sülenbetli tosun at ile
Yâr terkimde hep gideyim çöle ben

DADALOĞLU

Çıktım yücesine seyran eyledim
Cebel önü çayır çimen görünür
Bir firkat geldi de coştum ağladım
Al yeşli bahçeli Kaman görünür

.....

Biter Kırşehir'in gülleri biter
Ufacık güzeller hep yeni yeter
Çığırsır dalında bülbüller öter
Güzelin kaşında keman görünür

.....

Gönül arzuladı Niğde'yi Bor'u
Gün günden artmakta yiğidin zarı
Çifte bedestenli koca Kayseri
Erciyes karşında yaman görünür

AŞIK SAİD

Çıktım yükseğine seyran eyledim
Al yeşil bahçeli Kaman görünür
Firkat geldi ah eyledim ağladım
Kılıçözü çayır çimen görünür

.....

Biter Kırşehir'in gülleri biter
Çırpınır dâhında bûlbüller öter
Çok olur güzeli hep yeni yeter
Kaşının üstünde keman görünür

.....

Gün be gün artırdım ah ile zarı
Elimden aldıldın gül yüzlü yâri
Arzum sende kaldı koca Kayseri
Erciyes başında duman görünür

×

Bu türkünün tamamı Dadaloğlu'nda beş, Aşık Said'de dört dördlüktür. Yukarı alınanlar dışındakilerde herhangi bir benzerlik yoktur. Dadaloğlu'nun bu koşması Aşık Said'de «Kırşehir Türküsü» olarak adlanmış. Bazı kaynakların Dadaloğlu'nun bu koşmasını küçük değişikliklerle verdiği görülüyor. (32)

Halen «Kırşehir Türküsü olarak söylenenin ise ne Dadaloğlu, ne de Aşık Said ile bir ilişkisi yoktur. Kırşehirde halkın söylediği ve bağlama ile çaldığı türkü daha başkadır. (33)

Karacaoğlu'na gelince, Aşık Said'in en fazla etkileyen bu güçlü şair olmuştur.

(32) Radyo repertuvarında ikinci dördlüğün ikinci satırı «seyrettim», üçüncü dördlüğün ikinci satırı «çağırışır», dördüncü dördlüğün dördüncü satırı «Erciyes karşında» diye geçiyor. Beşinci dördlüğün üçüncü satırında «elin» sözü yer alıyor. Bir de üçüncü dördlüğün ikinci satırında, «Çığırışır dalında bülbüller öter» mısraı bulunuyor. Halbuki Cahit Öztelli'nin (Üç Kahraman Şair) adlı kitabında, radyo repertuvarının aksine «seyrettim» yerine «devrettim», «çağırışır» yerine «çığırışır», «Erciyes karşında» yerine «Erciyes karşısında» sözleri yer alıyor. (Cahit Öztelli : Üç Kahraman Şair.Köroğlu, Dadaloğlu, Kuloğlu, Sayfa : 221, İstanbul 1974)

(33) Biter Kırşehir'in gülleri biter
efendim

Şakıyıp da'ında bülbüller öter
Gülüm amman ammanın
Sebep amman ammanın
Ben yandım aman.
Atladım dinekbağa
Alınm değil yaprağa
Kız koynunda ölürsem
Koyma beni toprağa

Güzelleri çoktur da hep yeni yeter
efendim

Güzellerin kaşı keman görünür
Gülüm amman ammanın
Sebep amman ammanın
Ben yandım aman.
Aynam düştü yerlere
Karıştı gazellere
Tabiatım kurusun
Bakarım güzellere

Görülüyor ki halkın malı olan bu gerçek ve anonim türkü, ne Dadaloğlu'na, ne de Aşık Said'e benzemektedir. Aslında radyolarda da çoğunlukla bu şekilde söylendiğine tanık oluyoruz. Bu bakımdan «Kırşehir Türküsü'nün Dadaloğlu'na da, Aşık Said'e de mal edilmesi yanlış olur. Nitekim Kırşehir'de çok yaşlı kimselerle yaptığımız konuşmalarda türkünün dedelerinin dedeleri zamanından bu yana söylenegeldiğini, bunu kendi dedelerinden ve o zamanın büyüklerinden duyduklarını açıklamışlardır. Öyleyse türkü en az iki yüz yıl öteye gitmektedir. Daha eskilere geçmesi imkânsız değildir.

KARACAOĞLAN

Her sabah her sabah mis gibi kokar
Kayası toprağı taşı sılanın

AŞIK SAİD

Estikçe rüzigâr kokar burnuma
Kayası toprağı taşı sılanın

KARACAOĞLAN

Ala gözlerini sevdiğim dilber
Kokuya benzettim güller içinde
İnceciktir belin hilâldir kaşın
Selviye benzettim dallar içinde

AŞIK SAİD

Elâ gözlerini sevdiğim dilber
Kokunu benzettim güller içinde
Kurumuş bellerin hilâle dönmüş
Serviye benzettim dallar içinde

KARACAOĞLAN

Ak kolların sala sala yürüyen
Nasıl getireyim seni ele ben
Ben bir şahin olsam sen bir balaban
Alsam cırnağıma çıksam yola ben

AŞIK SAİD

Ak elleri sala sala gelen yâr
Nasıl getireyim seni ele ben
Ya bir şahin olsam ya bir balaban
Taksam kaynağıma gitsem yola ben

Dadaloğlu'nun doğumu 1785-1790, Aşık Said'inki ise 1835 yıllarına raslamaktadır. Şu halde ikisinin doğum tarihlerinden bu yana henüz iki yüz yıl bile geçmiş değil. Öyleyse «Kırşehir Türküsü» nün her iki ozana ait olamayacağı kesinlik kazanıyor. Zaten her ikisi arasında genel yapı ve havası yönünden de tam bir uyum ve yakınlık görülüyor. Anlaşılan şudur ki, bu ozanlar, Kırşehir için şiir söylemek istemişler, şiiri yazarlarken de bu kolektif üründen etkilenmişler ve şiirlerine oradan bir iki mısra almak durumunda kalmışlardır. Bize göre gerçek budur.

Türkünün bazı sanatçılar tarafından ufak yanlışlar ve uydurma eklemelerle okunduğunu da görüyoruz. Yalnız sanatçılar değil, bir kısım kaynaklarda da ufak tefek yanlışların bulunduğu bir gerçek : Kırşehir İl Yıllığı, Sayfa 123, «Kırşehir'in Gülleri», Mehmet Özbek, Folklor ve Türkülerimiz, sayfa 196, «Biter Kırşehir'in Gülleri».

Kırşehir Türküsü ile benzerlik gösteren bir başkasını da gene radyolardan dinliyoruz :

Pınarbaşı burma burma
Yar yar yar yar yar yar aman
Yaz gelince öter durna
Leylim leylim leylim aman

Çayırdı buldum seni
Ellere vermem seni
Kendime alsam seni
Sineme sarsam seni

Pınar başı serin olur
Yar yar yar yar yar yar aman
Sevdiğim yar elin olur
Leylim leyliim leyliim aman

Aynam düştü yerlere
Karıştı gazellere
Tabiatım kurusun
Bakarım güzellere

Çıktım pınarın başına
Yar yar yar yar yar yar aman
El ettim dudu kuşuna
Leylim leyliim leyliim aman

Beylik martin duvarda
Bir yar sevdim hovarda
Allah canımı alsın
Su yolunda pınarda

Türkünün son bağlantısının Kırşehir’de ve «Kırşehir Türküsü» söylenirken de bazan tekrarlandığına tanık olduk. Burada hem bağlantı sözleri, hem de ezgisi «Kırşehir Türküsü» nün aynısıdır. Ankara Radyosunun repertuvarına göre Türküyü Muzaffer Sarısözen derlemiş. Bölgesi de Orta Anadolu olarak gösterilmiş. Ama orta Anadolunun neresi? Kırşehir’de orta Anadolunun ortasında bulunan bir ilimiz. Öyleyse her iki türkü arasında bir ilgi, ilişki olmalıdır. Ama nasıl? Elimizde yukardaki türkünün yaşını belirleyen bir tarih yok. Kesin olarak şu yere aittir diyen bir bilgi de yok. Bu durumda her ikisi arasında bir ilgi kurulması zorlaşıyor. Ama bağlantılar ve ezgi yönünden ikincisinde «Kırşehir Türküsü» nün ağırlığı açıkça belli olmaktadır.

Aynı durum, yakın olmazsa bile bir Kütahya türküsü için de söz konusu :

«İğnem düştü yerlere karıştı gazeller.»

Bu örnekleri gördükçe ister istemez hangi türkünün başlangıç ve diğerlerinin anası olduğu sorusu ortaya çıkıyor. Bir bakıma karşılıksız kalacak bir soru. Söylenecek şudur ki, bunlardan en eskisinin diğerlerinin doğuşuna yardımcılık etmiş olacağıdır. Kesin olmamakla birlikte «Kırşehir Türküsü» nün eskiliği etken olma fikrini akla getiriyor ister istemez.

KARACAOĞLAN

Neyleyeyim şu dünyanın ziynetin
Âkibeti ölüm olduktan geri
İstemem bahçede bülbüller ötsün
Benim gonca gülüm solduktan geri

AŞIK SAİD

Neyleyeyim dünyada şanı ziyneti
Âkibeti ölüm olduktan kelli
İsterse bahçemde bülbüller ötsün
Benim gonca gülüm solduktan kelli

KARACAOĞLAN

Kulak verdim dört köşeyi dinledim
Ardım sıra gıybet eden çoğ imiş
Çok yaşayıp mihnet ile ölmeden
Az yaşayıp devran sürmek yeğ imiş

AŞIK SAİD

Kulak verdim dört köşeyi dinledim
Ardım sıra gıybet eden çoğ imiş
Çok yaşayıp kötü günü görmeden
Az yaşayıp bir dem sürmek yeğ imiş

KARACAOĞLAN

Yaz gelip de beş ayları doğunca
Ol çayların kenarını sel alır
İki güzel bir araya gelince
Oğlan kıza nergis verir gül alır

.....

Haşarı da deli gönül haşarı
Hayli oldu yar sevdana düşeli
Atmış zülfün ak gerdandan dışarı
Esen yeller zülûfünden tel alır

AŞIK SAİD

Evvel bahar yaz ayları doğunca
Kızılırmak kenarını yol alır
Lâle bitmiş sümbül boyun eğince
Kız oğlana nergiz verir gül alır

.....

Haşarıdır deli gönül haşarı
Güzel sevenlerin gözü yaşarı
Çıkartma zülfünü festen dışarı
Esen rüzgâr saçlarından tel alır

KARACAOĞLAN

Nice metedeyim sevdiğim seni
Rumeli, Bosna'yı değer gözlerin
Âlemde bulunmaz ruh-u revânın
İzmir'i Konya'yı değer gözlerin

.....

Kimsede görmedim sendeki nazı
Yemen'i Bağdad'ı Acem Şiraz'ı
Bütün Gürcüstan'ı Mısır Hicaz'ı
Hind'i Hindistan'ı değer gözlerin

.....

Der Karac'oğlan da eylerim methin
Bulsam yanağında buse himmetin
Yüz bin şehir saysam bilmez kıymetin
Büsbütün dünyayı değer gözlerin

AŞIK SAİD

Nasıl vafedeyim bir tanem seni
Rumeli Bosna'yı değer gözlerin
Emsalın yok senin yalan dünyada
Kars'ı Ahıska'yı değer gözlerin

Kimsede görmedim sendeki nazı
Tunus'u Trablus'u Mısır Hicaz'ı
Yemen'i San'ayı Acem Şirazı
Belhi Buhara'yı değer gözlerin

.....

Aşık Said seni eyledi meti
Yanaktan bir buse kula himmeti
Yüzbin sarraf gelse bilmez kıymeti
Büsbütün dünyayı değer gözlerin

KARACAOĞLAN

Sabahtan uğradım ben bir geline
Dedim aslın faslın nereli gelin
Dedim şu Leylâ'nın ismin bileyim
Dediler bu köylü buralı gelin

.....

Bire kız karşımda sallandın durdun
Gören yiğitlere şan şöhret verdin
Attın gamze okun sineme urdun
Gam'okun sineme vuralı gelin

.....

Ebrusun çekemez gören aşıklar
Sırma çepken ak kolları ilikler
İbrim ibrim olmuş sırma bölükler
İbrişim bölüğün turalı gelin

.....

Karac'oğlan der ki haydan hay olur
Seni görenlerin aklı zây olur
Sanma yine bu yaralar sağ olur
Gamz'okun sineme vuralı gelin

AŞIK SAİD

Söyle Leylâ nedir ismin bileyim
Sordum vatan aslın nereli gelin
Bir ehli kâminden haberin aldım
Dediler bu köyden buralı gelin

.....

Ne çok salınıp da karşımda durdun
Seyredene şanı şöhret sen verdin
Çekip gamze oku bir de sen vurdun
Evvelden vücudum yaralı gelin

.....

Ak sırtı kaplamış ebru belikler
Dayanmıyor bu cefaya yürekler
Kutbu zıbın giymiş yenni ilikler
Altı mavi gömlek hareli gelin

.....

Aşık Said'im der bilmem ne ola
Akıl sersemленir belki zay ola
Sanma ki bu acı birdem yok ola
Çekip gamze oku vuralı gelin

KARACAOĞLAN

Hakkın kandilinde gizli sır idim
Anamın beline indirdin beni
Ak mürekkep idim kızıl kan ettin
Türlü irenglere yandırdın beni

.....

Ellisinde yaşıım yarısın geçti
Altmışında yolum yokuşa düştü
Yetmişinde biraz tebdilim şaştı
Mertebe mertebe indirdin beni

Sekseninde beratcığım yazıldı
Doksanında kan damarım üzüldü
Yüz yaşında azalarım çözüldü
Bir sabi mäsuma döndürdün beni

.....

Karac'oğlan der ki yaktın yandırdın
Ecel şerbetini verdin kandırdın
Emreyledin Azrail'i gönderdin
Hiç de doğmamışa döndürdün beni

AŞIK SAİD

Hakkın sarayında gizli sır idim
Anamın rahminde yarattın beni
Beyaz mürekkepten al kan eyledin
İnsan sıfatına döndürdün beni

.....

Ellisinde ben aklımı şaşırdım
Atmışında yolum dike düşürdüm
Yetmişinde bildiğimi şaşırdım
Merdiven merdiven indirdin beni

.....

Sekseninde mukadderim yazılır
Doksanında kara yazım bozulur
Yüz yaşında kemiklerim büzülür
Sâbi çocuklara döndürdün beni

.....

Der Said'im beni böyle yandırdın
Ecel şarabını verdin kandırdın
Sâbi çocuk gibi yudun kaldırdın
Hiçte gelmemişe döndürdün beni

Görölüyor ki Said, Karacaoğlan'ın büyük etkisi altındadır. Aslında çoğu halk ozanlarının birbirlerinden etkilendikleri doğrudur. Başkalarından yapılan bu tür aktarmaları Saadettin Karatay «ödünç alma» olarak niteliyor. (34) Bize de çok yakın gelen bir niteleme. Her ne kadar, ödünç alınan bir şeyin geri verileceği düşünülünce bu benzetim karşısında insan, biraz duraklıyorsa da, ödünç alınan, bir söz, bir şiir olunca sorun kendiliğinden çözülüyor ve benzetme daha çok benimseniyor, beğeniliyor. Elbet bu «ödünç alma» işinin ve bilinen bu gerçeğin yalnızca Aşık Said için geçerli olduğu düşünülemez. İşte Dadaloğlu önümüzde. Alalım bu yiğit Avşar çocuğunu, Torosların bu kavga adamını. O da bir oranda etkilenmiş Karacaoğlan'dan. Uzatmamak için işte bir kaç örnek:

KARACAOĞLAN

Okur derler bir güzele uğradım
Siyah zülfü mâh yüzüne gül gibi
Boyu kısa amma kendi münasip
Uzar gider bir şıvgacık dal gibi

.....

Kalem aldım kaşın gözün çatmaya
Hicap ettim adın sual etmeye
Seni satan çok pahaya satmaya
Bakıp durur yüz altınlık mal gibi

.....

Hezere de karacaoğlan hezere
Bir melhem yap yaralarım tazele
Bir saray yaptırdım şöyle güzele
On halayık hizmet etsin kul gibi

34) K. MİKES : Türkiye Mektupları, Çeviren Saadettin Karatay. Ön. söz Sayfa : XIII, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1944.

DADALOĞLU

Gel ha güzel gel ha methin eyleyim
Ağzın şeker dudakların bal gibi
Yaşta küçük amma boyda münasip
Sallanıyor bir fidanda dal gibi

.....

Kalem aldım kaşlarını çatmaya
Hicabettim adın sual etmeye
Baban seni az bahaya satmaya
Bakıp durur bin liralık mal gibi

.....

Hezele de Dadaloğlu'm hezele
Melhem eyle gel yaramı tazele
Ak saray gerektir böyle güzele
Çalışırdım on halaylık kul gibi

KARACAOĞLAN

Afşar beğlerinden gördüm bir güzel
Kozan Ovası'ndan çeker göçünü
Kadir Mevlâm öğmüş kendin yaratmış
Sırma ile karıştırmış saçını

.....

Sabahleyin kalkar kendini öğer
Altun saç yanağın topuğun döğer
Sade kaşlariyle gözleri değer
Acem ülkesinin taht-ü tacını

DADALOĞLU

Avşar içinde ben güzel gördüm
Kozan arasında çeker göçünü
Kınlamış ayağını başını
Sırma ile örmüş sünbül saçını

Her sabah her sabah kendini över
Altın saç bağları topuğu döver
Sâde kaşı ile gözleri değer
Acem ülkesinin tac ilâ tahtını

KARACAOĞLAN

Çıkıp yücesine seyran ederken
Gördüm ak kuğulu göller perişan
Bir firkat geldi de durdum ağladım
Öpüp kokladığım güller perişan

DADALOĞLU

Çıktım yücesine seyran eyledim
Cebel önü çayır-çimen görünür
Bir firkat geldi de çoştum ağladım
Al yeşil bahçeli Kaman görünür

Başka görüntüler de var, Said'in «Emine» adlı şiirinin ikinci dördlüğü bunlardan birisi:

Kaşların katlime ferman yazdırır
Aşıkları diyar diyar gezdirir
Lokman Hekim gelse yaram azdırır
Nedir bu derdime çare gözlerin

Radyolarımızda sık sık dinlediğimiz «Karadır Kaşların» adlı türkü de şöyle başlıyor :

Karadır kaşların ferman yazdırır
Bu aşk beni diyar diyar gezdirir
Lokman Hekim gelse yaram azdırır
Yaramı sarmaya yar kendi gelsin

TRT repertuvarlarında Ahmet Yamacı tarafından Zonguldak'dan derlenmiş olarak gösterilen bu türküyü yer ve kişi olarak başka türlü sunanlar da bulunuyor. (35)

Bu türkünün kime ait olabileceği hakkındaki araştırmalarımızdan her hangi bir ipucu elde edemediğimizden, bu benzeyişin nereden kaynakladığını anlayamadık. Karacaoğlan'da bir mısra benzerliği var ki, onu da anmadan geçemiyoruz :

Kaşların katlime yazdırır ferman

Şunu da hatırlatalım ki, Aşık Said'in «Emine» şiiri ile, radyolarda dinlenen «Karadır Kaşların» türküsü arasında yukarıdaki dörtlük dışında hiç bir benzerlik yoktur. Karacaoğlan'daki ise tek mısradan ibaret. İster istemez aklımıza şu soru geliyor: Aşık Said'e ait olanla, radyolarda yayınlananın asıl kaynağı neredir ve sahibi kimdir. Burası karanlık.

Söz konusu benzerliklere dokunuşumuzdan, kaynak bulma amacile çözüm getiren bir sonuca varmak umudumuz değil, yeri gelmişken sırf bir karşılaştırma ve bir hatırlatma yapmak istediğimiz anlaşılmalıdır.

(35) Mehmet Özbek : Folklor ve Türkülerimiz, Sayfa: 175, İstanbul 1981 (Buradaki türkü ile Radyo repertuvarındaki güfte arasında bazı ayrılıklar bulunmaktadır.) Ankara Radyosu THM. ses sanatçısı Serbülent Yasun ise kitabına nedense bu türküyü almamış. (Serbülent Yasun : Halk Türküleri-miz, Ankara 1979).

İŞLEDİĞİ KONULAR :

Aşık Said, değişik ve birbirinden ayrı konulara eğilmiştir. Baharı, çiçekleri, dağları, gölleri, bağ ve bahçeleri, kuşları, kaphıcaı, Kızılırmak'ı, gezdiği yerleri, güzeli, sevgiyi, sevgiliyi, nişanlıyı, gelini, eşini, yavrusunu, gurbeti, sılayı, dostunu, düşmanını, askerleri, savaşları, kıtlığı, veremi, Yemen'e gidişini, hayatı, Yaradanı, dini, hocayı, hastalığı, ölümü, ölenleri, ahireti ve diğerlerini başka açılardan sazına getirmiş, ses vermiş tellerine. Hatta avcılığı bırakması üzerine bile türkü yakmış, bazı tarihi olayları, sultan ve vezirleri iyi kötü dile getirmiştir.

Dahası var. Köye, ölen dostuna, bir çocuğa, alacaklıya şiir söylüyor. Köyde bile, hele o dönemde eşine şiir yazabiliyor. Onu gücendirdiğinde gönlünü alabiliyor. Genelde insancıl düşüncelerle sarmaş dolaş, yüreği. Bir sevgi ve insan için akan bir ılıca.

Gerçi, böylesine dağınık ve apayrı konulara yönelmiş olmakla birlikte, işlediği konuları üç, en fazla dört öbekte toplamak mümkündür. Ancak biz konuları daha açık ve belirgin sınırları olan bir ayırımla sunabilmek için, şöylece bölümlere dağıtmayı uygun bulduk :

- 1 — GURBET, SİLA VE ÖZLEM, 2 — SEVGİ VE GÜZELLEME,
3 — DOĞAYA DÖNÜK ŞİİRLER, 4 — ASKERLİKLE İLGİLİLER,
5 — KIZILIRMAK, HASTALIK VE ÖLÜM, 6 — GEÇİCİ DÜNYA,
GERÇEK DÜNYA VE DİN, 7 — YANIP YAKINMALAR 8 — TEPKİ VE ÇIKIŞLAR, 9 — DESTANLAR.

1 — GURBET, SILA VE ÖZLEM :

Bir şiirinde de açıkladığı gibi Aşık Said, yedi iklim dört köşeyi dolanmış ama, doğup büyüdüğü memleketini ve o tatlı silayı unutmamış sadece silayı değil, siladakileri de:

Sabah olur erken kalkın havaya
Adil efendiyle durun duaya
Benden selâm söyle büyük ağaya
Acep girermiyim düşüne turnam

Onun için sila şudur :

Gezdim dört köşeyi hiç dengi yoktur
Bulunmaz akranı eşi silanın

Her gittiği yerde kokusunu alır burcu burcu. Dostları gelir oturur gözbebeklerine, sevdiği gelir. İşte o zaman çömelir yüreğinin baş köşesine kuşkular, tasalar, kaygılar, Alır sazını eline ve gönül gönül vurur, tel tel iniler :

Getir benim kaftanımı postumu
Ben ölünce yârim örtsün üstümü
Ben silada ağlar koydum destumu
Geri dönsem kınarm'ola el beni

.....

Elemim var efkârım var gamım var
El sanır ki devranım var demim var
Yedi derya arasında gemim var
Atarm'ola bir kenara sel beni

Ya bahar ayları gurbet adamını nasıl sarar, nasıl içerisi-
ile kor acı acı Düşler, korkular ve gurbet geceleri.

Şaşırınca deli gönül şaşınca
Aşkın dalgası boydan aşınca
Gurbet elde baş yastığa düşünce
Korkuyorum nazlı yâri el alır

2 — SEVGİ VE GÜZELLEME :

Said'in ömrü boyunca dört büyük baskının ağırlığından kurtulamadığını şiirlerindeki sızlanışlarından, üzerine basa basa durmasından anlıyoruz. Başka bir konuyu işlese bile, bir yerini bulup çokçasına işte bunlara girmeden edemez: Kadınlar, Kızılmak, felek (kader), haksızlıklar ve kötülükler.

Belki bütün şiirlerini bu konulara ayırmamış. Hatta sayıya vurulursa, ötekiler arasında bunlara ağır basanlar çıkabilir. Olsun, sorun sayıda değil anlamda, verilen önemdedir. İşte onlardan birisi de kadınlar. Evet kadınlar, ama bu tatlı yaratıkların nesi? Sevgi, sitem, aşk, sevinç, hüznün ve psikolojik çalkantılar ile hepsi.

Dedik ya, biraz açalım. Kadınlar onda aşkı, sevgiyi, özlemi, ayrılığı, kuruntuyu, kırılan düşleri, evliliği, çocuklarını, küskünlüklerini, güzelleme duygusunu, kuşku ve yergilerini, korku, vefasızlık, bağlılık, aldatma, sabırsızlık, pişmanlık, umutsuzluk, kavuşma, tasa, yakınma ve mutluluğu simgeler. El, yüz kaş, kirpik, hele kara gözler, saç, yürüyüş, eda ve naz sevgilide aradığı ilk çekiciler.

Kadınlar konusunda Karacaoğlan'a benzemektedir. Karacaoğlan'ın güzellerle ilgisi ne ise, Said'inki de odur. Onun da «Ömür» defterine çok kadın sığmış, çeşitli serüvenleri olmuş onun gibi. Kader ortaklığına bir örnek sanki..

Genç ve güzel kadınlara düşkünmüş, Her gördüğü, ceren karşısında duramamış, almış sazı eline, hem çalmış, hem söylemiş. Sazı bıraktıktan sonra bile türküsünü çağırmadan edememiş. Kendisi de açıklamakta sakınca görmemiş :

**Der Said'im çıkmış her yeri gezer
Nerde güzel görse methini yazar**

Gençliğinde pek çok kadının rüyasına girecek kadar yakışıklı olmasının bunda payı var mı bilemiyoruz. Başka konuları işlerken de bir yolunu bulup sözü sevgiliye getirir. Sevgi onun için bir susuzluktur, bir yaşama sevinci, bir kaygı, bir üzüntü. Bu dünyasal bir sevgidir üstelik :

**Nedir bu sendeki edalar nazlar
Çok olur güzelde noktalı sözler
Bal dudak üstünde gül gibi yüzler
Sinemi sineme bas kara gözlüm**

İç dünyasını dolduran ne varsa sonunda Aşık'ın tellerinde ses bulur. Bir taraftan sevgiliyi överken, güzellemeler dökürürken diğer yandan yerer, hatta ilenir. Hem de nasıl? Sevgilinin vücuduna sitem taşları yığar, emeklerinin boşa gitmesini ister. O denli ileri gider ki, çocuğu olmamasını ve ağzından bir körpe için ninni duyulmamasını diler. Halkın deyimile ağız dolusu «intizar» etmekten kendini alamaz :

**Vücudun dayansın sitem taşına
Daim çalış emeciğin boşuna
Ufak gömlek serme dallar başına
Nen duymayım dillerinden yâr senin**

Güzelleri sever, arzular ama güveni yoktur. Sözlerine kuşku ile baktığı seyrek değildir. Durmaz, bu duygusunu da verir tezenenin diline :

**Siyah zülfin döküvermiş yüzüne
Can dayanmaz edasına nazına
İnanmayın güzellerin sözüne
Sözü verip ikrarından çıkan yâr**

İlenir, güvenmez, darılır gene de ayrılmaz, vazgeçmez, sevgiliden, benli gerdandan. Seher yelini gizli gizli gönderir er sabah. Selam taşıması için sevgiliye, benlerini sayması için. Hem de kıyamadan ve seherden de sakınarak :

Seher yeli her yellerin başısın
Uğrun uğrun yare selâm taşırsın
Aç beyaz gerdanı benler üşüsün
Gerdanda benleri say seher yeli

Sen seher yelisin sehere yakın
Gül yaprağı gibi yârime dokun
Yârim uykudaysa uyarma sakın
Bir hoşca naz ile gör seher yeli

Said, selâmını seher yeli ile iletir de, nazlı yâri ona rüz-
gârla selâm salmayı unutur mu hiç :

Er sabah er sabah esiyor rüzgâr
Sordum cananımın ilinden imiş
Bir ahı zar ile geldi bir selâm
O da nazlı yârin elinden imiş

Kuşkular, şikayetler, sızlanmalar ve daha neyi varsa, Said'i
ayıramıyor kara gözlüden. Mezarının bile onun avlusuna ka-
zılmasını isteyecek kadar :

Uzaktır yolların emindim geldim
Tatlıdır dillerin eğlendim kaldım,
Elvedâ sevdiğim işte ben öldüm
Mezarım avluna kaz kara gözlüm

Ya kayığına binip de Kızılırmak'ın karşı kıyısındaki «Kulu
Köyü» ne götürülen «Gelin» e ne buyurulur? Güzelliği karşı-
sında kayığın bile titrediği bu geline Kızılırmak bile selâm dur-
malıdır:

Nasıl vafedeyim ey güzel seni
Cemalin görenler terkeder canı
Sarı çiçek mor menekşe zamanı
Kalktı yaylasına göçtü bir gelin

Taramış gerdana dökmüş saçını
Yaktı viran etti gönlüm içini
Er kuşluk zamanı çekmiş göçünü
Yayla sana sükün etti bir gelin

Dağlardan tezikmiş bir akça geyik
Kırıktır kollarım tutmuyor seyik
Mah cemalin görünce titrer kayık
Cemalin perdesin açtı bir gelin

Siyah perçemini kırkmiş kabadan
Ayrı düşmüş hem anadan babadan
Bir ceren tezikmiş Büyük Oba'dan
Cihana ateşin saçtı bir gelin

Kızılırmak selâmına durdun mu
Doğrulup da mah cemalin gördün mü
Kanlı zalim yare bir yol verdin mi
Kuruyası senden geçti bir gelin

3 — DOĞAYA DÖNÜK ŞİİRLER :

Said, başlı başına ve bir bütün olarak doğaya yönelik şiir söylemeğe fazla eğilmemiş. Başka tür şiirlerinin aralarına serpiştirilmiş dağlar, bahçeler, çiçekler, kuşlar, ağaçlar, sulara ve köye, şehire, hamama kısaca yer yüzünde gördüğü çeşitli güzelliklere dönük satırlar birer çınğı gibi parıldıyor. Biz bunları doğru ve uygun bulmadığımız için geçiyor, bir bütün olan örnekleri ayrı bir bölümde vermeyi yeğ tutuyoruz. Sadece dört şiir olsa da.

Said, çiçekler içinde menekşeye ayrı bir köşe ayırmışa benzer. Öteki şiirlerinde de nergiz, gül, lâle, sümbül, çiğdem, reyhan gibi çiçeklerden dem vurursa da «Menekşe» bir güzele «El edilecek, armağan» verilecek, «Kokusu cenetten çıkmışa» benzenen bir seçkinliktedir:

Çiçeklerin serfirazı menekşe
Dereler çiğdemi düzer güneşe
Dağlar kâhma giymiş dönmüş gümüşe
Evvelden döşenmiş yere çiçekler

Bu bölümdeki şiirlerinde de sevgiliyi, güzeli, gerdanı ve ben-
leri unutmuyor.

«Karakurt Hamamı» şiiri yalnız bir hamamı değil hamam
da yıkanan ak tenleri, ak bedenleri de anlatıyor. Sade, ince ve
duygulu.

4 — ASKERLİKLE İLGİLİ OLANLAR :

Askerlik konuları Aşık Said'i iki yönden etkilemiş. Biri özlem,
biri milli duygu. Sırası iken ayrı bir özelliğini de vurgulamak ge-
rek. Askerlik ve bundan sonraki bölümlere giren şiirlerin bü-
yük kesiminin aynı zamanda sosyal içerikli olmasıdır.

Askerlikte de özlem bitmiyor Said için. Ona göre ayrılık
başka bir yönüyle de zor. Suna boylusunu, kömür gözlüsünü
düşünür, Allaha emanet eder, kadrinin bilinmesini bekler, umar,
bunlar unutulur şeyler değil. Şayet mektup yok, selâm yoksa
ne olur denmesin, Said'e «ziyan olur», ziyan :

Gam geldi gam üzerine dokundu
Bir selâm gelmedi yola bakındı
Ellerin mektubu geldi okundu
Korkarım bizlere çok ziyan olur

Evet korkar ama, hepsi bu kadarla bitmez. Daha kötüsü var
korkudan, ziyandan daha kötüsü: Gurbette ölmek.

Gurbette ölenin sonu nicedir, onu da Said'den dinlemenin
sırası :

Felek gurbet elde alma canımı
Sılada yavrular perişan olur
Yıkıp viran etme fakir haneyi
Düşmanlar duyarsa şaduman olur.

Said gene acılı, kaygılı ve gönülden. Askerde de seher yeline görevler bulur. Halini sevdiğine bildirsin ister. Selâmını, gözyaşlarını, kuşkusunu iletmesini de.

İkinci etkene gelince, destanlarını da hatırlamak gerekecek. Cephelerde başarı kazanan savaş adamları, askerler alıyor ön sırayı. Bu milli duygulara eğilince bir sesleniş yükselir, yiğitçe bir çıkış, bir haykırış. Sanki bu yumuşak, bu bağlama telince ince adam birden değişiverir. Karşımıza dizi dizi ses veren bir kavga, bir hınç, bir cephe adamı çıkar ansızın. Sanki elinde bir hançer, bir Zülfikar, bir bomba var ve saldırıyor sanki :

**Askerim kasaptır keser düşmanı
Su yerine içer Yunan kanını**

Savaş ve kahramanlık ısdarını (36) dokurken tükenmiyor. Gözlerinin önüne, ateşe atılan kadınlar, süngülerin ucunda sallanan sabi çocuklar geliyor. Hıncını bileyen bu sahneden düşmana karşı birleşmeye, imdada çağırıyor ehli İslâmı :

**Erzurum şehrini kör Moskof yıktı
Kadını erkeği ateşe yaktı
Sabi çocukları süngüye taktı
Sabilerin imdadına gidelim**

**Biz ehli İslamımız doğruyuz doğru
Onlar kör Moskof'tur evvelden eğri
Ağlaman kardeşler dini bir uğru
Ehli İslâm düğün kurmuş gidelim**

Bu yiğitlik ve kahramanlık ruhu, yurt sevgisi ve milli duygular destanlarında daha çok genişler, kabarır ve belirginleşir.

.....

(36), İSTAR : Halı dokuma tezgahı.

5 — KIZILIRMAK, HASTALIK VE ÖLÜM

Kızılırmak, Aşık Said'in ömrü boyunca ağırlığından kurtulamadığı büyük baskılardan ikincisi. Hastalık ve ölüm bu ağırlığı tamamlar.

Kadınlar sevgiyi, özlemi, ayrılığı, kırılan düşleri, evliliği, çocuklarını simgelerken, Kızılırmak ölümü çizmiştir kafasında. Her ikisi birden O'nu gerçek ve geçici dünya üzerinde düşünmeğe ve yazmağa zorlamıştır...

Ozan Kızılırmak'dan sürekli şikayetçi olmuş, Kızılırmak'ın yuttuğu nice canlar için hem çalmış, hem söylemiş. Nasıl olmasın, küçük yavrusu Nuri'yi ve yiğenini yutmakla kalmamış, nice gençlerin, gelinlerin, yiğitlerin, anaların da kanına girmiştir. Aşık, bütün bu olaylar karşısında duygusuz kalamamış, sazlı, sazsız söylemiş, söylemiş. İşte boğulan gelin için yaktığı türküden :

Yedi kardeş idik bindirdik ata
Sevkettilik kavimli kardeşli öte
Köprüye varınca oldu bir hata
Nettin Kızılırmak allı gelini

Oğlu ve yeğeninin boğulması üzerine de şöyle diyor :

Kızılırmak ne belâlı başın var
Hakka yaramadık senin işin var
Nuri yavrucağım üç kardeşi var
Al gitme Nuri'mi dur Kızılırmak

.....

Ala ördek olsam uçmam kıyından
Zaten hoşlanmazdım senin huyundan
Âbı zenzem olsa içmem suyundan
Suyunu böğrümüne çal Kızılırmak

.....

Der Said'im arşa çıktı figanım
Elimden uçurdum bir çift doğanım
Biri yiğenimdi biri ciğerim
Mahşerde davacın var Kızılırmak

Davacı vardır elbet. davacı olmasın da ne olsun. İşte bu yüzdendir ki, başka konuları işlerken bile, bir yerini bulup Kızılırmak'a sataşmadan, çatmadan edemez. İşte özellikle diline doladığı gene o Kızılırmak :

Nereden gelirsin Hint'den Yemen'den
Korkum geçmez senin gibi zalimden
Aldın şahanımı aldın elimden
Bundan kelli olmaz ol Kızılırmak

.....

Köpürür taşarsın benzersin kana
Kıvrılı çevrili giden bir yana
Tabiatın senin kıyarsın cana
Ne kötü huyun var sel Kızılırmak

İşte bu yüzdendir ki Said, Kızılırmak'ı «el» saymıştır.

Said'in bu kadar kızdığı, çatıp sataştığı, hatta ilendiği Kızılırmak'a yalvardığı, alttan alıp dilekte bulunduğu da olur :

Kızılırmak can incitme sen bu gün
Mübarek günlerdir sel bayram eder
Kitabın kavlince dağlar al giymiş
Karışmış çiçeğe çöl bayram eder

Başka deyişleri, yakınçları da var Said'in. Bu denli öfke duyduğu ırmağa şu şekilde son sözünü söylüyor :

Engin öter şu ırmağın kuşları
Yanar durur ciğerimin başları
Önüne yığılsa köyün taşları
Ahdim gitmez senden del (i) Kızılırmak

.....

Der Said çok coşma burulun bir gün
Akıbet ah çeken yorulun bir gün
Bağlarlar bendini durulun bir gün
Yeter kuruyası el Kızılırmak

Ve Kızılırmak duruluyor bir gün Toklumen Köyünün hemen dibinde. Önüne köylerin koca koca taşlarını yığmışlar; bağlanmış bendi gayri. Köyün biraz ilerisinde kurulan Hırfanlı Barajı ile bağlanmış ve duruluvermişti kanlı ırmak. Yapıcı ellerle kuzu kuzu, mavi mavi bir durulma. Artık «el» olmaktan çıkmış, «dost» olmuştur.

Said'in şiirlerinde hastalık ve ölüm temi ve onunla ilgili düşünceleri gelir arka arkaya.

Evet önce hastalık. Kızılırmak gibi hastalık da, ölümü şekillendiriyor kafasının içinde. Her hastalanana ölecekmiş sanan yabansı duygu. Sanki korku bağdaş kurmuş Said'in canevine sanırsınız. Hemi hastalık ölümü dike karşısına ve ölümü düşünür. O, bu dünyanın boşluğunu, geçiciliğini içten duyar. Ölmeden önce bu düşünceleri daha bir güçlü dile getirmiş ve yastığının altından çıkan «Son Türküsü» bile aynı görüşün bir onayı olmuş, bir açığa vuruluşu :

Said bu rüyaya aldanma boşa
Götür azık bir gün gelecek başa
Senin günahların gökleri aş
Sana baki değil bu Tokluğemen

Kendisi bir yana çevresi, yakınları ve döşeğe bağlanmış herkes yaralıyor Said'i. Buna karşılık insanca çırpınan yüreciği şiir dünyasında em buluyor gibidir. Bir verem hastasını konuşturur. Onun derdi de Said'indir çünkü. Alır sazını ellerine. Sızlanır, berelenir ve neler kurar, neler dizer :

Evlâdım ailem usandı benden
Aktı çeşmim yaşı kana boyandı
Artık bu cefalar cana dayandı
İstersen al götür beni kurbanı

Karısı öldüğünde beşikte kalan çocuğuna ne yapsın, ne söylesin, nasıl baksın. Teller imdadına yetişir ve tezenesi :

Anasız yavruyu yatıramadım
Yatırıp hizmetin yetiremedim
Nen söyledim nene getiremedim
Her dem kuzu gibi meleşir medet

Ölümü gelince; ölümü O, sadece kendisi için bir yakınma konusu yapmamıştır. Herkes için aynı anlayış, aynı insanca burkuluş içindedir. Bu yüzden ölümü çok yakınında görmüş ama, ölümden korkmamıştır. Korkmamış ve meydan okumuştur üstelik :

**Vadem yetti ise gel al canımı
Sana minnet etmem bir canı felek**

Minnet etmediği canı için daha da ileri gider, ölümü bekleyecek kadar :

**Kendime eş ettim şu derdi gamı
Gelmedi ecelim öle mi bildim**

Ölümü yakınında görmesine rağmen, acaba ölümden korkusunu bir meydan okumanın paravanasında mı gizlemeğe çalışmıştır, burası bizim bilgimize sığmıyor. Said, bu konuya kafa verirken, öldüğünde ardından neler geleceğini unutmamış ve öldükten sonrasını düşünmeğe çalışmıştır. Çalışmıştır ya, işte bunu bilen olmadığı için umutsuzca bu kez de Tanrıya yönelmiş:

**Orada çekersin bin türlü zarı
Müddetin bilen yok Mevladan gayri
Emreder İsrail üfürür suri
Dağılır aleme ruh ile revan**

Karısı ve çocuklarının ölümünde Aşık'ın ciğerine bir köz düşer. Yanar oylum oylum, yanar çıra gibi. Aşk ağlatır, dert söyletir dememişler.

Karısı ve aynı günde ölen iki oğlunu geçelim, kar altında buyarak ölen kişinin altı aylık çocuğu, hatta kanunun mahkûm ettiği bir katilin ölümü karşısında da aynı insanca anlayış, aynı dertlenişlerle dolar dolar boşalır. Çevre köylerden «Tosun Ağa»nın ölümü üzerine tutuşur için için. Sorunları, ağlayanları ve yalan dünyanın güzelliklerine doyamayışı dil kesilir ve ölenin ağzından yakarır, duygulanır :

Gelin dostlar helâllaşmak çağıdır
Gidiyorum vatanımdan ilimden
Yalan dünya bir gülistan bağ imiş
Deremedim eyvah geçti elimden

İçeriği ölüm, gurbet, hastalık, özlem olan şiirlerini çoğukez birbirinden ayırmak zor. Bu özelliklerinin yan yana bulundu-ğu ve birbiriyle bütünleştiği, hiç değilse birleştiği görülür.

6 — GEÇİCİ DÜNYA, GERÇEK DÜNYA VE DİN :

Said'in şiirlerinde bu dünya, gerçek dünya, din ve bunla-
rın karşısında O'nun felsefesi dile gelir. Sevgililerle uğraşan
Aşık Said şimdi nerelerdedir bilinmez. Ağırlığını taşıdığı bir et-
ken de bu bölümdeki şiirleri arasında gösteriyor kendini. Bu
şiirlerde, insanın doğuşunu, yaşamasındaki girdi ve çıktıları
ve bu dünyadan öteki aleme neler götüreceğini ve din gerge-
fini ince bir mistisizmin ahengi içinde dokuyor.

Önce doğuştan başlayalım. Dünyaya gelişi ve «Yaradılışın
Cilvesi» onun için şudur:

Hakkın sarayında gizli sır idim
Anamın rahminde yarattın beni
Beyaz mürekkepten al kan eyledin
İnsan sıfatına döndürdün beni

O, bu dünyaya misafir olarak geldiğini bilmektedir :

Bu gün geldim ise yarın giderim
Ben bir ulu kervan hana misafir

Zaten, ecel şarabını içtin mi, dünyaya gelmemiş gibi olu-
yor insan :

Der Said'im beni böyle yandırdın
Ecel şarabını verdin kandırdın
Sabi çocuk gibi yudun kaldırdın
Hiç de gelmemişe döndürdün beni

Bu açıdan bakarak geçici dünyanın boşluğunu, hiçliğini söyler. Asıl gerçek dünyanın, sonsuz hayatın bundan sonra başlayacağını fatalist bir inançla işler. Bu dünyayı umursamaz görür. Yaradanı, ahireti konuşur şiirlerinde, dini konuşur. Bu şiirlerde usta bir ozanın güzel ve çarpıcı örnekleri motif motif biçimlenir. Öyle başlar ki, bağlarken başlangıçtan nasıl bir sona, bir noktaya geldiği şaşırtır insanı: Boya ve mantık uyuşmasından doğan bir kompozisyon. Onun için bu sayfaları biz değil de Aşık Said almalı, O konuşmalı biz dinlemeliyiz. Evet dünya boştur ve yalan :

Seher vakti bülbül başlar figana
Hele bir nazar kıl fani cihana
Nice canlar geldi geçti bu hana
Güvenmeyin dostlar dünya boş imiş

.....

Said'im çekiyor gam ile keder
Hakka aşık olan dünyayı nider
Misafirhanedir gelenler gider
Yeni bildim yalan dünya boş imiş

Ne mal, ne dünya nimetleri kalır ortada, ne rütbe, ne makam, ne de zenginlikler. Said arınmış, durulmuş bir mavera adamıdır gayrı. Herkes ne olduğunu değil, ne olacağını düşünmeli :

Şu yalan dünyada sanma bey idim
Bülbül feryad eder gülşen bağ idim
Havayı heveste gezme Said'im
Ergeç kıyamete varılır bir gün

Daha bitmiyor, arkası da geliyor açık açık :

Tahtı saltanatı kendiyin sanma
Beyhude güvenip odlara yanma
Bu dünyanın genliğine inanma
Varacağın menzil dardır ara bul

Dünya geçicidir, kimseye kalmamıştır, doğru. Hani Musa, Hazreti Ali, Zaloğlu Rüstem ve Lokman Hekim hani ve nerede daha niceleri :

Binerdi al ata gitmezdi yayan
Çatlayıp ölürdü ününü duyan
Elinde bin batman gürzün taşıyan
Zaloğlu Rüstem'i dünya neyledi

.....

Bütün çiçeklerin dilin bilirdi
Hepsini de devşirirdi alırdı
Çıkmayan canlara derman bulurdu
Hazreti Lokman'ı dünya neyledi

Herkes gidecektir belli ya, işte bunu her dem hatırdı tutmalı insan :

Her daim her daim korkup kaçarken
Gel kulum namazın kıl diyecekler
Devredip âlemi durmaz gezerken
Gel kulum canını ver diyecekler

Bunun yolu da, binlerce yılın ateşi de unutulamaz :

Kabirden gelmekte mahşerin yolu
Seksen bin senedir hakkın divanı
Allahım evvelden halkettin anı
Narınla yeter mi geç diyecekler

Herkes gidecek ama, bu dünyadaki iyilik ve kötülüklerin, günah ve sevapların öte dünyada defteri, hesabı ne olacak? Karşılığını kendisi veriyor, herkesin hanesine işlenecek bir bir ve onun için «Herkes ettiğini bir gün bulacak» diyor ve üsteliyor basa basa :

Bu dünyaya gelen bir gün ölecek
Herkes ettiğini bir gün bulacak
Hak kadı Peygamber nâip olacak
Görülmez davalar görülür bir gün

Yoktan vareyledi cenabı Bâri
Asi kullar için halketti narı
Emreder İsrâfil üfürür suri
Nas mahşer yerinde dirilir bir gün

Said, bu kadarla bitirmiyor, şunları da hatırlatmayı görev sayıyor :

Azrail eline düşerse canın
Arşı asumana çıkar figanın
Dünyada kazandın kıymetli malın
Gel kulum hesabın gör diyecekler

İnsanoğlu bütün bu hesapları, bu sorguları göz önüne getirerek ona göre kendine çekidüzen vermelidir. Adımını ona göre atmalıdır. Yaradan varken kula mudara etmemek, hak yolu varken eğriye gitmemek gerek. Kısacası doğruluk, dürüstlük, iyilik diye sesleniyor Aşık Said. Dikkatli ol diyor, yol gösteriyor. Artık bir din adamıdır, bir hocadır, bir vaizdir :

Aldanıp şeytana işleme hata
Erem mahşer günü hak nedamete
Kimi cehenneme kimi cennete
Herkes menziline sürülür bir gün

Daha bitmiyor. Çoğu kez olduğu gibi ahlak dersleri de vererek nasihatlarını sıralar ve daha belâğ olarak sunar :

Halıkın var yok mudara kul için
Yanma aşkın ateşine el için
Girme rakip bahçesine gül için
Goncanın etrafı har demedim mi

.....

Takdiri Hüda'ya olman mı kail
Beyhude ömrünü eyleme zail
Vurur bir gün pençesini Ezrail
Can aziz vermesi zor demedim mi

.....

Hak yolu doğrudur sen eğri gitme
Azabı cehennem narın unutma
Dünya geniş diye uzanıp yatma
Konacağın menzil dar demedim mi

Arkasını sürdürür ve söyledikçe söyler :

Hevesatta gezip tarikten azma
Varıp bir nadana sırrını çözme
Dünya geniş diye salınıp gezme
Kabir vardır dar aklına düşmez mi

Şöyle bağlar sonunu :

Said'im der durma Kur'an'a yalvar
Bu yalan dünyada bin türlü hal var
Hazır ol bahtına cihanı server
Bu gün ümmetlerin sende misafir

Said burada durmuş değildir. İlâhi güce yönelir. Bu dünya bu evren, bu doğum ve ölüm gerçeği nedir? Bu kubbe, bu yer yüzü kimin elindedir, tümünün sırrı nedir? Bir mistik felsefenin uzağında kalamaz ve alır karşısına bir hocayı sorar da sorar. Cevap alamaz direnir sorusuna :

Bir şehre uğradım iki çark döner
Birisi açılır birisi sınar
Ziyasız şulesiz kandiller yanar
Nazar kıldım iki tane yolu var

Kudreten verildi bizlere beyin
Çoktandır çekeriz bu aşkın yayın
Durmayıp anayı emer bir koyun
Emer emer memeleri dolu var

«Hoca Sukût Edince» O suzmaz, konuşur ve gene sorar :

Direksiz kubbeyi denge vuranı
Yeri göğü çekip tartanı söyle
Gel haber ver gök yüzüne ereni
Dünyanın ucuna yeteni söyle

**Şu dünyayı çark dönerken görmüşler
Kaf dağına kaç bin çivi vurmuşlar
Dünya kilidini kime vermişler
Rüzgarı elinde tutanı söyle**
.....

**Said dünya nasıl idi binada
Arif isen hissa çoktur manada
İki nefes alır verir senede
Alevi ağzında tutanı söyle**

Görülüyor ki Said, din adamlığı yanında gide gide tasavvufun cezbesine de varıyor. İslâm felsefesinden tasavvufa geçiş. Doğuş ve varoluşa açılmış kapılardan başlayan bir felsefeye yürüyüş.

Kendini anlatırken de aynı tutkunun, mistisizmin erimişliği içindedir.

Artık bir din ve tasavvuf erbabıdır; Allaha Kur'ana ve Müslümanlığa bağlıdır. İnsanları çağırır Allah yoluna, Kur'an ilkelerine, imana, inanca.

Dini konuları oldukça iyi bilmektedir. Gene iyi bildiği dini söz ve deyimleri yerinde kullanır ve tekrarından vazgeçmez. Bir savunucu olarak da zaman zaman şiirlerinde dine döner, İslâma yönelir. Dinle ilgisi olmayan konularda bile fırsat yaratarak bir fırça darbesile o yöndeki isteklerini mühürlemeğe çalışır.

Aşık Said'in şiirlerinde Hazreti Ali, Hasan-Hüseyin, Hacı Bektaş, Mevlâna'nın da adlarının geçtiği oluyor. Çeşitli şiirlerinden şu örnekleri aktaralım :

**Kudretül ayni Nebî Hasan Hüsen
Ceddi Muhammed'dir nûra çevrilir**
.....

**Sultanımız Hacı Bektaş Velidir
Ziyaret edelim pire çiçekler**

İsmin bilir misin ciharı yârin
Ebubekir, Ömer, Osman, Ali var

.....

Allahın aslanı Hazreti Ali
Eline zülfikar ne güzel uymuş

.....

Erenler evliyalar ettiler himmet
Hacı Bektaş Veli Mevlâna elbet

.....

Yetiş imdadımıza Hazreti Ali
Zülfikarın çekip aslan uyandı

.....

Allahın aslanı Ali duyulur
Zülfikarın arkasından gidelim

.....

Ali idi cümle erlerin başı
Giderdi gazaya keserdi başı
Nice kalelere atardı taşı
Hazreti Ali'yi dünya neyledi

Her ne kadar bu örneklerle bakılınca Şairin Bektaşî ve Mevlevî tarikatlarından birine bağlı olabileceği akla geliyorsa da, kendi köy ve ili çevresinde bunu doğrulayan bir ize ve açıklamaya rastlayamadık. Bölgedeki inceleme ve soruşturmalarımızda bu sonuç değişmediğinden, iki tarikatla da bir ilişkisinin bulunmadığı sonucu çıkıyor. Ancak Cevat Hakkı Tarım bu kanıyı paylaşmıyor. Öna göre : «... tarikata mensubiyeti şiirlerinin tetkikinden anlaşılıyor.» (37)

Unutmamak gerekir ki bir çok halk ozanı gerek din, gerek tasavvuf yolcusu olarak bu ünlü İslâm büyüklerini, mu-tasavvuplarını anmayı ve onlara şiirlerinde yer vermeyi gönül borcu bilmıştır. İşte Karacaoğlan'dan bir kaç örnek :

.....

(37) Cevat Hakkı Tarım : Kırşehir'li Şair İlhamî Hakkında, Çorumlu Dergisi 15 Birinci ve İkinci Kânun 939, Sayı : 9-10, Sayfa : 314 (15 Aralık ve Ocak 939)

Hacı Bektaş Veli şeyhlerin piri
Konyada yoklayın Molla Hünkârı

.....

Ali din uğruna sancağı açtı
Dini bütünleri ayırdı seçti

.....

Gittiğimiz yollar din İslâm yolu
Evvel Muhammed ahiri Ali

.....

Kaçma kâfir kaçma ölümün şimdi
Hacı Bektaş Veli kalkmış geliyor.

7 — YANIP YAKINMALAR :

Said, hem hayatta çektiklerini, alın yazısından gelenleri, hem çektirenleri bir şair olarak iş dünyasında resimlemiş. Bu resimde sadece kendisi yoktur, başka çekenler, başka çektirenler başka yazılar gelir. Dahası, bunlardan veya bunların dışından doğan büyüyen, ardarda yuvarlanıp gelen korkular, dertler, bezginlikler ve yılgınlıklar. Aslında saymakla bitmeyecek çeşitleri. Özcesi yaşadıkları, gördükleri, işittikleri ve içinde duyduklarının toplamı. Ardından topunun karşısında yanıp yakınmaları, sızlanmaları geliyor. Üstelik hepside aynı sahnede ve aynı tabloda canlanıyor. Her birini kendi kişiliğinde urlanmış, kendi bedeninde ökse getirmiş gibi düşünür, kendi hayatında var olmuş gibi vermeğe çalışır. Onun için bu bölümdeki şiirlerinde seçtiği gölgeli ve kara renklerin belki bir çoğu da semboliktir. Çoğu değilse bile yaklaşık bazıları. İşte bunlara, bir şairin etkilendiği alanlar ve tepkilerini canlandırma niyetinin ustaca şiire dökülmesi olarak bakabiliriz. Bu bakışta, biz de, şiirlerin hepsinde Said'in kendi biyolojik, psikolojik ve fizik varlığı varmış gibi bir yaklaşımı benimsedik.

Bir aldatan, bir aldanan mı var, güvenilmeyen kişiler mi var, Said için tasa konusudur, hicrandır. Ya «fitnelik düzen», dosta yüz çevirme, iki yüzlülük, sır verdiğinin boşboğazlığı Şair'in onayından geçmez :

Nedir bu sendeki fitnelik düzen
Hiç onup bitmeye filini bozan
Ezelden benimle gülüşüp gezen
Yâd ili bağına bastın mı yoksa

.....

Saklı sırrım hep âleme bildirdin
İçerime gamlı efkâr deldurdun
Şimdi benden itibarı kaldırdın
İltifatın yoktur küstün mü yoksa

Kaçan kızına dayanamaz gene içlenir, gene acınır ve feleğe çatar yeniden. Tedirgindir, yaralıdır, çaresizdir :

Yeni değmiş on üç on dört yaşına
Bir acayıp sevda gelmiş başına
Düşmüş yavrum eloğlunun peşine
İncitmen yavrumu tor vardı dağlar

.....

Ateş attın ciğerimin bağına
Düşüvermiş eloğlunun ağına
Göçün çekmiş Ali Öllez dağına
İncitmen yavrumu tor vardı dağlar

Ya «hain gidiler»'e ve sarp kalelere ne buyurulur :

Sağımda solumda hain gidiler
Beni aldattılar düşman kişiler
Güzelin kalesi sarptır dediler
Yardım almayınca alamı bildim

Çevredeki oyunlar, düzenler, dümenler daha çok etkiliyor Said'i. Ne dolaplar çevrilmiş ki kendi ilinden bile kaçıp kurtulmak ister. Dostuna yakındır, şikayetçidir ve şöyle der :

Kısmet kalktı bu illerde durulmaz
Gel beni yolumdan eyleme dostum
Böyle bir firkatle gönül eğlenmez
Sil gözün yaşını ağlama dostum

Kader kötü geldi paham kem gitmez
Ağladıkça ela gözden nem gitmez
Ellere düğündür bizden göm gitmez
Gam çekip yaslara dağlanma dostum

Korkuları vardır: Gonca gülünün solması, gül yüzlüsünü eller alması, hele dostun ağlayıp düşmanın gülmesi. Deseler ki «yârin ele yar oldu» bu, Said'i öldürmeye kasıttır.

Birde öldükten sonrası var insanı çileden çıkaran. O öldükten sonra ya gözleri sürmelisi ellere gidecek olursa, işte korkusunun bir parçası.

Ölüm olduğuna göre neylemeli şanı, ziyneti. Değer mi bunlar. Bir yararı kalır mı hiç birinin?

Neyleyim dünyada şanı ziyneti
Akıbeti ölüm olduktan kelli
İsterse bahçemde bülbüller ötsün
Benim gonca gülüm solduktan kelli

.....

Yıkıl yalan dünya yıkılsın kalan
Aldatıp sevdiğim elimden alan
Hind'e sultan etsen istemem kalan
Gül yüzlümü eller aldıktan kelli

Gün gelir canına tak eder, tatlı canından usandırır bazan ve ölümü özler olur. Neden? Yaşayan için dert mi yok, felâket mi yok? Hüzünler, düş kırıkları, ihanetler, menfaatçiler, iki yüzlüler, kuyu kazanlar, güvenilmez kişiler, terslikler, çelmeler say sayabildiğin kadar. İşte Said'in üzerine çullanan karaba-sanlar. Duyan her insanın kaderidir bu, üstelik bir de şairse... Ama hangi faktör O'nu ölüme çağrı yapacak kadar bunalıma sürüklemiş, Hangisi «Senden başka dostum yoktur yaradan» diyecek kadar umutsuzluğa götürmüş? Bir çırpıda seçmek kolay değil. O da bir bir sayamıyor zaten. Öyleyse biz seçmek yolundan sapalım, ölümü nasıl istemiş ona bakalım :

Aradım ölümlü gelip bulmadı
Usandığım tatlı canı almadı
Said sana kimse medar olmadı
Öğüttün ömrümü hun ettin felek

Bir yandan böylece kıvranırken, bir yandan da bir soru kıvrılır kafasının içinde. Suçu, kendi tedbirsizliğinde aradığı olur ve sorar :

Ben mi tedbirimde ederim noksan
Yoksa benim kader tecellim böyle

Ona göre gene de hepsinin sebebi felektir. Felekten dertlidir başı, kızdı mı çatar da çatar:

Bir vakit keyfini yetiremedim
Beni candan usandırdın sen gayri
Urdun gam yükünü götüremedim
Kahpe felek omuzumdan in gayri

.....

Sitem taşlarına çaldın başımı
Gece gündüz zor eyledin işimi
Hiç bir vakit boşlamadın peşimi
Dayanmıyor bu cefaya can gayri

Onun içindir ki, «Felek», «Kahpe Felek» gibi özellikle feleğe nişan alan başlıklar dışında, başka şiirleri arasında kullandığı fiskeler gözden kaçmıyor.

Neler çekmiş, neler.. Rahat yüzü görmemiş, feleğin acıması yokmuş, sillesi çokmuş ve Said'e vurdukça vurmuş. O yüzden yorulmuş, eşden dosttan uzak kalmış, muradına erememiş, açıkcası feleğin iyi gününü görememiş. Belki gerçek, belki şiir dünyasının verileri.

Ey aziz dostlarım yoruldum gayri
Dem sürmedim yâran ile eş ile
Ben kahpe feleğe darıldım gayri
Geçti ömrüm bora ile kış ile

Bu dünyanın sefasını sürmedim
Geçti ömrüm muradıma ermedim
Ben feleğin iyi günün görmedim
Gezdirmede bir selamet baş ile

.....

Yavru şahin enginlerde kışlamaz
Galip geldi felek peşim boşlamaz
Gönül kalesine gülle işlemez
Bir muhanet vurur yıkar taş ile

.....

Sen artırdın efkârımı gamımı
Sürdürmedin devranımı demimi
Elem deryasına saldın gemimi
Geçti ömrüm dalga ile coş ile

8 — TEPKİ VE ÇIKIŞLAR :

Said'in bu bölümdeki şiirleri, bundan önceki (Yanıp Yakınmalar) dan pek farklı sayılamaz. Tek farkı, bu bölüme aldığımız şiirlerde Şair'in bazı bazı sesini yükseltmiş olmasıdır. Birinde içe dönük iken, burada zaman zaman dışa açıldığı olur. Başka bir deyişle ilkinde inler, sızlar, yanıp yakınır. Bu bölümde ise arada bir kafa tutar, çıkışır, meydan okur, hatta isyan ettiği görülür. Tıpkı destanlarında olduğu gibi. Ancak böylesi bir yaklaşıma pek sık raslamıyoruz. Herhangi bir şiirin bütünlüğü içinde, en fazla iki üç dörtlük, en az bir mısra ile çıkıştığı görülür. O da her şiirde değil. İsyanlarına paralel olarak, seyrek de olsa bir katlanış, teslimiyet, bir tevekkül de gözden kaçmaz. Bir bakıma oluruna bırakış var. Kadere kafa tutuş ve eyvallah etmeme yanında.

Gerek burada, gerek önceki ve sonraki bölümlerde Said'in şiirleri arasına sosyal konular da serpiştirilmiş. O'nun bir özelliği de sosyal konularda kalemını daha bir gerçekçi kullanması ve halkın söyleyişiyle bu konuları realize etmesini bilmesidir. Şiirlerinde aşk ve sevdâ konularına fazlaca raslanmasına rağmen, gerçekçi yaklaşımlarda ve içten bir tasavvuf edasıyla çıkışlarında daha da başarılı görünüyor.

Said, haksızlığa, iltimasa, kötülüğe, iğriliğe karşıdır. Hükümete çatacak kadar da sözünü esirgemez ve korkusuz görünür.

Kötü yolda olanlara seslendiği olur, iyi yolda yürümeyi önerir, ibret alın çevrenizden, sırat köprüsünü unutmayın der gibidir. Söylenir sesli sesli :

**Körlerin gittiği yoldan sapmalı
Gelenden geçenden hisse kapmalı
Sıratın başına bir dam yapmalı
Yolu düzgün olan çeker savuşur**

Toplumu kemiren hırsızlık, yolsuzluk ve benzerleri karşısında Said'in kalemi sazının teli gibi gümbürder. O. iltiması dolmuştur divitine :

**Nazar kıldım her tarafa köşeye
İltimas çok ağa ile paşaya
Var mı bu dünyada ebed yaşaya
Yolu çıkmaz bir yücecik dağ imiş**

Eşkiyayı konuşturur, onu yaptıklarına pişmanlık duyurmayla çalışır. Sonunda eşkiyayı kendi ağzıyla suçunu açıklamak zorunda bırakır :

**İllerin gittiği yola gitmedim
Yenilmez gönlümü feda etmedim
Ben de büyüklerin sözün tutmadım
Bu iş bana müstahaktır bir yandan**

.....

**Bir kara gün için doğurmuş anam
Vefasız ateşe nice bin yanam
Zaten zarar ile yoğrulmuş binam
Garip başım ayık değil belâdan**

Aşık Said sık sık cehle (bilgisizliğe) karşı durur, cahil insana karşı tavrı hiç de bağışlayıcı değildir. Kabrin sırrını bilmezsin ama, giderken bari azığını çokça götür diye uyarmayı da unutmaz :

Öyle mağrur olma ey cahil insan
Kabir var sırrını bilebilemen
Azraîl eline düştüğün zaman
Çokça götür azığını belki dönemen

Bu kadarla yetinmez, bilim yollarını gösterir. Bilgisizlere çatar, hatta tersler, kırıcı sözler bile söyler. Bunların net ve sert örneklerini destan bölümünde göreceğiz. Burada ise insanları bilim ocaklarına çağırıyor. Ayrıca dünya malına aç gözlüce sarılacağınıza bilim alanına yaklaşın diyor. Eğri büğrü yol felâket yoludur, belâ getirir. Boş vakit geçirme yerine, fırsat varken divana dur şeklinde öğütler verir :

Niçin tamahkârsın dünya malına
Yakarsın canını hakkın narına
Daima gidersin ziynet yerine
İlim meclisine varsan olmazmı

.....

Meylin akmış iğri büğrü bir yola
Eğri yol getirir başına belâ
Böyle fırsat her dem geçer mi ele
Boş vakit divana dursan olmaz mı

«Kıtlıkta» şiirinde bir sosyal yarayı da deşmeğe çalışır. Kıtlıktan doğan darlığı ve sıkıntıları anlatırken kişi ve toplumun yediği nanelere de parmak basar ve bu yüzdendir ki, «Gözümüze bir görünür var idi» demekten çekinmez :

Bize ibret oldu bu bir alâmet
Kışın kar yağmadı yaz günü rahmet
Ne yerde bereket ne gökte hürmet
Sarardı bahçeler bağlar yareden

.....

Said der ki fani dünya çürüdü
Güzümüze bir görünür var idi
Ekinler gevredi otlar kuru
Yine dağlar bir hoş oldu yareden

«Usandım» şiiri küçük yerlerin basit, bayağı ve çirkin kısıkanlıklarından kopan dedikodu, çekiştirme ve arkadan atıp tutma alışkanlıklarına karşı tepkisini, isyanını dile getirmiştir. Şair burada sadece işlenmez, berelenmez, iyiden iyiye haykırır. «Vatanım Diye» dolanıp gelmiştir ama, arada söylenen dil, o çekemezlik, o aşağılık koğu yok mu usandırmıştır Said'i. «Dostum» şiirinde görüldüğü gibi «Ellere düğündür bizden gam gitmez» diyecek kadar umut kırıcı bir usangınlık.

Niçin mi? Çekiştire çekiştire, çelme taka taka, iftira ede ede bıktırmışlardır insanı. Öyle bir bunalıma sürüklenir ki, birden kükreder ve tam bir isyanla inkâra kadar gider o kızgınlıkla :

«Vatanım vatanım vatanım yoktur»

Artık bıçak kemiğe dayanmıştır. Kercinen de (38) olsa bir meydan okuma başlamış, bir fırtına patlamıştır:

Vatanım vatanım vatanım yoktur
Yürü yalan dünya senden usandım
Çektiğim emekler hep hiçe gitti
Vücudum içinde candan usandım

.....

Yüklettin yükümü kalmasın deyi
Demir hat çekilmiş zâlimin yayı
Dolandım da geldim vatanım deyi
Arada söylenen dilden usandım

Aşık Said'in hükümete güven duymadığı anlar olmuştur. Bu konuda oldukça septik bir anlayış içindedir. Şu şüphe ve güvensizliğini «zora çevrilir» şiirinde ince bir çıkışımla, bir iğne ucuyla anlatmayı beceriyor:

(38) Kercinen : (Kercine kercine) : Kırşehirde çok sık kullanılan ve her düzeyde yaygın olan yerli bir söz. Daha çok konuşma ve söyleme ile ilgili olarak geçiyor: «Kercine kercine» söylüyorsun, «Kercinen» konuşma arkadaş gibi. Kızgınlıkla, kahren ve inadına ağır sözler söylemek anlamına geliyor. Bir bakıma «Kerhen» in karşılığı, daha doğrusu tam karşılığı değil, değişik bir benzeri sayılır. Çok hoşumuza gittiği için biz de yeri gelmişken kullanmadan kendimizi alamadık.

Konuşman dünyada hükûmet ile
Sohbetin arkası zora çevrilir

Önce değindiğimiz gibi feleğe isyanı bitmez. Burada da alır karşısına ve gene haykırır :

Kahpe felek bir ok attın sineme
Hele ben ölürsem sana da kalmaz
Kavim kardeş emmim dayım var deme
Günbegün eksilir çağa da kalmaz

Yalan dünyanın azgın gidişi ve densiz örnekleri nasıl çileden çıkartmasın Said'i, öfkeliendirmesin?

Şu yalan dünya da gittikçe azdı
Her kadın kendine bir yârân düzdü
Züğürtler zenginden azman mı sezdi
Şimdiki avratlar vâra çevrilir

Başka bir bölümdeki «Gurbet» şiirinde olduğu gibi, Sultan Hamid'i bir yandan över ve yükseltir gibi gösterirken, öte yandan da taşı gedğine koyarak, «dünya sana kalmaz» diyebilir :

Mürüvetkânisin Sultan Hamit han
Yalan dünya sana kalmaz ağlarım

Daha önce «Kimseye Kalmaz» başlıklı şiirinde bu görüşünü başka türlü açıklıyordu:

El pençede divanına çıkılan
Türlü yemeklere sumak ekilen
Kaplan postlariyle yedek çekilen
Padişaha ferman tuğa da kalmaz

Bir günde iki oğlu ölmüştür. Borcu ve ahdi vardır «cihanda». Bunu açıkça söylemekten çekinmez :

Cihan senden alamadım ahdımı
Sümbül iken şeyda vurdun bahtımı
Bir hamlede çifte verdim mahdumu
Bunda yoktur verem dedim ağladım

Azdan bir şey gelmediği ve rağbetin varlıkta olduğu bir dünyadadır. Bu ezeli gerçeği alacaklısı olan Ermeni Karabet'e hatırlatarak ona hoş görünmeye çalışırsa da, belki de iki oğlunu yitirmenin verdiği bunalım ve alacaklıya olan mahcubiyeti yüzünden zırvaladığının farkına bile varamaz:

Rağbattedir varlık ne gelir azdan
Türke minnet etme anlamaz sözden

9 — DESTANLAR :

Destanlar için başka bir bölüm ayrılmasına gerek olmaya bilirdi. Bu bölüme aktarılan şiirler, ilgili bölümlere serpiştirilebilecek nitelik gösterdiği halde, destan türünü diğerlerinden ayırmak bize şekil ve biraz da ortak yanlarının diğerlerinden fazla oluşu yönünden uygun geldi.

«Yusuf Paşa Destanı» ile, «Haraşova Cengi Destanı» birbirine benziyor. Her ikisi de savaşı, savaştaki kahramanlığı, komutanları, kazanılan zaferi anlatmakta, övmekte, konuyla ilgili kısa bilgiler vermekte ve dileklerini sıralamaktadır. Adeti üzerine din alanına giriyor ve bir kaç söz etmeyi de unutmuyor. Her iki destan da Yusuf Paşa için ve Yusuf Paşa'nın ağzından yazılmış. İkisinde birbirine benzeyen mısralar bile var. Benzerliklerden biri de, bazı destanlarında «İlhami» mahlasını kullanan Aşık Sa'id'in bunlarda gerçek adını kullanmış olmasıdır.

«Yusuf Paşa Destanı» 1788 de Sebeş'de Avusturyalılarla yapılan ve düşman ordusunun yok edildiği savaş üzerine yazılmıştır.

«Haraşova», Tuna kıyısında bir kasabanın adıdır. Haraşova Savaşı sırasında ordunun başında bulunan Koca Yusuf Paşa aynı zamanda Veziri Azamdır.

I. Abdülhamit döneminde Ruslar sınırlarımızda sürekli olay çıkarıyor ve saldırılarda da bulunuyorlardı. Avusturya zaferinin hemen arkasından Ordumuz Ruslarla savaşa tutuştu. Düşman askerleri Tuna kıyısındaki «Özi» kalesinde bütün kadın ve çocukları görülmemiş bir vahşetle kılıçtan geçirdiler. Tıpkı Erzurum'da yaptıkları gibi. Yıl gene 1788 idi. Zaten hasta olan Sultan tam bu sıralarda ağırlaşmıştı. Ruslarla savaşan Yusuf Paşa'dan, bu korkunç katliam haberi tam bu sırada padişaha ulaştı. Padişah,

Yusuf Paşa'nın mektubunu okudu ve sesinin yettiği kadar hay kırdı:

— Ah mel'unlar!...

O anda olduğu yere yığılıp kaldı. Bu çok üzücü haber yüzünden Padişah'a inme inmişti (felç gelmişti). Uzun çaba ve tedaviler bir sonuç vermedi ve bu hastalıktan kurtulamayarak bir süre sonra hayata gözlerini kapadı. (39)

Padişaha felç gelmiş ve hayatına mal olmuştu ama, Tuna kıyılarında süren Haraşova Cengi de gene Koca Yusuf Paşa'nın yüce zaferi ile sonuçlanmıştı. İşte Said, bu zaferin etkisi altında «Haraşova Cengi Destanı» nı ortaya koyuyordu.

Bütün bu tarihi olaylardan ötürü Said, şiirlerinde Moskof zulmünü canlandırmadan edememiş ve daha önce örneklendiği gibi duygularını dile getirmeye çalışmıştır. İşte bir kaç örnek daha :

Milleti Moskof'lu Sırp'a dayandı
Ehli İslâm olan bütün uyandı
Karadağ ülkesi büsbütün yandı
Asakiri İslâm aç aslan oldu

.....

Karadağ üstüne kavganın aslı
Moskof kıralının kendisi yaşlı

.....

Dini hariç olan ediyor keder
Çar mezhebe tapar sıbyan uyandı

.....

Moskof'un mülküne ekelim arpa
Gökte melek yerde insan uyandı

İki ayrı «Destanı İlhami» den alınan yukardaki parçalar bir yana, görülecektir ki Aşık Said, «Yusuf Paşa» ve «Haraşova» destanlarında daha çok milli ve dini duyguları kabarmış bir savaş ve kahramanlık şairi olarak gözükmüyor.

(39) Enver Behnan Şapolyo : Osmanlı Sultanları Tarihi Sayfa : 343
İstanbul, 1961

«Bin iki yüz doksan üç oldu sene» diye başlayan ve «İlhami» mahlasile yazılan destanda, yeni padişahın tahta çıkış hikayesini övgülerle anlatır. Bu işlerin adaletle olduğunu söylerken, savaşlara değinir. Destanın bir yerinde şöyle der:

Yiğit derim bu kavgaya erene
Şehitlerin makamını görene
On bir top alındı çokça cephane
Ta Yemen'de Veysel Karan uyandı

Genel durum hakkında parça parça bilgiler verdikten, düşmanlara çattıktan, Kur'an ve ululardan söz ettikten sonra, zor durumda olduğunu öne sürer ve padişahın yeterli bir yardım dileyerek destanını bitirir.

Diğer üç destanında ise ötekilerden farklı olarak elinde tuttuğu neşterin ucunu toplumun bazı çıbanlarına batırıp onları deşmesi gelmektedir. Kısa kısa ve açık. Yaşadığı dönemin yer yer eleştirisi yapılmakta ve şikayetleri ortaya dökülmektedir.

Yolsuzluğa, haksızlığa, gösterişe karşıdır. Gene ahlak ilkelerini vurgulamaya çalışır. Bütün sosyal kanamalarda, bir önceki bölüme paralel olarak O'nu çıkışa götüren, fırtınalar başlatan esintiler sezilir.

«Her Şey Bozuldu» demeden önce ters gelişimler, kötü olaylar görülmelidir. Hani bir yerde fitne mi kımıldamış, itibar çalgıcıya mı kalmış (40), kürk ve şalvar öne mi geçmiş, orada Aşık Said boy verir. Sanki bu günleri söyler gibidir. Demek dönemler değişse de, bazı renkler değişmiyor. İşte şöyle:

(40) O zamanlar çalgı çalmak iyi karşılanmıyordu. Kendisi de saz çaldığı halde bu gerçeği saklamıyor Aşık Said. Sadece saz çalmak mı, tiyatro ve ses sanatçıları da öyleydi. Bunun en açık ve acı örneğini, Zonguldakta ölen bir sanatçının cenaze törenini anlatan ünlü sanatçı Ahmet Fehim Beyin hatıralarından okuyoruz : «... maalesef cenazesini, yalnız arkadaşları ve yerli Rum, Ermeni ve Yahudiler, kaldırmış. Yerli Müslümanlardan hiç biri cenazeye gelmemiş. Çünkü ölen bir oyuncu idi. Mahkemelerimizde bile tanıklığı kabul edilmeyen, toplum içinde mevkisiz kalmış, dini, imanı, Allahı yok bir oyuncu...» (Hafı Kadri Alpman : Ahmet Fehim Beyin Hatıraları : Sayfa: 100 - 101 İstanbul 1977)

Ahir vakta kaldık neüzü-billah
Halk-ı âlem bütün fitnekâr şimdi
Davalar görülmez hasbeten-lillâh
Sim ile zerredir itibar şimdi

.....

Ezanlar okunur gelmez cemaat
Cihanı büsbütün kapladı bid'ad
Çalgıcı gelirse ederler rağbet
Saz ile santura itibar şimdi

.....

Emanet verilen sağlam alınmaz
Değme nasda dini bütün bulunmaz
Hırkada gezenin kadri bilinmez (41)
Kürk ile şalvara itibar şimdi

.....

Nâ-ehil olanlar hep büyük işte,
Nüfus da kalmadı beylerde sahta
Faili mef'ûlû bilmeyen softa
Ayetten hadisden vâz eder şimdi

Şayet zevk ve sefa ağır basar, bilginler bilimden uzaklaşıp
haktan ayrılırsa, kimse halinden hoşnut değilse, tüm bu olayla-
rı, bu görüntüleri birer motif olarak şiirlerine yerleştirir. Altın-
da ağı yatan bir motif :

Kimisi abdestli kimisi çitli
Kimisi kürklüdür kimisi bitli
Medreseler bostur odalar kitli
Zevk-u sefadadır mollalar şimdi

.....

Alimler ilmiyle etmez ameli
Demez hiç kimseler hak söze «beli»
Nasihat eylesen derler bu deli
Puşt ile deyyusa itibar şimdi

(41) Hırkada Gezmek : Dünya nimetlerinden el etek çekmek.

Demek kimlere ve daha kimlere kalmış itibar.

Hoşnut değil şimdi herkes halinden
Nefret eder ayâlinden malından
Dinimiz düşmanın adûv' elinden
Nice din kardeşi hâkisar şimdi

«Destanı İlhamî» de savaşı da anlatır, zaferi de. Saltanat değişikliğinden, din uğruna feda edilecek cana kadar. Sultan Aziz sayesinde gelişen olumlu işleri onaylamakta, «müfsütle gammaz» ın çoğalışını tepkiyle açığa vurmaktadır. Padişahın tahttan inişindeki fesatçıları da unutmaz ve aklamaz :

Sultan Aziz Han yetiştirdi cane
Sayesinde rahat etti çok hane
Mevlâ zeval verme nesli sultana
Etrafı iklime çok ihsan oldu

.....

Çoğaldı arada müfsütle gammaz
Bunların ifsadı daiman oldu

.....

İttifakla indi tahtından Hünkâr
İfsat sahipleri eyledi efkâr
Dediler bu yolda ölürsek de kâr
Diyenin rehberi kör şeytan oldu

Daha sonra «Nerede kaldı hakkı bilmeyen piçler» diye haykırır. Olaylara da, düşmana da, içteki hayınlara da sillesini indirir :

Emri hakla oldu cümle bu işler
Nerde kaldı hakkı bilmeyen piçler
Pas içinde kaldı eğri kılıçlar
Açıldı nusratlar kılıç kan oldu

«Zulüm ve Zalime Sözlerim» başlıklı destanında gene Aşık Said adını kullanır. Destanın daha başında bilgisizliğe ağır bir kakınçla söze başlar. «Zehirden şifa» olmayacağı gibi, «cahilden vefa» da beklenemeyeceğini anlatmaya çalışır:

Edelim nazmîle bir hoş nasihat
Dinleyin talibi destan olanlar
Verirse de manzum cahile siklet
Dinlesin sahibi irfan olanlar

.....

Görmüş yok cihanda cahilden vefa
Vefa umup etme kendine cefa
Olur mu insana zehirden şifa
Fikretsın gönülden ihvan olanlar

Bu kadarla kalmaz. Tilkiye aslan payesi verilmesine karşı kükrer, kedinin aslanlığı onuruna dokunur. Toplumun ur'u sayılan bu gerçekler ve ardından gelen gösteriş budalaları demek her dönemde bir nefret hançeri gibi sivriliyor. Yapmacık ve iğrenç :

Tilkiye verildi aslan payesi
Tilki gölgesinde aslan olanlar

.....

Soğana katbekat kisbet giydirdin
Uyuz tilkileri aslan eyledin

Vay sahte aslanlar vay ve gösteriş budalası uydurma kahramancıklar vay!... Her devrin göstermelik ömürsüz trişinleri. Ne yapsın, işte bütün bunları görmezlikten gelemiyor bizim çileli ozan.

«Vebal» de Said'i yakalamış. Sultan bile olsa, insan «vebal» de kalmamalı. Her insanın sonu geleceğine göre, sultan olsan dahi bir mezarlığa git, «hak ile yeksan» olanlardan ibret al, demeğe gelen çimdiklerden, çıkışmalardan kaçınmaz:

Sultan isen koyma boynunda vebal
Her işin sonunda var elbet zeval
Bir mezaristana git eyle sual
Kimdir o hak ile yeksan olanlar

.....

Niçin garip o'du hükmü şariat
Kadı'nın müftünün yediği rüşvet
İçkiden zinadan cahile nevbet
Vermiyor hafızı Kur'an olanlar

Küçük lokma ile dolmaz avurdu
Ne yaman insanı kasti kavurdu
Cihanın kûlünü göğe savurdu
Geçti Sadarete düşman olanlar

Evet rüşvet içki, zina, sadarete kurulan düşmanlar ve daha neler. Ya sùtlere katılan «cehlin mayesi», ya «sadakat» ne oldu?

Ne olacak, bütün bunlara Aşık Said'in verdiği karşılık şu:

Sanma ki eski çark dönüp öğünmez
Dönerse de bil ki pek doğru dönmez
Yedi derya suyu dökülse sönmez
Bu zulmün narından suzan olanlar

Bundan sonra söz olduğu gibi Aşık Said'in,

**AŞIK SAİD'İN
ŞİİRLERİ**

- 1 -

**Gurbet, Sıla
ve Özlem**

G U R B E T

Bu türküyü askerde iken bir Paşaya söylemiştir.

Gurbete çıkalı kırıldı gönlüm
Bir zaman şâdolup gülmez ağlarım
Genç yaşımda neler geldi başıma
Daha ne gelecek bilmez ağlarım

Ne imiş feleğin ettiği işler
Ayrılık ötüyor gökteki kuşlar
Hasret kaldı bize kavim kardeşler
Kardeşten bir haber gelmez ağlarım

Genç yaşımda verdin bin türlü belâ
Mevlâ dert vermesin ben gibi kula
Bin ikiyüz doksan göründü sıla
Sıla bize nasip olmaz ağlarım

Ne oldu ağalar bana ne oldu
Tuna seli gibi gözlerim doldu
Çifte benli yarım uzakta kaldı
Felek bizim halden bilmez ağlarım

Said'im derdine yanmaz mı cihan
Gözümden akıttım kan ile figan
Mürevvet-kânisin Sultan Hamid Han
Yalan dünya sana kalmaz ağlarım

S I L A

Dinleyin ağalar tarif edeyim
Gözde hayal hayal işi sılanın
Estikçe rüzigâr kokar burnuma
Kayası toprağı taşı sılanın

Ağyar ile ettim kararı zâti
Zayetme sevdiğim sen emaneti
Biz yar ile yedik nânü nimeti
Bol olsun ekmeğı aşı sılanın

Kanlı Kızılırmak enginden akar
Ayrılık ateşi ciğerim yakar
Gelin kız karışmış çamaşır yıkar
Ilıca göl derler başı sılanın

Turnamın kanadı bir karış telden
Çekerim ayrılık ne gelir elden
Bülbül gibi ben de ayrıldım gülden
Gündüz hayâl gece düşü sılanın

Ayrılık hasretlik ne yaman beter
Ah çektikçe sılayı efkârım yeter
Baharın çağında turnalar öter
Hep seherde öter kuşu sılanın

Said'im derki bu sözüm hakır
Yaralıyım yare sitemim çoktur
Gezdim dört köşeyi hiç dengi yoktur
Bulunmaz akranı eşi sılanın

KONYA'DA İKEN

Aşık Said gençliğinde Konya'ya gitmiş, oradaki ağalara kendisini bekâr olarak tanıtmış, bahar mevsiminde turnalar giderken karısı aklına gelmiş ve evli olduğunu bu türkü ile anlatmış.

Sana garip derler ben de garibim
Seyret şu garibin coşunu turnam
Demir yay derler her yiğit çekemez
Düşme şu garibin peşine turnam

Sabah olur erken kalkın havaya
Adil efendiyle durun duaya
Benden selâm söyle büyük ağaya
Acep girermiyim düşünene turnam

Geçin Çenbekliden Alişenbeyden
Koca Haymanadan Karaca dağdan
Tor şahin atarlar o eğri çığdan
Kon Kara Senirin başına turnam

Engin akar Kızılırmak selleri
Konar göçer Şereflinin elleri
Pus bağlamış Karataşın çölleri
Uğratman Urumun kışına turnam

Kömür gözlüm yanarmola ben gibi
Gülgülü fes giymiş altın incili
İsmim Aşık Said Tokluemenli
Seyret gözlerimin yaşını turnam

B E N İ

Geze geze gurbet ili yoruldum
Yoruldum da kahpe felek şadoldu
Anadan babadan yardan ayrıldım
Yine gurbret ile attı yol beni

Arzularım vardır bir tosun attı
Yoruldu bu gönül gamı fırkatta
Düğünde bayramda ağır zinette
Anarm-ola emmim dayım el beni

Getir benim kaftanımı postumu
Ben ölünce yarım örtsün üstümü
Ben sılada ağlar koydum dostumu
Geri dönsem kınarm-ola el beni

Elemim var efkârım var gamım var
El sanır ki devranım var demim var
Yedi derya arasında gemim var
Atarm-ola bir kenara sel beni

Der Said'im eremedim murada
Durmayıp sızılar merhem yarada
Garip bülbül gibi insem feryada
Eylerim-ola acep gonca gül beni

G Ü L E M E M

Kınaman ağalar ahü zarım var
Her dem ağlar oldum bir dem gülemem
Felek hançerini vurdu sineme
Nedir bu derdime çare bilemem

Hani benim dal fidanlı bağlarım
Melül kaldı safa ile çağlarım
Diyarı gurbette kaldım ağlarım
Kolum kalkmaz kanlı yaşım silemem

Diyarı gurbette çekerim zulüm
Yaktın ateşine ey kanlı zalim
Mevla genç yaşında verirse ölüm
Hasretim var muradımı alamam

Nice ah etmeyin otlar yazılar
Yaram azgın ciğerimde sızılar
Diyarı gurbette kaldım gaziler
Çok çekerim bu yareyi ölemem

Der Said'im aşk elinde viranım
Açılmadı gurbet elde seranım
Helallaşın eşim dostum yaranım
Gidiyorum gurbet ele gelemem

S İ L İ F K E D E

Said bu türküyü Silifkede mustandık bulunan biraderi Ha-
şim'in yanına gittiği zaman söylemiştir.

Nice dolaşayım ben şu alemi
Gönlüm geze geze sevdigâr oldu
Ne bir haber geldi ne de bir selâm
Bir şahin bakışım inkisar oldu

Şu yalan dünyayı neyler niderim
Ta ezelden böyle imiş kaderim
Bir gün eksik değil gam ve kederim
Bize gam kasevet her gün yar oldu

Şu yalan dünyadan usandım doydum
Düştüm arkasına gönlüme uydu
Çıktım gurbet ile bir güzel sevdim
Sevdası sineme yadıgâr oldu

Der Said'im ben gönlümü düşürdüm
Gurbet ilde hem aklımı şaşırdım
Çoktan beri elem keder taşırdım
Sılaya varmaya namus ar oldu

B A H A R D A

Evvel bahar yaz ayları doğunca
Kızılırmak kenarını yol alır
Lale bitmiş sümbül boyun eğince
Kız oğlana nerkiz verir gül alır

Haşarıdır deli gönül haşarı
Güzel sevenlerin gözü yaşarı
Çıkartma perçemi festen dışarı
Esen rüzgar saçlarından tel alır

Şaşırınca deli gönül şaşınca
Aşkın dalgası boydan aşınca
Gurbet elde baş yastığa düşünce
Korkuyorum nazlı yari el alır

Der Said'im belli eder sözünden
Durmayıp yaşları akar gözünden
Siyah zilfin gel toplama yüzünden
Arif olmuş el uşağı yel alır

- 2 -

Sevgi ve Güzelleme

K A R A G Ö Z L Ü M

Çıktım yükseğine seyran eğledim
Yavru şahin gibi baz kara gözlüm
Dilin kalem olmuş lebin mürekkeb
Çek beyaz üstüne yaz kara gözlüm

Uzaktır yolların emindim geldim
Tatlıdır dillerin eğlendim kaldım
Elvedâ sevdiğim işte ben öldüm
Mezarım avluna kaz kara gözlüm

Huri kıyafetli lebinde ballar
Yel eser yüzünde titreşir teller
Sandım ki bahçemde öten bülbüller
Durdukça dünyalar dur kara gözlüm

Nedir bu sendeki edalar nazlar
Çok olur güzelde noktalı sözler
Bal dudak üstünde gül gibi yüzler
Sineni sineme bas kara gözlüm

Sev güzeli eğer soyu var ise
Çok meyil ver hakikatli yar ise
Eğer aşıkına ihsan bu ise
Vallah billah bu kez az kara gözlüm

Dér SAİD'im sever misin ırağı
Pulat mıdır o yavrunun uğrağı
Doksan dokuz bu fakirin çırağı
Bir de sen desinler yüz kara gözlüm

İ M İ Ş (*)

Er sabah er sabah esiyor rüzgar
Sordum cananımın ilinden imiş
Bir ahı zar ile geldi bir selâm
O da nazlı yarin elinden imiş

Sensin kara gözlüm aklım yitiren
Şu kader yaşında derdim artıran
Aşıktan maşuka selâm götüren
Eser badı sabah yelinden imiş

Felek bir ok attı yakıtı kalemi
Soran yoktur efkârımı halimi
Akıbeti koç yiğidin ölümü
Bir kara gözlünün elinden imiş

Yarımın hayali gözümde perde
Beni genç yaşında uğrattın derde
Sorsalar Said'e vatanın nerde
Akar Kızılırmak salında imiş

(*) — MED'de bu şiirin başlığı «Kara Gözlüm» olarak geçiyor. Halbuki bir önceki şiirin başlığı da «Kara Gözlüm» dır. İki aynı başlık yerine şiirin genel akışına uygun düşen «İMiŞ» başlığı ile yetinilmiştir.

G Ö R Ü N D Ü G Ö Z Ü M E

Çıktım yükseğine seyran eyledim
Engininde yâr göründü gözüme
Yâr gelir mi diye ardıma baktım
Perde tutmuş çar göründü gözüme

Divane gönlümü ettin zây gibi
Kirpik kalem olmuş kaşlar yay gibi
Doğdu çıktı mahi nisan ay gibi
Ehlî hikmet nur göründü gözüme

Burma ziliflerin telden seçilmez
Tarak vursam zilfin teli açılmaz
Dünya güzel olsa senden geçilmez
Şu âlemde bir göründün gözüme

SAİD intizarın yerde mi kalır
Zamane dilberi halden mi bilir
Bu gönül yerine gitse ne olur
Gidemedim ar göründü gözüme

M U H A N E T

Yar suya giderken yoluna durdum
Eydirmiş yüzünü gülmez muhanet
Yandım ateşine haberi yoktur
Neylesin üstüne almaz muhanet

Kolunda helkesi elinde testi
Devşir saçlarını rüzigâr esti
Tor şahin bakışlı canadır kasti
Ben kula merhamet etmez muhanet

Yürü be hey yürü haktan üşendim
Türap oldum kız yoluna dōşendim
Hırkalar giyindim şallar kuşandım
Neylesin kadrimi bilmez muhanet

Sevip ayrılmamız olur mu şandan
Ölmeyince nasıl ayrılām senden
Akibet sonunda olurum candan
Çağırırım yanıma gelmez muhanet

Der Said'im ben gönlümü neyleyim
Sadık yarım yok ki meyil bağlayım
Sunam sana niçin minnet eyleyim
Benim ahım sende kalmaz muhanet

TEL HASTASIYIM

Bir acaip sevda vardır başımda
Mah cemâl üstünde tel hastasıyım
Dert tüccarı oldum küçük yaşımda
Yorulmadı gönlüm yol hastasıyım

Benim bu derdime dayanmaz yürek
Gizli sırlarıma bir müşrik gerek
Aradım leylâmı mevlâ diyerek
Sefil Mecnun gibi çöl hastasıyım

Benim dertlerime dayanmaz özüm
Yârın siteminden kan ağlar gözüm
Benim bu feleğe geçmiyor sözüm
Ay değil gün değil yıl hastasıyım

Ne acaip yandı Şirin'e Ferhad
Külüng attı seri eyledi berbad
Şeydâ bülbül gibi eyledim feryad
Açılmaz goncalar gül hastasıyım

Rahmeyle halime kaşı kemânım
Merhamet kapısın kapatma cânım
İsmin dört harf ile yâdolur benim
Sin ile ayın ya dal hastasıyım

G E L İ N

Koçhisar'ın Kulu köyünden bir hoca imamlık yapmak üzere Savcılı Büyük Oba köyüne gelmiş orada güzel bir kızla sevişip evlenmiş. Kızı kendi köyüne götürürken o zaman Kızılırmak üzerinde kayık işleten Aşık Said'e tesadüf etmiş ve her ikisi aşığın kayığıyla karşı tarafa geçmişler. Bu parça aşığın Kızılırmak üzerinde geline karşı söylediği parçadır.

Nasıl vafedeyim ey güzel seni
Cemalin görenler terkeder canı
Sarı çiçek mor menekşe zamanı
Kalktı yaylasına göçtü bir gelin

Taramış gerdana dökmüş saçını
Yaktı viran etti gönlüm içini
Er kuşluk zamanı çekmiş göçünü
Yayla sana sükün etti bir gelin

Dağlardan tezikmiş bir akça geyik
Kırıktır kollarım tutmuyor seyik
Mah cemalin görünce titrer kayık
Cemalin perdesin açtı bir gelin

Siyah perçemini kırkmiş kabadan
Ayrı düşmüş hem anadan babadan
Bir ceren tezikmiş Büyük Obadan
Cihana ateşin saçtı bir gelin

Kızılırmak selâma durdun mu
Doğrulupta mah cemalin gördün mü
Kanlı zalim yare bir yol verdin mi
Kuruyasın senden geçti bir gelin

Şu hocanın her işlerin bitirin
Görün hizmetini keyfin yetirin
Şu gelini Bakacığa götürün
Koçhisar üstüne aştı bir gelin

Said'im erişti bahar çağına
Kâhmalar yakışır usul boyuna
Arzu edip gider Kulu köyüne
Vardı sılasına düştü bir gelin

BURALI GELİN (*)

Söyle Leylâ nedir ismin bileyim
Sordum vatan aslın nereli gelin
Bir ehli kâminden haberin aldım
Dediler bu köyden buralı gelin

Yavru şahin gibi gözü kanlıdır
Siyah saçları hem rayihanlıdır
Aslı göçer evli pehlivanlıdır
Ebrişim saçları kınalı gelin

Ne çok salınıpta karşımda durdun
Seyredenlere şânü şöhret verdin
Çekip gamze oku bir de sen vurdun
Evvelden vücudum yaralı gelin

Ak sırtı kaplamış ebru belikler
Dayanmıyor bu cefaya yürekler
Kutnu zıbın giymiş yenni ilikler
Altı mavi gömlek hareli gelin

Aşık Said'im der bilmem ne ola
Akıl sersemленir belki zây ola
Sanma ki bu acı birdem yok ola
Çekip gamze oku vuralı gelin

(*) — MED'de bu şiirin başlığı «Gelin» olarak geçiyor. Halbuki bir önceki şiirin başlığı da «Gelin» dir. İki aynı başlık olmayacağından, bu ikincisinin başlığı da «Buralı Gelin» olarak alınmıştır.

E M İ N E

Aşık Said bir gün Çıkınağıl Köyüne Yıllanoğlu Salih Ağanın evine gitmiş. Salih ağanın kızı Emine Aşık Said'e su getirmiş, bu parça Emine için söylenmiştir.

Tor şahin misali eydirip bakma
Artar bülbül gibi zarı gözlerin
Cemalin şevkine cihanı yakma
Yaktı bu cihanı nara gözlerin

Kaşların katlime ferman yazdırır
Aşıkları diyar diyar gezdirir
Lokman hekim gelse yaram azdırır
Nedir bu derdime çare gözlerin

Dökülmüş ruyüne tel gibi saçlar
Kiprikler sineme tel gibi işler
Mah cemal üstünde ol keman kaşlar
Yakıyor canımı kara gözlerin

Cemalin görenler hep mecnun gider
Seni seven yiğit dünyayı nider
Azrail misali han harap eder
Kasdeyler canıma kara gözlerin

Pek densiz sallanma sen de bulursun
Dünya baki değil sen de ölürsün
Etme bu cefayı kanlım olursun
Deli etti beni kara gözlerin

Said'im düşmüşsün ah ile zâre
Beni mecnun eden bir gözü kare
Aradım derdime bulunmaz çare
Anca bu derdime çare gözlerin

S Ü R M E L İ D E Ğ İ L

İlgıt ılgıt esen seher yelleri
Yar gelip geçtikçe değmeli değil
Ak elleri boğum boğum kınalı
Ah neyleyim gözler sürmeli değil

Doldurmuş helkeyi ben deyip gider
Açmış ak göksünü yel dövüp gider
Elâ göze sürme çekmiş çevreder
Mahellenden bir yar sevmeli değil

Ben bu derelerde konup göçmedim
Aşkın badesinden dolup içmedim
Fırsat elde iken alıp kaçmadım
Öldürmeli beni dövmeli değil

Bizim ilde ak sayayı giymezler
Giyip giyip ak topuğu dövmezler
Sen güzelsin ben Said'e vermezler
Düşüp kız sevdana yelmeli değil

S E H E R Y E L İ

Çebi dağı naz eyleme karşımda
Yüce dağ başında dur seher yeli
Bir ceylan misali gözleri ela
Nazlı yara selâm ver seher yeli

Seher yeli her yellerin başısın
Uğrun uğrun yare selâm taşırsın
Aç beyaz gerdanı benler üşüsün
Gerdanda benleri say seher yeli

Sen seher yelisin sehere yakın
Gül yaprağı gibi yarıma dokun
Yarım uykudaysa uyartma sakın
Bir hoşça naz ile gör seher yeli

Benim yarım görüp sen de yaşarsın
O ulu dağlardan nasıl aşarsın
Sen de benim gibi aşka düşersin
Selâmını yare ver seher yeli

Der Said'im seher yeli karşımda
Bir acaip sevda vardır başımda
Arzumanım kaldı onun kaşında
Benim nazlı yarı gör seher yeli

B İ R G E L İ N E

Bu türkü Kaman'da Kamer isminde bir gelin için söylenmiştir.

Hey ağalar güzel gördüm bu sene
Yeşile karışmış alı gelinin
Gelmemiş cihana böyle bir güzel
Boyu usul ince beli gelinin

Açmış beyaz göksü bir metin kale
Bu güzellik nasip olmaz her kula
Sabahın seherinde öten bülbüle
Burca burca kokar gülü gelinin

Laleli çar gülgülü fes başında
Beden ben türemiş beyaz döşünde
Altın küpe ışılaşır küşünde
Boynunda mücevhar dolu gelinin

Said'im der ki bir ikrara durur
Gözler mestanedir kirpikler uyur
Kafı üstün oku mimi raya vur
Belki hile sezer eli gelinin

V E F A S I Z

Bu parçayı köyde kendisine yüz vermeyen genç bir kadın için söylemiştir.

Bir güzel kız gördüm tutmuş yolunu
Uzatmış gerdana ebru telini
Geldi geçti bilmem kimin gelini
Sorsam öldürürler sormasam öldüm

Şu giden güzelin aslın sorayım
Gerdanda benine yüzüm süreyim
Dedi gel yanıma haber vereyim
Varsam öldürürler varmasam öldüm

Çok durma karşında söyle sözünü
Zahire Aşıkım bilmem özünü
Gerdanda benime gel sür yüzümü
Sürsem öldürürler sürmesem öldüm

Dedi yiğit muradına erdin mi
El uzatıp gonca gülüm derdin mi
Koynumdaki çifte narı gördün mü
Görsem öldürürler görmesem öldüm

Alem güzel olsa girmez aynıma
Uzat kollarını dola boynuma
Eğer Said isen gel gir koynuma
Girsem öldürürler girmesem öldüm

A L A N Y A R

Akibet mevtime sebep olursun
Can alıcı kıya kıya bakan yar
Azrail misali canlar alırsın
Pençe vurup tatlı canı alan yar

Siyah zilfin döküvermiş yüzüne
Can dayanmaz edasına nazına
İnanmayın güzellerin sözüne
Sözü verip ikrarından çıkan yar

Bir hoşça naz ile durdun karşımda
Bir acayip sevda yaktın başımda
Beni candan edersin genç yaşımda
Ben ölürsem bir gün eyvah çeken yar

Sırma bölüğünü dökmüş beline
Yiğit canın feda kılmış yoluna
Ferhat gibi külünk almış eline
Can evimi harab edip yıkan yar

Said güzellere eyledin nazar
Açıldı sinemde yaram sat hezar
Cemalın cennette huriye benzer
Ciğerciğim kebab edip yakan yar

Y A R S E N İ N

Bu türküyü sevdiğine darıldığı zaman söylemiştir.

Gam kasavet gitmez olsun başından
Alem acız kalsın ahı zarından
Yekini yekini kalkma yerinden
Ben tutayım ellerinden yar senin

Vücudun dayansın sitem taşına
Daim çalış emeciğin boşuna
Ufak gömlek serme dallar başına
Nen duymayım dillerinden yar senin

Bakmaz mısın etticeğin işlere
Başındaki boran ile kışlara
Ayağım deysede taştan taşlara
Gayri gitmem yollarından yar senin

Said'in katline yazarsın ferman
Muhanet zalimden bir puse alman
Gül rayhandan olsa bütün bir orman
Almam güllerimden bir tek yar seni.

NE GÜZEL

Bir güzel gördüm ki çimende gezer
Kınalı parmak telleri ne güzel
Kamette zibade huriye benzer
Gerdanında çifte benler ne güzel

Huri kıyafeti lebinde ballar
Rüzigâr estikçe titreşir teller
Sanma ki bahçede öten bülbüller
Söyledikçe duduk diller ne güzel

Kemandır kaşları gözleri elâ
Cemalin görenler mecnundur hâlâ
Sallanır naz ile bir kaddi bâlâ
Yürüdükçe ince beller ne güzel

Cemalin görenler almaz mı ibret
Çekilmiş hüsnüne nakkaşı kudret
Daim güzellerde vardır mürüvvet
Siyah perçem ebru teller ne güzel

Said'im çekersin efkârı gamı
Sürmedim dünyada devranı demi
Saçıldı sineme siyah perçemi
Ürgürdükçe ince beller ne güzel.

B E N G İ B İ

Aşk yoluna canı feda kılanlar
Siz de düştünüz mü zora ben gibi
Bir Leylâ misali Mecnun olanlar
Yaktınız mı canı nara ben gibi

Kara göz üstünde o keman kaşlar
Kiprikler canıma tığ gibi işler
Mahcema! üstüne dökülmüş saçlar
Acep yanan yara var mı ben gibi

Aradım derdimin yoktur emsali
Aşıklar sabrile bulmuş kemali
Bu aşkın yolunda Mansur misali
Çekilen var mıdır dâre ben gibi

Aşık maşukunun esrarın saklar
Mecnun leyla için sahrayı bekler
Yar yolunda canın veren aşıklar
Bulmamış derdine çare ben gibi

Said'im düşmüşsün ah ile zare
Açtın ciğerime binlerce yare
Aradım derdime bulunmaz çare
Sardı ciğerimi kara ben gibi

B İ N M İ Ş T İ R

Aygar dağlarına baktım bulandım
Atın yönü dost iline dönmüştür
Yedi iklim dört köşeyi dolandım
Deli gönül aşk atına binmiştir

Aklıma getirdin baharı yazı
Ne yaman dert ile söyledin bizi
Göl güvem derler bu delice özü
Bu özlere nice güfel inmiştir

Hani yar seninle ahtımız vardı
Güvemli özünde artırdım derdi
Al yeşil korulu Leylâmmın yurdu
Bu yurtlara nice güzel konmuştur

Elimden aldırđım gül yüzlü yari
Günbe gün artırdım ah ile zarı
Boşla Aşık Said bu kisbikârı
Bu sevdana nice yiğit yelmiştir

Y A R İ Ç İ N

Ak elleri sala sala gelen yar
Nasıl getireyim seni ele ben
Ya bir şahin olsam, ya bir balaban
Taksam kaynağıma gitsem yola ben

Şahinimi salmış idim yabana
Mâil oldum ben bir kaşı kemana
Sevdim ise yârim sevdim kime ne
Ne etmişim şu koğlaşan ele ben

Koyunları kuzu ile karışık
Yüze küskün amma gönül barışık
Siyah perçemlidir zülfü dolaşık
Yeni düştüm düzen tutmaz tele ben

Der Said'im görür zâtı zâd ile
Aldırdım yarimi bir ispat ile
Göksü sülenbetli, tosun at ile
Yâr terkimde hep gideyim çöle ben

K E R E M E Y L E

Bu türküyü İzmir'e giderken söylemiştir.

Eylen güzel eylen haber alayım
Bir suvalim vardır dur kerem eyle
Seni dertlerime dermen dediler
Bu kadar hizmetim gör kerem eyle

Bir yenilmez sevda var idi bende
Ciğer yarasıdır onmaz teninde
Dediler derdimin dermanı sende
Etme bu cefayı yar kerem eyle

Suna boylum «heye» demez sözüme
Kaldırıp başını bakmaz yüzüme
Muhabbette oturuncu dizime
Kolların boynuma sar kerem eyle

Kara gözlüm gel ağlatma boşuna
Merhamet kıl gözlerimin yaşına
Ben ölünce mezarımın başına
Ağlayı ağlayı var kerem eyle

Said'im çekersin daima elem
Mümkün mü yar ile murada erem
Gitmeyem hasretlik yüzünü görem
Gelipte halimden sor kerem eyle

GEZER İKİSİ

Bir çift güzel gördüm sarpa çekilmiş
Salını salını gezer ikisi
Siyah perçem mah cemale dökülmüş
İnciyi mercana düzer ikisi

Birini benzettim yavru şahine
Birini benzettim torca doğana
Zanneyledim bir nur doğmuş cihana
Baktıkça bağrımı ezer ikisi

Birini benzettim relvi dalına
Birini benzettim cennet gülüne
Arzuhal kalemi almış eline
Hünkâra arzuhal yazar ikisi

Der Said'im güzel çoktur illerde
Kanadım kırıldı kaldım çöllerde
Güfel ördek gibi ıssız göllerde
Çırpını çırpını yüzer ikisi

DEDİLER

Düğünde gördüğü güzel bir kız için söylemiştir.

Ellerine elvan kınalar yakmış
Kudret sürmesini gözüne çekmiş
Zannettim cennetten bir huri çıkmış
Gözleri dünyanın varı dediler

Diller aciz kalır vasfını diye
Şöhreti yayılmış gedâya baya
Mah cemali benzer ol doğan aya
Şevk verir aleme nuru dediler

Bir nevreste fidan bulmuş kemali
Doğan aya doğma diyor cemali
Gezdim dört köşeyi yoktur emsali
Gılâman mı bu yok huri dediler

Sanırsın gözleri bir yavru ceylan (*)
Şaşar hayran kalır bu kızı gören
Sordum dediler ki bir başı viran
Bazı bazı düşer zara dediler

Der Said'im çıkmış her yeri gezer
Nerde güzel görse methini yazar
Kırşehir bağında salınıp gezer
Sordum bir yiğidin yari dediler

(*) — MED'de bu mısra üç hece eksikliği ile yazılmış, Aşık'ın üç hece birden eksik bırakacağını ummadığımızdan, derlemede (sanırsın) kelimesinin unutulmuş olduğu kanısındayız.

D U M A N L I D I R

Said bu türküyü Kızılırmak kenarında balık avlarken rast-geldiği bir Kürt kızı için söylemiştir.

Bu gün bir güzele eyledim nazar
Yürür eda ile çok elvanlıdır
Dedim güzel acep kimin yarısın
Dedi bana var git ser dumanlıdır

Bir ebrişim poşu vardı başında
Kudret kalemi var iki kaşında
Yeni değmiş onüç on dört yaşında
Bir nevreste fidan delikanlıdır

Bir siyah perçemli usuldur boyu
Kul etmiş kendine yoksulu beyi
Yürür eda ile bir kabadayı
Sandım ki bu güzel bir pehlivandır

Şevkile bürümüş ırmak salının
Görenler terk eder dünya malının
Siyah perçem kara gözlü bir gelin
Yoktur Çin ilinde Gürçistanlıdır

Sanma ki baharda açılmış lâle
Cemalin görünce yanarım hale
Salınır naz ile yürür sahile
Bu güzelin zaten adı şanlıdır

Dedim güzel anlın niçin karalı
Dedi ne söyliyeyim yürek yaralı
Dedim güzel senin aslın nereli
Dedi Sait aslım Hicibabanlıdır

E Ő İ İ Ç İ N

Said birgün karısına «sen çirkinsin» demiş, fakat karısının fazla gücendiğini görünce bu türküyü söylemiş.

Nasıl vasfedeyim bir danem seni
Rumeli Bosnayı değer gözlerin
Emsalin yok senin yalan dünyada
Karsı Akıskayı değer gözlerin

Unutmuş kalmışım Erzurum Vanı
Koca Sivas ile Tekirdağını
Ne var Ankarada Kayseri seni
Samsunu Yozgadı değer gözlerin

Kimsede görmedim sendeki nazı
Tunusu Trablusu Mısır Hicazı
Yemeni San'ayı Acem Şirazı
Belhi Buharayı değer gözlerin

Evvelden bilirim ben seni Maraş
Selâmına dursun Hint ile Habeş
Bağdadı Basrayı versem başabaş
Halebi Antebi değer gözlerin

Aşık Sait seni eyledi meti
Yanaktan bir puse kula himmeti
Yüzbin sarraf gelse bilmez kıymeti
Büşbütün dünyaya değer gözlerin

B İ R K A D İ N A

Said bu parçayı kendisine yüz vermeyen, genç bir kadın için yazmıştır.

Çokca sabriyledim tükenmez hicranım
Gönül minnet pazarından gam çalar
Yüklettim dert yükü çekmiyor kervan
Dellâl gibi nidâ eder ün çalar

Davet olsam dost köyünde okunsam
Yavru şahinimi kolda götürsem
Köme kazıp yol üstüne otursam
Beni görse çıkar yoldan yan çalar

Ak göğsünün üstü kurulu yayla
Seni seven yiğit çekmesin gayla
Sanma ki güzelin cümlesi böyle
Bakışı ısmardır gözü ben çalar

Mevlâm aşka düşürmesin her kulun
Gam hicran içinde süremez yolun
Kuzusun bağrıma basmış bir gelin
Tan yüzüne makam ile nen çalar

Yavru bazım konmuş kolun üstüne
Dökmüş saçlarını belin üstüne
Köme kazdım yattım yoluh üstüne
Güzel turnam hiyle sezmiş yan çalar

Yürü güzel yürü yüze durucu
Ciğerimde gizli aşkın kalıcı
Azrâil misali canlar alıcı
Pençe vurup can evinden can çalar

Salınıp sevdiğim karşımdan geçer
Bana nisbet için göğsünü açar
Fital yetmez yaralarım kan saçar
Tabib gelmiş üzerine em çalar

SAİD derki ben de hicrana erdim
Bir değil beş değil çok benim derdim
Giyinip kuşandı sevdiğim yarım
Benim yârim can evimden can çalar

GÖL KENARINDA

Seyyah olup şu köyleri gezerken
Bir çift güzel gördüm göl kenarında
Siyah saçlarını dökmüş gerdana
Uzatmış perçemi til kenarında

Bakmaz mısın şu feleğin kastına
Güvenilmez ahabına dostuna
İnce diş oturmuş dudak üstüne
Al yanak kızarmış gül kenarında

Görünce cemali yüzüme güldü
Siyah saçlarını gerdana sürdü
Kırpikler ok gibi ciğerim deldi
İnce diş görünür dil kenarında

Beri gel beri gel kaşı kemanım
Can verem yoluna yoktur gümanım
Ade yürüyüşlü servi samanım
Sırmalı belikler bel kenarında

Yavru şahin gibi gözün süzerek
Hüma kuşu gibi zilfin dizerek
Eda yürüyüşlü hoşça gezerek
Said'im rast geldi yol kenarında

KESKİNLİ GÜZEL İÇİN

Keskin'in Dinekdağı başında tesadüf ettiği bir güzel kadın için söylemiştir.

Çıkaydım ben Dinekdağı başına
Gönül merâm eder görem yavruyu
Hüsnünü benzettim cennet bağına
Gonca gül misâli derem yavruyu

İstanbul postası gelir Maden'den
Nâmeni yazdıram gelip gidenden
Ben yeni ayrıldım boyu fidandan
Hasretliğim vardır saram yavruyu

Sökün kuşu mesken avlar çağında
Yavru şahin şikâr alır avında
Bir hasretim kaldı Köprüköyünde
İnkisarım vardır saram yavruyu

Der Said'im ırmak coşkun akmasın
O da benim gibi hasret çekmesin
Mısır haznesine değer bakmasın
Cevahir dengine saram yavruyu

SEVGİLİ

Bu türkü Kaman'da Molla Musa'nın kızı Medine hakkında söylenmiştir. Medine halen sağdır. 1319

Ne gökçesin kara gözün sevdiğim
Acep senin eşin var mı cihanda
Ne güzel yaratmış seni yaratan
Cemali Yusufun nişanı sende

Tazelendi dertler artıyor zarım
Feda olsun sana olanca varım
Ne güzel yaratmış pervedigârım
Böyle bir can yoktur ahir zamanda

Yürür eda ile hoşça salınır
Siyah perçem mah cemale bürünür
Sunam sana belki emsal bulunur
Firdevsi alâda huri gılmanda

Bir nevreste fidan onbeştir yaşı
Kudret kalemiyle çekilmiş kaşı
Dolaştım dört köşe Hîndi Habeşi
Emsali yok Çin ilinde Yemende

Geçti eyvah bu dünyayı niderim
Canım dost yolunda feda ederim
Aşka düştüm melûl mahsun giderim
İrast geldim bu güzele Kaman'da

Yüklesem gam yükü götürmez katar
Aşka düşen gönül öğüt mü tutar
Said bu sevdadan vazgelsen yeter
Bir yenilmez sevdâ var imiş sende

D İ L B E R

Elâ gözlerini sevdiğim dilber
Kokunu benzettim güller içinde
Kurumuş bellerin hilale dönmüş
Serviye benzettim dalıar içinde

Gözlerini süzüp kaşların çatma
Divane aklımı perişan etme
Güzel keklik gibi er kalkıp ötme
Takla vurup gezme dallar içinde

Pek çekme düzenme aşıklar yanar
Çok uzun avlanma düşmanlar duyar
İlde çapkın çoktur al ile avlar
Çırpınıp çok yüzme göller içinde

Aşık Said der ki deryaya dalma
Yanağım tasfiri kırmızı elma
Eda ile suna boylum sallanma
Belki destan olur diller içinde

G Ö Z L E R İ N

Kızarmış yüzlerin kudret elması
Macunu Lokmanı değer gözlerin
Kaşlar cellat lebler hayat çeşmesi
Tahtı Süleymanı değer gözlerin

Tarsusu Trablusu Girit Habeşi
İzmire Aydınâ saldın ateşi
Rumeli Selanik bir de Maraşı
Karsı Karamanı değer gözlerin

Gerdan bal ırmağı gamzen Neriman
Verdin velveleye cihanı canan
Toros senin için çekiyor hicran
Ol semti Kozanı değer gözlerin

Sivası Samsunu bir de Manisa
Akşehir Merfizon hem Kırkilisa
Geç Halep Antepten diyarı Rusa
Yunan ülkesini değer gözlerin

Avrupa İngiliz Sırp Karadağı
Almanya Bulgar ve Japon toprağı
Fas şahı İtalya Mersin sancağı
Nice bin hakanı değer gözlerin

Çorum Kırım Yozgat Tokatla Zile
Mısır İstanbulu alalım ele
Şam ve Yemen Bağdat Basrada bile
Bir de Isfihanı değer gözlerin

O kalem kaşların yeni doğmuş ay
Sinem nişan almış kurulmuş bir yay
Beni mesteyledi bir bakışta vay
Ahuyu zibayı değer gözlerin

Sevda dikenidir kirpiğin cana
Battı içerime beledi kana
Mahmurlanmış baygın baktıkça bana
Bütün Gürcistanı değer gözlerin

Ruha gıda verir buyu perçemin
Dertlere dermandır ol gonca femin
Bir nuru hudadır nüsün zarifin
Bir dahi Fizanı değer gözlerin

Simi muhabbeten ismin aşikâr
Cemali pakine Yusuf perdekâr
Dünya ve ahiret onda her şey var
Mahlûku yezdanı değer gözlerin

Said çok zamandır aşkına ağlar
Eridi kalmadı yürekte yağlar
Dilin dertli dile türlü em bağlar
Çar köşe cihanı değer gözlerin

D E M İ Ş *

Yare haber saldım gidiyom diye
Giderse karayı bağlarım demiş
Gelsin nazar etsin gözüm yaşına
Bahar suyu gibi çağlarım demiş

İşte suna boylum Allahtan sağlık
Elbet verir mevlâm bize de beylik
Dostumdan istedim bir ala yağlık
Bakarda gönlümü eylerim demiş

Yeter Said yeter söyleme galan
Komadın aklımı eyledin talan
Şu fani dünya da yalanmış yalan
Toklumen Köyüne bağlanma demiş

(*) Bu şiir MED, de yoktur. Koçhisarlı Mehmet Keçe'den alınmıştır.

**Elde bazım kalktım keklık avına
Yol alanda Ağzıboz'un dağına
Bir güzel gördüm de düştüm ağına
Silkinip tuzağı ata mı bildim (*)**

(*) 1 — Aşık Said'in, tamamı bilinmeyen şiirlerinin dörtlükler, hatta mısralar halinde halk arasında yaşadığını söylemiştik. Bu şiirler eksik ve değişik biçimlerde söylenmekte olup, sayısı epeyce kabarıktır. Ancak hepsinin derlenmesi ve orijinallerine varılabilmesi uzun bir emek ve süreye bağlıdır. Halka mal olmuş ve biraz da aslından saptırılmış, sıra ve bütünden kopmuş parça parça değerlerin tamamının derlenip toparlanması uzman bir ekibin çalışmalarına bağlıdır.

Çoğu yanlış ve birbirine karışmış şiirlerden biz, kısa sürede toparlayabildiklerimizi okuyucuya sunmakla, az da olsa, bir hizmeti yerine getirmiş oluyoruz.

Derlediğimiz parçalar hakkında bilgisine baş vurduğumuz kişiler, çocukluklarında kimi babasından, kimi dedesinden veya köyün yaşlılarından dinlediklerini, diğer dörtlükleri hatırlayamadıklarını söylediler.

Tarafımızdan derlenmeye çalışılan parçaların doğrularını yakalayabilmek için değişik kişilerden alınan bilgilerin, öz ve biçim, Aşık Said'in mısraları arasındaki bağlantı, kafiye, anlam, konu akımı bakımından karşılaştırılması önde tutulmuştur. Bir çok kimseden alınan veriler yüzünden, tek kişiden alınanlar hariç, falancadan alınmıştır gibi bir not düşülmesi mümkün olamamıştır. Bu derlemelerimizde adı bilinmeyen şiirlere ayrı numaralar verilerek adlandırılmaları uygun görülmüştür.

Yukardaki dörtlük MED. de yoktur.

2 — Derlenen parça Said'in «Dere mi Bildim» şiirindeki ilk dörtlüğe ben-
ziyor:

**Yine bir yel esti ömrüm bağına
Soldurdu gülümü dere mi bildim
Bir güzel avladım düştüm ağına
Çırpınıp tuzağı yola mı bildim**

Konuştüğümüz kimselerden bu benzerliğin kökünü araştırmış isek de, doyurucu bir karşılık veren çıkmamıştır. Bize göre üç ihtimal düşünülebilir.

a) Said'in, aynı sözleri hem de tıpa tıp bir başka şiirinde kullandığı oluyor. Buradaki ufak benzerlik de bu türden bir tekrar olabilir.

b) Bu dörtlük, «Dere mi Bildim» şiirinin halk arasında değiştirilerek söylenen bir şekli olabilir.

c) Aynı dörtlük diğer bir şiirin gene değiştirilmiş bir parçası olabilir.

Ama biz şiirin gelişi, konu akımı, anlamı ve kafiye düzeni bakımından tamamen birinci ihtimali benimsiyoruz.

İHTİYAR MI BELLEDİN (*)

Alı gelin pullu gelin ak gelin
Ellerine al kınalar yak gelin
Bir nazarda ihtiyar mı belledin
Bineyim de binidime bak gelin

Gelin senin gönlünü yetiremezsem
Yönünü yönüme getiremezsem
Bir solukta işin bitiremezsem
Sen de benim hatırumı yık gelin

(*) Aşık Said, köyünden Kırşehir'e gelirken, şehrin girişindeki «Çukurçayır Mahallesi»nden bir gelin önünden geçmiş, Anadolu'da erkek gelirken kadın onun önünden geçmez, bekler ve o gittikten sonra gideceği yere gider. Bu geleneği her kadın bildiği ve uyduğu halde, gelinin bozmuş olması Said'in gücüne gitmiş ve kendisini erkekten saymadığı anlamını çıkararak başlamış yukardaki şiiri söylemeğe:

Şiir ve bu bilgiler Kırşehir'in «Bağbaşı Mahallesi»nden Hacı Mehmet Mutlu'dan alınmıştır. Mutlu, şiirin devamının olduğunu söylemiş, ne var ki tamamını hatırlayamamıştır. Aklında sadece yukardaki dörtlüklerin kaldığını, şiiri çocukken yaşlılardan dinlediğini söylemiştir.

Bu şiir MED. de yoktur.

- 3 -

Doğaya Dönük Şiirler

Ç İ Ç E K L E R

Bu türkü Aşık Said'in içip te bir bahar günü ilk söylediği türküdür. 1270

Şükrolsun mevlâya eriştik yaza
Al yeşil kuşanmış hare çiçekler
Aşkın dolusundan verdiler bize
Anın için düştük zare çiçekler

Çiçeklerin serfirazı menekşe
Dereler çiğdemi düzer güneşe
Dağlar kâhma giymiş dönmüş gümüşe
Evvelden döşenmiş yere çiçekler

Avlağımız Kızılırmak salıdır
Bizim meskenimiz Anadoludur
Sultanımız Hacı Bektaş velidir
Ziyaret edelim pire çiçekler

Der Said'im gitmez gönlümün gamı
Çıktım şu kırlara döktüm hicranı
Buna derler evvel bahar eyyamı
Dükülüp saçılın yare çiçekler

M E N E K Ş E

Benden selâm söyle mercan araba
Evvel bahar dememize ne kaldı
Çiğdem reyhana çok hasrettir derler
Bahçe gülü ile sar menekşeyi

Menekşe devşiren kuzeyi gezer
Yağınca rahmet yer kendini düzer
Kokusu cennetten çıkmışa benzer
El et bir güzele ver menekşeyi

Ben bilmedim menekşenin aynını
Mekân tutmuş güzellerin koynunu
Yelden mi günden mi eğmiş boynunu
Neden eğdin diye sor menekşeyi

Der Aşık Said'im katma hileyi
Terkeyledim vatanımla sılayı
Ben neyleyim sünbül ile lâleyi
Armağanım olsun al menekşeyi

K A R A K U R T H A M A M I (*)

Güzel için sen de çeken mi elem
Ta evvelden burda durdun mu hamam
Her gelen yar verir sana bir selâm
Sen de selâmını aldın mı hamam

Havuzun taşmıştır dolmuş turnalar
Soğuk sularını içip kanalar (**)
Sana yıkanmaya gelen sunalar
Neredir vatanı sordun mu hamam

Yaz gelince birikirler başına
Güzeller hep çevre döner peşine
Yamaç yamaç otururlar taşına
Bakıp sefasını sürdürün mü hamamı

Güzeller üstünde hiç gitmez udun
Duyulmuş aleme şan verir adın
Ak beyaz gerdanlı çok güzel yudun
Sen de muradına erdin mi hamam

Şan vermiş aleme Karakurt derler
Kasım ayında dağılır eller
Kız tomurcuk gelin açılmış güller
Birisinden sen de derdin mi hamam

Sana gelenler yok demezler vara
Püskürme benleri hep sıra sıra
Beyaz bedenleri koymazlar yere
Çarşafı altına serdin mi hamam

Der Said'im sakın sevinme aman
Bu aşkın elinden halin pek yaman
Gözleri sürmeli kaşları keman
Sen de hiç farkına vardın mı hamam

(*) Karakurt Kaplıcası Kırşehir - Toklumen yolu üzerinde olup, Kırşehir'e 15 Km. mesafededir.

(**) Aşık burada «Soğuk Suları»ndan söz ediyor. Karakurt Hamamının suları 50°C de sıcak olduğundan bu sözde bir yanlışlık olabilir.

K I R Ş E H İ R T Ü R K Ü S Ü

Çıktım yükseğine seyran eyledim
Al yeşil bahçeli Kaman görünür
Firkat geldi ah eyledim ağladım
Kılıçözü çayır çimen görünür

Biter Kırşehir'in gülleri biter
Çırpınır dalında bülbüller öter
Çok olur güzeli hep yeni yeter
Kaşının üstünde keman görünür

Gün begün artırdım ah ile zarı
Elimden aldıldım gül yüzlü yarı
Arzum sende kaldı koca Kayseri
Erciyas başında duman görünür

Said'im çekersin her zaman keder
Gurbetlik daima benimle gider
Bu aşkın elinden çektiğim yeter
Sevdiğim yolların yaman görünür

- 4 -

Askerlikle ilgili olanlar

ASKERE GİDERKEN

— 1 —

Ben gidiyom emanetim Allaha
Kömür gözlüm bu illerde kal gayri
Gidiyorum geleceğim gümandır
Ölenecek silsilemi sür gayri

Gidiyom zevdiğim yazdır bir satır
Aramızda çoktur muhabbet hatır
Bir kaç mektup yazdır dilinden yetir
Mektup ile selâmımı al gayri

Ben gidiyom karagözlüm ağlama
Kement atıp yollarımı bağlama
Ben yolcuyum beni yoldan eyleme
Ağlatarak bu illerde kal gayri

Der Said'im gidiyorum gelemem
Tabib gibi her yarayı saramam
Gül yüzlümün gül yüzünü göremem
Dost köyünden ayrılıyor yol gayri

AYRILDIKTAN SONRA

— 2 —

Ben giderim emanetin Allaha
Suna boylum o yerlerde kal gayri
Başım alıp şu yerlerden gidersem
Ahu gözlüm sen kadrime bil gayri

Benim arzettiğim kaşı kemandır
Aşk elinden garip halim yamandır
Gidiyorum geleceğim gümandır
Helallaşak kara gözlüm gel gayri

Yürek yaralıdır gönül coşkundur
Muhabbetnâmesi yare düşkündür
Yardan ayrılalı oldu beş gündür
Durmaz akar gözlerimden sel gayri

Gidiyorum beni yoldan eyleme
Siyah zülfün mah yüzüne telleme
Gidiyorum gurbete gelir belleme
Ölenecek ceddimize zül gayri

Der Said'im şu yerlerde duramam
Lokman gibi her yarayı saramam
Nazlım senin gül yüzünü göremem
Ayrılıyor dost ilinden yol gayri

M E K T U P

Aşık Said bu mektubu askerden sevgilisine göndermiştir.
1317

Gel gitme sevdiğim ağlatma beni
Senin için gurbet ili beklerim
Serim sağ olursa unutmam seni
Tatlı tanıştığım dili beklerim

Bir selâm gelmedi senin elinden
Yaralıyım bir güzelin elinden
Yavru baz uçurdum ırmak salından
Göme yaptım ıssız gölü beklerim

Felek bir ok attı yıktı kalemi
Senin için terkeyledim sılamı
Belki gelir diye yarın selâmı
Tan yüzünde seher yeli beklerim

Der Aşık Said'im yanıyor ördüm
Bir güzel elinde çok sitem gördüm
Leylâyı yitirmiş mecnuna döndüm
Yana yana ıssız çölü beklerim

ASKERLİKTE YAZMIŞTIR

Felek gurbet elde alma canımı
Sılada yavrular perişan olur
Yıkıp viran etme fakir haneyi
Düşmanlar duyarsa şadıman olur

Seksen bin evliya yüzbin erenler
Mecnun sanır bizi burda görenler
Sağ olupta sılasına varanlar
Gülüştür bir zaman şadıman olur

Gam geldi gam üzerine dokundu
Bir selâm gelmedi yollara bakındı
Ellerin mektubu geldi okundu
Korkarım bizlere çok ziyan olur

Kahpe felek isyanımız ne idi
Bülbülün meskeni bahçe bağ idi
Gurbet ilde eğlemeyin Said'i
Koyverseniz bizi çok ihsan olur

DERMAN GÖTÜR

Aşık bu türküyü askerde iken nişanlısına yazmıştır.

Seher yeli benden sana emanet
Benden nazlı yare bir selâm götür
Eğer hasta ise ol servi kamet
Saçın teli yara bir derman götür

Benim nasıl halim var yara söyle
Hasret kıyamete kalır mı böyle
Çeşmim yaşlarına saçını bele
Gözüm yaşım yara armağan götür

Eğer benim yarım gaflette ise
Dil alır dil verir sohbetle ise
Bir kaç mahbub ile hicrette ise
Benden bir selamı tiz revan götür

Der Said'im kan ağlıyr bu canım
Yaralıyım kanlar döker bedenim
Yolabakar ağlar boyu fidanım
Benden bergüzer bir de reyhan götür

Y E M E N ' E G İ D E R K E N

İstanbuldan bindik deryâ yüzüne
Hasret ile figan indi gözüme
Dinleyin kardeşler bakın sözüme
Aman kaptan gidiyok mu Yemen'e

Yemen'den karalı haber geliyor
Nice yiğitler de hasret ölüyor
Şen İstanbul gerilerde kalıyor
Aman kaptan iyi bakın dümene

Deniz üstü kara duman büründü
Nice yiğit ölümlere süründü
Kırk yedi gün yemen çölü göründü
Arkadaşlar işte geldik Yemen'e

Durmadan söylüyor Said'in dili
Bahçeler açtı mı kırmızı gülü
Neye manzur derler Yemen'in çölü
Kendin ağlan kendin gülen kime ne

A S K E R L E R E H İ T A P

Said bu türküyü 93 harbinde Kırşehir kalesinin önünde toplanan askere karşı söylemiştir.

Toplandı redifler düştü gayretle
Mevla zeval vermez dinü devlete
Şehit olanlar doğru gider cennete
Şehitler hep bayrak açmış gidelim

Erzurum şehrini kör moskof yıktı
Kadını erkeği ateşe yaktı
Sabi çocukları süngüye taktı
Sabilerin imdadına gidelim

Biz ehli islâmız doğruyuz doğru
Onlar kör moskoftur evvelden eğri
Ağlanan kardeşler dini bir uğru
Ehli islâm düğün kurmuş gidelim

Her nereye varsak hak bizden olur
Bize dokunanlar Allahtan bulur
Allahın aslanı Ali duyulur
Zülfikarın arkasından gidelim

Der Said İslâmız çekersek cefa
Yarin mahşer günü süreriz sefa
İki cihan serveri Mehmet Mustafa
Ümmetini bunda komaz gidelim

E T E M P A Ş A Y A

Bu türkü 1313 Yunan harbinde söylenmiştir.

Etem paşa der ki ben bir vezirim
Reşat paşam der ki ben de hazırım
Yunan askeri der ben de esirim
Hücüm evlatlarım der Etem Paşam

Dömeke yanına çadır kuruldu
Su içmeyin diye tembih verildi
Reşat Paşam bu arada vuruldu
Vurun evlatlarım der Etem Paşam

Bir hücumda sınırları devirdik
Düşmanın üstüne ateş çevirdik
Saat yedi Tefik gölünü geçtik
Haydi evlatlarım der Etem Paşam

Paşam der ki Said görem ben seni
Askerim kasaptır keser düşmanı
Su yerine içer yunan kanını
Hücüm evlatlarım der Etem Paşam

- 5 -

Kızılırmak, Hastalık ve Ölüm

KIZILIRMAK

1290 senesindeki büyük kıtlıkta Aşık Said'in oğlu ve yeğeni keme toplamak üzere karşı sahile geçeceklerdi. Irmak coşkun-
du, suyun ortasında kayık devrildi. İçindekiler boğuldu. Aşık
Said bu parçayı Kızılirmağa karşı söylemiştir.

Bağlar ıssız kaldı bülbül ötmeye
Evler viran kaldı figan etmeye
Kızlar azık aldı üç gün gitmeye
Zilfiyi Sorguna çal Kızılırmak

Kızılırmak ne belâlı başın var
Hakka yaramadık senin işin var
Nuri Yavrucuğum üç kardeşi var
Al gitme Nuri'mi dur Kızılırmak

Ala ördek olsam uçmam kıyından
Zaten hoşlanmazdım senin huyundan
Âbı zezem olsa içmem suyundan
Suyunu böğrümüne çal Kızılırmak

Kanlı Kızılırmak pek coşkun akar
Ayrılık ateşi ciğerim yakar
Gözleyin Nuri'mi nereden çıkar
Nuri'mi kenara vur Kızılırmak

Kızılırmak etrafın hep dağ mıdır
Dört tarafın lâle sünbül bağ mıdır
Haber ver nerede Nurim sağ mıdır
Ciğerin acısı zor Kızılırmak

Kızılırmak talkın verir kuşları
Akar durmaz gözümüzün yaşları
Nittin adadaki kanlı leşleri
Hasret kefenine sar Kızılırmak

Gark olup gemimiz deryaya daldı
Gelin kız kalmadı yüzüne ağdı
Zilfi hanımdan bir haber gelmedi
Zilfiyi Sorguna sür Kızılırmak

Bahar gelir senin suyun çoğalır
Eser poyraz düz ovaya dağılır
Pek zor etme Nuri'm suda bunalı
Nuri'mi kenara çal Kızılırmak

Nuri'min bahçesi bülbülün yurdu
Çıkar tan yüzüne feryad ederdi
Bahçesinde elvan güller biterdi
Nice canlar yedim der Kızılırmak

Der Said'im arşa çıktı figanım
Elimden uçurdum bir çift doğanım
Biri yiğenimdi biri ciğerim
Mahşerde dâvâcın var Kızılırmak

Ş U D A B O Ğ U L A N G E L İ N

Koçhisarın Kaçarlı Köyünden Köprü Köyüne gelin almak üzere gelen bir kabile dönerken Kızılırmak üzerinde kayık devriliyor ve gelin boğuluyor. Bu türkü orada hazır bulunanlara söylenmiştir.

Yedi kardeş idik bindirdik ata
Sevketтік kavimli kardeşli öte
Köprüye varınca oldu bir hata
Nettin Kızılırmak allı gelini

Kayığa varınca kayık yıkıldı
Beşyüz sağmen birden suya döküldü
Fakir fukarının beli büküldü
Nettin Kızılırmak allı gelini

Tüfek getirin kartalı vuralım
Dalgıç getirin gelini bulalım
Biz gelinsiz köye nasıl varalım
Nettin Kızılırmak allı gelini

Sağmenler de kaya gibi dolaşır
Yengeler de kuzu gibi meleşir
Güveye karalı haber ulaşır
Nettin Kızılırmak allı gelini

Kaynanası der ki gelin gelmedi
Kayınbabası der gönlü olmadı
Cehizler geldi de damlar almadı
Nettin Kızılırmak allı gelini

Der Said'im orda ben olmasaydım
Ölü yüzlü gelin hiç görmeseydim
Şu yalan dünyada murat alsaydım
Nettin Kızılırmak allı gelini

B A Y R A M E D E R

Kızılırmak can incitme sen bugün
Mübarek günlerdir sel bayram eder
Kitabın kavlince dağlar al giymiş
Karışmış çiçeğe çöl bayram eder

Bülbül ile saka hep uçan kuşlar
Gece üç aylarda figana başlar
Eser yel eğilir dallar ağaçlar
Mübarek günlerdir dal bayram eder

Yavru şahin bir keklige salaklar
Dökünce cıgasın göksü yelekler
Cennete huriler gökte melekler
Mahlukat sevinir kul bayram eder

Günüm yetti artık mezardır önüm
Allahın aşkına kibleye yönüm
Daimi ağlamak bu benim kârım
Said ağlamakta il bayram eder

EL KIZILIRMAK (*)

Şu yalan dünyaya geldim geleli
Ömrüm dert gölünde sal Kızılırmak
Gamdan kurtulamam kendim bileli
Sen de benim gibi kal Kızılırmak

Kızılırmak coşar coşar çağlarsın
Aylar geçmez bağırcığım dağlarsın
Ah vah alma bir gün yanar ağlarsın
Kayığıma yol ver al Kızılırmak

Nereden gelirsin Hint'den Yemen'den
Korkum geçmez senin gibi zalimden
Aldın şahanımı alın elimden
Bundan kelli olmaz ol Kızılırmak

Köpürür taşarsın benzersin kana
Kıvrılı çevrili giden bir yana
Tabiatın senin kıyarsın cana
Ne kötü huyun var sel Kızılırmak

Engin öter şu Irmağın kuşları
Yanar durur ciğerimin başları
Önüne yığılsa köyün taşları
Ahdim gitmez sen del (i) Kızılırmak

Der Said çok coşma burulun bir gün
Akıbet ah çeken yorulun bir gün
Bağlarlar bendini durulun bir gün
Yeter kuruyası el Kızılırmak

(*) Bu şiir de, Kırşehir ve köylerinde edinilen dağınık bilgilerin birleşmesi ve bir çok kişinin yardımı ile oluşmuştur. Şiir belli kişiler tarafından parça parça bilinmekte olup, tamamını eksiksiz bilen çıkmamıştır. Bilenlerden alınan malzeme daha önce açıklanan teknik ölçüler içinde bir araya getirilerek doğruya varılmıştır.

Ne var ki, bu şiir öteki «Kızılırmak» şiirinin bir devamıdır, ayrıdır. Bu noktada kuşkuya düşülmüşse de çözümünü yapan olmamıştır. Redifler ise bu kuşkuyu artırmıştır. Yalnız Said birinde oğlu ve yeğenini konu seçtiği halde, ikincisinde genel bir görüntü çiziyor ve Kızılırmak'a panoramik olarak bakıyor Bu açıdan «El Kızılırmak» ın ayrı bir şiir olması kuvvetle muhtemeldir.

Derlediğimiz bu parça da MED. de yoktur.

S O N T Ü R K Ü S Ü

Bu türkü kendi el yazısı ile ölmeden evvel yazılmış ve öldükten sonra yastığının altından çıkmıştır. 18 ikinci kânun 1326

Tüter cehennemın dumanı tüter
Acep mevla bana gazap mı eder
Cümle halk yüzleri üstüne yatar
Haykırır ün verir ateşi suzan

Mevlam kullarına insin rahmetin
Çektirmesin cehennemın zahmetin
Hep bağışlar habibine ümmetin
Eder kullarına bin türlü ihsan

Said bu rüyaya aldanma boşa
Götür azık bir gün gelecek başa
Senin günahların gökleri aşar
Sana baki değil bu tokluğemen

H A S T A D Ö Ş E Ğ İ N D E

Gülmedim dünyaya geldim geleli
Akıttın gözümün yaşını felek
Evvelden onmayan şimdi onar mı
Attın tünden tüne aşımı felek

Yüklettim barhanı göçerim diye
Kol kanat bağladın uçarım diye
Şu yalan dünyadan göçerim diye
Kırdın kanadımı kolumu felek

Gözümden akıttın demü zârımı
Felek yaman aldın kolay yanımlı
Vadem yetti ise gel al canımı
Sana minnet etmem bir canı felek

Şu yalan dünyada yolumuz büke
Çevirdim yönümü yalvardım Hak'ka
Giydirdin gömleği istemez yaka
Yolumu yolsuza düşürdün felek

Der Aşık Said'im okuyan yazar
Yazdığım yazıyı yaradan bozar
Ellerin sevdiği salınp gezer
Hemen bana mıdır bu zulmün felek

Y A V R U M A

Bu türkü, karısı öldüğü zaman beşikte kalan çocuğu için söylenmiştir.

Hasta düştüm buralardır mekânım
Mukadder böyleymiş mukadder medet
Tuz ekmek hakkını helâl etmeğe
Gönül arzu eder eş dostu medet

Geçen günüm devran ile dem bilir
Muhanete iyi desem kem bilir
Yaramın emini yaradan bilir
Azgın yaralarım sızılar medet

Kırıldı seyyatım (?) virandır bağlar
Didemden akan kan sel gibi çağlar
Anadan ayrılmış bir yavrum ağlar
Koygun köşek gibi bozular medet

Mecalim yok şu dağlara çıkamam
Çıkıp çıkıp yar yoluna bakamam
Anasız yavrumun kahrın çekemem
Nedir bu çektiğim sitemler medet

Anasız yavruyu yatıramadım
Yatırıp hizmetin yetiremedim
Nen söyledim nene getiremedim
Her dem kuzu gibi meleşir medet

Der Said'im hırka giyer merdim var
Ciğerime al ısıyor derdim var
Bilemezsin şu alemin kurdu var
Hani büyüttüğüm kuzular medet

H A S T A L I Ğ I N D A

(1322)

Hay çalıpta gülme ey gafil insan
Bu dünya fanidir murat olaman
Durmayıp daima işlersin isyan
Farzolmuş beş vakit namaz kılaman

Kimse bilmez ciğerdeki yaramı
Deryalardan çoktur hakkın kelâmı
Korkmazsın hüdadan yersin haramı
Çok sitem çekersin doğru ölmen

Çıkıp nur tahtına hak kendi gazi
Desti kudretinde mizan terazi
Meydanı mahşerde tartarlar bizi
Mâğfiret olmazsa halâs bulamam

Çok ise isyanın mevlaya yalvar
Şefaât kânidir cihanı server
Halk ve alem gider bir uzun yol var
Götür azık yol uzaktır gelemem

Kurulur mahşerde bir azim seyran
Yanıp ciğerimiz olacak pürryan
Göz göre dikilip anadan üryan
Sağında solunda kimdir bilemem

Hasta olup baş yastığa düşünce
Evlat kardeş baş ucuna gelince
Ezrail canına pençe salınca
Titrer azaların derman bulamam

Bâl ile beslersin tatlı canları
Yakan cehennemde nazik tenleri
Emreder yaradan sürün bunları
Korkuyorum Said sen kurtulaman

BİR VEREMLİ AĞIZINDAN

Said bu türküyü yatakta yatan bir veremli için söylemiştir.

Evlâdım ailem usandı benden
Aktı çeşmim yaşı kana boyandı
Artık bu cefalar cana dayandı
İstersen al götür beni kurbana

Bu dert bana yadigârdır pederden
Günüm geçmez oldu gamdan kederden
Gözüm yaşı işler oldu mermerden
Bir vakit çıkmadım ben de seyrana

Tabibler derdime bulamaz derman
Kader böyle imiş göğsümde yorgan
Çıkarsam dışarı keseyim kurban
Kahpe felek attın beni figana

Bir gün gelir ulu divan kurulur
Binbir ayak bir ayağa derilir
Evvel emir erin hakkı sorulur
Etme yarım sen de bunu bahana

İşimi sorarsan emlâk memuru
Konak Kırşehir'dir vatan Kayseri
Bundan sonra terkeyledim bu canı
Said dayanmaz acı figana

KARISININ ÖLÜMÜNE

Ciğerime ateş attım hiç sönmez
Uyan derim kara gözlüm uyanmaz
Benim sana yandığımca el yanmaz
Uyan derim saçı sünbül uyanmaz

Gaflet bastı ben uykudan uyandım
Dirsek verdim yastığına dayandım
Kimse yanmaz ateşine ben yandım
Uyan derim mahmur gözlüm uyanmaz

Sabah oldu tan yerleri atıyor
Bütün kuşlar destur almış ötüyor
Herkes sevdiğini almış yatıyor
Uyan derim saçı leylâm uyanmaz

Sabah oldu tan yerleri ısıdı
Garip hocam minarede ısıdı
Benim yârim şu alemde baş idi
Uyan derim kömür gözlüm uyanmaz

Çağırın vefasız yârimi gelsin
Arasın derdimin çaresin bulsun
Olursa bir imdat mevlâdan olsun
Aşık Said buna kimse dayanmaz

ÖLEN ÇOCUKLARI İÇİN

Âdil ve İbrahim adlarındaki çocuklarının ölümünde söylenmiştir.

Felek yıktı sarayımı tahtımı
Sünbül iken şeyda kurdum bahtımı
Ahrete gönderdim çifte mahdumu
Duman serden ayrılınca gözlerim

Çekip onlar musallaya konunca
Kim ah eder kim vah eder duyunca
Er kişinin niyetine deyince
Salâtına durulunca gözlerim

Ben ağyarsız fena düştüm tabıra
Kalmadı mecâlim asla sabıra
Üç beş ahabab indirince kabire
Taşlar ile örülünce gözlerim

Elleyli âhirim velleyli rûcum
O zaman yetmedi bir pula gücüm
Cehennem haykırıp deyince hücum
Zebaniler sarılınca gözlerim

Der Said'im yardım edin düşküne
Ver salavat ol habibin aşkına
Cehennem nârından cennet köşküne
Çıkıp tahta kurulunca beklerim

K A R D E Ş

Said bu türküyü 101 sene mahkûm Savcılı köyünden hacı Emin adındaki bir adamın ölümüne söylemiştir. (*)

Bir rüzigâr esti ömrüm bağına
Soldurdu gonceyi dühânı kardeş
Ecel avcısının düştüm avına
Alır pençesine cihanı kardeş

Ciğer yaralıdır siteme dayan
Genç iken ömrüme çok oldu ziyan
Yas tutmaya geldi etraftan duyan
Saldın can evime figanı kardeş

Ağlar Hacı Mehmet artmakta zarım
Kan dökülüp ağlar çeşmi giryanım
Mahşere yaralı gitti Hacemim
Arasan bulunmaz lokmanı kardeş

Der Said'im sabretmeli mihnete
Yaralıyım beni koyman zahmete
Çektin göçün gidiyorsun ahrete
Şimdi terkeyledin zindanı kardeş

(*) Ölen kişinin adının sadece Hacı Emin değil Hacı Mehmet Emin olduğu üçüncü dörtlükten anlaşılmaktadır.

TOSUN AĞANIN ÖLÜMÜ

Bu parça Savcılı Büyükoba Köyünde zengin ve iki karılı
Tosun Ağanın ölümünde yazılmıştır. (1315)

Gelin dostlar helallaşmak çağıdır
Gidiyorum vatanımdan ilimden
Yalan dünya bir gülistan bağımış
Deremedim eyvah geçti elimden

Kara çadır Kızılırmak salında
Tabiblerim melhem tutar elinde
Bir hasretim vardır Mekke yolunda
Çok götürün selâmımı dilimden

Felek bakmaz mısın fakir halime
Ufak yavrularım gelsin yanıma
Azrail vurunca pençe canıma
Kırmak ister kollarımı dalımdan

Felek sana emanettir bu canım
Yaralıyım kanlar saçar bedenim
Ağlar baş ucumda çifte fidanım
Ayrı düştüm bir çift gonca gülümden

Bakmazmısın şu dağların pusuna
Bacısı Fedime girsin yasına
Bir ben değil herkes yandı Tosun'a
Der Said'im çare gelmez elimden

TEMİRLİ DAĞLARI

Aşık Said bu parçayı kar altında kalıp ölen Nebi'nin altı aylık kalan çocuğu için söylemiştir. Yıl. H. 1294

Ne salınır karlı dağlar karşında
Dudu kumru ötüşmesin taşında
Oylum oylum ateş yansın başında
Yansın çiçeğinin haresi dağlar

Virandır bağlarda bülbüller ötmez
Ateş yanan yerde otlar hiç bitmez
Bir çocuk Nebi'nin yerini tutmaz
Söndü Nebi'nin çırası dağlar

Hiç gitmiyor şu dağların kırcısı
Yürekten mi çıkar kardeş acısı
Yalınız Nebi'nin bir tek bacısı
Silinmez alnının karası dağlar

Said'im de der ki aşk tuğazında
Ot bitmesin Temirli'nin dağında
Bahar günlerinde gülşen çağında
Ah çekmenin vakti geldi mi dağlar

E Y İ N S A N

Niçin şad olursun ölüm var iken
Sarmış vücudunu cürm ile isyan
Sad hezaran ömrüm olsa divane
Bilmez misin sonu gelir ey insan

Ecel gelir seni salmaz işine
Can alıcı melek düşer peşine
Kavim kardeş cem olurlar başına
Okurlar üstünde bir hazin kur'an

Baş yastıkta döner sol ile sağa
Elinde buzlu su getirir sana
Eğer bir katresin verirse bana
İster imanımı ol kafir şeytan

Kimse bilmez bu hastanın halinden
Şeytan şaşırtmasın doğru yolundan
Ehli iman olanları elinden
Şerrinden kurtarsın cenabi yezdan

Eğilip azrail alınca canım
Sökülür yerinden cismü bedenim
Ağlar baş ucumda boyu fidanım
Döker gözlerinden lâle rengi kan

Kimisi babam der kimisi kardeş
Kimi ciğerim der kimisi sırdaş
Döker gözlerinden yağmur gibi yaş
Olur evin içi dop dolu figan

Çatarlar seni de cismin soyarlar
Gelince hocalar seni yuyarlar
Götürüp kabrine seni koyarlar
Dağılır başından ahabı yaran

Orada çekersin bin türlü zarı
Müddetin bilen yok mevladan gayri
Emreder İsrail üfürür suri
Dağılır aleme ruh ile revan

Kötü amel hiç hayratmez ıssına
Kişi bakmaz ana kardeş dostuna
Verilince beratları destine
Geçerler sıratı ol ehli iman

Ehli iman olan yel gibi aşar
Münafık olanlar sıyrılıp düşer
Yakınca cehennem ciğeri pişer
Ne kadar çağırsan vermezler aman

Y E T İ Ş (*)

Arzum vardır efendini görmeğe
 Azrail omzuma binmeden yetiş
 Hak sahibi geldi hakkın almağa
 Bedenim kabire inmeden yetiş

Felek Bir ok attı kalem yıkıldı
 Atmış altı azam birden söküldü
 Kalktı musalladan göçüm çekildi
 Ayaksız ata da binmeden yetiş

N E F A Y D A (*)

Bir gün olur götürürler evinden
 Allahın kelâmı düşmez dilinden
 Kurtuluş yok ezrailin elinden
 Şu dünyaya hünkâr olsan ne fayda

Niçin terkedersin farzı sünneti
 Tanır mısın cehennem cenneti
 Ne umarsın kılma isen namazı
 Şu dünyaya hünkâr olsan ne fayda

(*) Tarafımızdan derlenen her iki şiirin aslında uzun olduğunu bir çok kişiden öğrendik. Zaten, dörtlükler arasındaki ilişki, bağlantı ve konu akışındaki boşluklar başkaca dörtlüklerin var olabileceğini gösteriyor.

Diğerlerinde olduğu gibi, burada da şiirlerin gerisini söyleyebilene rasıyamadık. Bu satırlar da bir kişinin değil, bir çok kişinin verdiği bilgilerden oluştuğundan, kaynak için bir ad verilmesi söz konusu olamamıştır. Ancak, bu iki şiirde de, diğer kişilerden fazla olarak gene Hacı Mehmet Mutlu'dan yararlanılmıştır.

Bu parçalar da MED de yoktur.

2

Şu karşıki dağlar essah dağ olsa
Akça yağmur yağsa sümbül bağ olsa
Ağa olsa paşa olsa bey olsa
Yakasız gömlekten kurtulan olmaz (*)

3

Allah Muhammed'i nurdan yarattı
Çağırdı huzura neler öğretti
Cenneti İslâm'a tüm nasip etti
Kur'an'ın yoluna uyalım kardaş (*)

(*) Her iki dörtlük ayrı ayrı iki uzun şiirin birer parçalarıdır. Bilenler bu görüşü paylaştıkları halde, ikisinin de tamamını söyleyebilen çıkmamıştır. İki dörtlükte de Said'in bir kaç şiirinin havası seziliyor.

Bu dörtlükler de MED de yoktur.

**Her nere gidersen dört kitap haktır
Şu yalan dünyanın mihneti çoktur
Cehennem narının ateşi yoktur
Herkes ateşini burdan götürür (*)**

(*) a) Bu dörtlük bölgede hayli yaygın olarak biliniyor ve herhangi bir değişiklik olmaksızın aynı şekilde söyleniyor. Çoğunluğun bildiği şekliyle yukarı alınmıştır. Ancak diğer bölümlerini bilen tek kişiye raslamadık.

Dörtlüğü çok kişi bildiğinden, herhangi birisinin adını vermek elbette uygun düşmeyecektir.

Derlediğimiz bu parça da MED. de yoktur.

b) Aşık Said'in bu mistik söyleyişinde de Karacaoğlan'ın etkisini görüyoruz. Şu iki dörtlük Karacaoğlan'ın iki ayrı şiirinde geçiyor :

**Karacaoğlan der ki her sözüm haktır
Yiğit olmayanın yalanı çoktur
Cehennem yerinde hiç ateş yoktur
Herkes ateşini bile getirir**

**Karacaoğlan melil mahzun oturur
Ağlamaktan kendi yaşın bitirir
Herkes ateşini burdan götürür
O dünyada ateş olmaz nar olmaz**

Yukardaki her üç dörtlüğün incelenmesinden anlaşılıyor ki, Karacaoğlan'ın iki dörtlükle çizdiği çerçeveyi Said bir dörtlüğe sığdırıyor. Hem de ustasını geçen bir çırağın üstünlüğü içinde. Bunu açıklamayı bir borç biliyoruz.

c) Ankara Radyosunun repertuvarında yer alan Derviş Ali'nin «Sabah-tan uğradım ben bir figana» adlı türküsünün son dörtlüğü şöyle:

**Derviş Ali'm der ki nefesim haktır
Hak diyen canlara şek şüphem yoktur
Cehennem dediğin dal odun yoktur
Herkes ateşini burdan götürür**

Türküyü Erzincan yöresinden, İstanbul Radyosu Sanatçısı Ali Ekber Çiçek derlemiştir. Şair Derviş Ali hakkında kaynaklarda bilgi bulamadık. Ancak Cahit Öztelli, «Bektaşî Gülleri» adlı kitabında Derviş Ali'ye ait üç satırlık bilgi vermiş ve 19. yüzyıl ozanlarından olduğunu Sivas'ın bir köyünden geldiğini yazmıştır. (Cahit Öztelli: Bektaşî Gülleri, Sayfa: 357 İstanbul 1973)

Bu konuda tamamlayıcı bilgiler alabilmek için Ali Ekber Çiçek'le konuştuk. Derviş Ali hakkında bilgisi olmadığını, sadece bir türküsünü derlediğini söylemiştir.

Öyle mağrur olma ey cahil insan
 Kabir var sırrını bilebilemen
 Azrail eline düştüğün zaman
 Çokça götür azığını belki dönemen (*)

(*) 1 — Said, bu «azık götür» buluşunu sık sık kullanıyor. Sanırsanız kendisi de buluşunu çok beğenmiş olacak ki, ona fazla bağlanıyor ve şiirlerinde yer veriyor. İşte örnekleri:

Kızlar azık aldı üç gün gitmeye
 Zilfiyi Sorgun'a çal Kızılırmak

«Hastalığında» başlıklı şiirinden :

Halk ve alem gider bir uzun yol var
 Götür azık yol uzaktır gelemem

«Son Türküsü» nde şöyle diyor :

Said bu rüyaya aldanma boşa
 Götür azık bir gün gelecek başa

2 — Yukardaki dörtlüğün heceleri 11 iken, son mısradaki hece sayısı 13 olmuş. Yaptığımız inceleme ve araştırmalarda, başkaca bir söylenişe rastlamadık. Üstelik şiir, bilenlerin hepsi tarafından bu şekilde tekrarlandığından, buradaki hece fazlalığının Aşık Said'den geldiği sonucuna vardık. Bu şiirin de tamamını bilen çıkmamıştır.

Yukardaki dörtlük de MED. de yoktur.

- 6 -

**Geçici Dünya, Gerçek Dünya
ve Din**

YARADILIŞ CİLVESİ

Hakkın sarayında gizli sır idim
Anamın rahminde yarattın beni
Beyaz mürekkepten al kan eyledin
İnsan sıfatına döndürdün beni

Bir zaman da ilâçlara ilendim
Bir zaman da boz toprağa belendim
Dokuz aylık yoldan seferden geldim
Anamın sütüyle kandırdın beni

Bir zaman da gezer oldum bucakta
Bir zaman da sevilirdim kucakta
Bir tek birdim, evimizde ocakta
Geline avrada sevdirdin beni

Onbeşinden yirmilere yol olur
Otuzunda tam bulanık sel olur
Kırk yaşında bir incecik yol olur
Boradan sellerden kurtardın beni

Elîisinde ben aklımı şaşırdım
Altmışında yolum dike düşürdüm
Yetmişinde bildiğimi şaşırdım
Merdiven merdiven indirin beni

Sekseninde mukadderim yazılır
Doksanında kara yazım bozulur
Yüz yaşında kemiklerim büzülür
Sabi çocuklara dönderdin beni

Der Said'im beni böyle yandırıdın
Ecel şarabını verdin kandırdın
Sabi çocuk gibi yudun kaldırdın
Hiçte gelmemişe döndürdün beni

YORULUR BİR GÜN

Şu yalan dünyaya meyil bağladım
En son eyvah çeker yorulur bir gün
Kızılırmak gibi coşup çağlayan
Akar boz bulanık durulur bir gün

Ciğerimde vardır aşkın budağı
Eyvah ile geçti ömrümün çağı
Yaz bahar ayının yeşil yaprağı
Eser bir acı yel dürülür bir gün

Bu dünyaya gelen bir gün ölecek
Herkes ettiğini bir gün bulacak
Hak kadı peygamber naip olacak
Görülmez davalar görülür bir gün

Yoktan var eyledi cenabı Bari
Asi kullar için halketti narı
Emreder İsrail üfürür suri
Nas mahşer yerinde dirilir bir gün

Aldanıp şeytana işleme hata
Erem mahşer günü hak nedamete
Kimi cehenneme kimi cennete
Herkes menziline sürülür bir gün

Şu yalan dünyada sanma bey idim
Bülbül feryat eder gülşen bağ idim
Havayı heveste gezme Said'im
Ergeç kıyamete varılır bir gün

A R A B U L

Çoktur bu dünyanın gamı mihneti
Kendine faydalı yarı ara bul
Fikreyleyip düşünürsen ahreti
Rahat edecek bir yeri ara bul

Tahtı saltanatı kendiyn sanma
Beyhude güvenip odlara yanma
Bu dünyanın genliğine inanma
Varacağın menzîl dardır ara bul

Fanidir bu dünya alaman murat
Beyhude bu kadar eyleme feryat
Kalma bülbül gibi sen güle hasret
Kendine adavet harı ara bul

Acaba vesikan varmola elde
Yok ise çok zahmet çekersin yolda
Türlü rahiya var kırmızı gülde
Akan ol mubarek teri ara bul

Yoktan vareyleyip yarattı seni
Sana emanettir verdi bu canı
Yaratmazdı Mevlâ ins ile cinni (*)
Şefaatkârdır ol nuru ara bul

Nazar kılıp dört köşeyi gördürür
Diler ise muradına erdirir
Direksizdir göğü nice durdurur
Terkeyle ağyari yarı ara bul

Der Said'im sapma doğru yolundan
Hayır şer gelirken senin elinden
Zikri tevhidi hiç koyma dilinden
Bifevtin lâmekân vâri ara bul

(*) MED'de, beşinci dörtlükteki (Mevlâ) sözü unutulmuş.

DÜNYA BOŞ İMİŞ

Feryad edip hiç bir dala konmadan
Gönül havadaki dönen kuş imiş
Gam ile mihneti mesken edindim
Bir bakarsan yalan dünya boş imiş

Seher vakti bülbüllerim ötmedi
Çok rica eyledim sözüm tutmadı
Bir vakit hoş günüm devran etmedi
Kahpe felek kara bağrım taş imiş

Alı turnam ayrılmazdı katerden
Bahanam yok ayrılamam kaderden
Dünyaya bakmadım gamü kederden
Benim başım ne belâlı baş imiş

Seher vakti bülbül başlar figana
Hele bir nazar kıl fani cihana
Nice canlar geldi geçti bu hana
Güvenmeyin dostlar dünya düş imiş

Said'im çekiyor gam ile keder
Hakka Aşık olan dünyayı nider
Misafirhanedir gelenler gider
Yeni bildim yalan dünya boş imiş

NEYLEDİ

Binerdi al ata gitmezdi yayan
Çatlayıp ölürdü ününü duyan
Elinde bin batman gürzün taşıyan
Zâl oğlu Rüstemi dünya neyledi

Hamza idi Kaf dağını kaldıran
Erligini bu aleme bildiren
Asa ile ejderhayı öldüren
Hazreti Musayı dünya neyledi

Bütün çiçeklerin dilin bilirdi
Hepsini de devşirirdi alırdı
Çıkmayan canlara derman bulurdu
Hazreti Lokmanı dünya neyledi

Ali idi cümle erlerin başı
Giderdi gazaya keserdi başı
Nice kalelere atardı taşı
Hazreti Aliyi dünya neyledi

Said'im kâfirin malın alırdı
Her birinin bir fennini bulurdu
Yetmiş iki buçuk dilden bilirdi
Battal Gaziyi de dünya neyledi

A H İ R E T

Her daim her daim korkup kaçarken
Gel kulum namazın kıl diyecekler
Devredip alemini durmaz gezerken
Gel kulum canını ver diyecekler

Azrail eline düşerse canın
Arşı asumana çıkar figanın
Dünyada kazandın kıymetli malın
Gel kulum hesabın gör diyecekler

Mevt iline gitmiş ahvayı bazlar
Kabirde kâr etmez vefasız sözler
Sahip olup hakka sadık olanlar
Bu kulun ruhuna yan diyecekler

Kabirden gelmekte mahşerin yolu
Seksen bin senedir hakkın divanı
Allahım evvelden halkettin anı
Narımla yeter mi geç diyecekler

Birikmiş mahşere binlerce alem
Der nefsim nefestir hazreti adem
Bir ümidim sende hey gani yezdan
Habibin yarını sal diyecekler

Musalladan verir zatına selâm
Vefasız dünyada eyleme kelâm
Mevlam ayırmasın imanla kur'an
Kabirde yoldaşın bul diyecekler

Kabir dedikleri karanlık gece
Sağ yanında talkın veriyor hoca
Sorgucu melekler gelirse yanca
Rabbini nebini bil diyecekler

Said'im erişmiş ahzı tahsile
Karşında görünür firdevsi âla
Ahzı tahsil için kaderim böyle
Narın cemalini gör diyecekler

M İ S A F İ R

Anamın rahminden yere düşmeden
Dokuz ay yaslandım handa misafir
Bu gün geldim ise yarın giderim
Ben bir ulu kervan hana misafir

Müminlerin defterine bakarlar
Münafığın kaydını yakarlar
Dar bacadan çalı gibi çekerler
Emanetullahın sende misafir

Haktan emir cebraile buyruldu
Yönümüz de tam kibleye çevrildi
Siyaset perdesi birden sıyrıldı
Semanın yüzünde künde misafir

Said'im der durma Kur'an'a yalvar
Bu yalan dünyada bin türlü hal var
Hazır ol bahtına cihanı server
Bu gün ümmetlerin sende misafir

D Ü Ş M E Z M İ

Yar için gam çekme divane gönül
Yardan evvel yar aklına düşmez mi
Sen yardan gayriye bağlama meyil
Çekeceğin zor aklına düşmez mi

Yoktan var eyledi cenabı gani
Bir gün apansızın verirsin canı
Felekte ün verir mahşer meydanı
Yudar seni yer aklına düşmez mi

Hevesatta gezip tarikten azma
Varıp bir nadana sırrını çözme
Dünya geniş diye salınıp gözme
Kabir vardır dar aklına düşmez mi

Yükletsen gam yükü götürmez kater
Aşka düşen gönül öğüt mü tutar
Said bu sevdadan vazgeçsen yeter
Bifevтин lâmekân akla düşmez mi

S A İ D İ N S U A L L E R İ

Said, Silifke'de mustantık bulunan kardeşi yanına giderken yoldaki köylerden birisinde rastladığı bir hocaya sorduğu sualler.

Cümle mahlûkatı yaradan yezdan
Yetmiş iki buçuk millet kulu var
İsmin bilir misin ciharı yarın
Ebubekir Ömer Osman Ali var

Nereden akardır Kevserin başı
Sağiken kabirde kim kıldı beşi
Anadan doğmadan öldü bir kişi
Hüsnü Yusuf gibi hup cemali var

Bir şehre uğradım iki çark döner
Birisi açılır birisi sınar
Ziyasız şulesiz kandiller yanar
Nazar kıldım iki tane yolu var

Kudretten verildi bizlere beyin
Çoktandır çekeriz bu aşkın yayın
Durmayıp anayı emer bir koyun
Emer emer memeleri dolu var

Der Said'im bir ummana dalanlar
İlim deryasına gemi salanlar
Bu sözlerimizden hissa alanlar
Bunu bilmeyenin ne kemali var

H O C A S Ü K Ü T E D İ N C E

Direksiz kubbeyi denke vuranı
Yeri göğü çekip tartanı söyle
Gel haber ver gök yüzüne ereni
Dünyanın ucuna yeteni söyle

Bu dünyayı çark dönerken görmüşler
Kafdağına kaç bin çivi vurmuşlar
Dünya kilidini kime vermişler
Rüzgârı elinde tutanı söyle

Said dünya nasıl idi binada
Arif isen kıssa çoktur manada
İki nefes alır verir senede
Alevi ağzından tüteni söyle

NE GÜZEL UYMUŞ

Şu kendi kendime bir fikreyledim
Mor dağlara duman ne güzel uymuş
Sığındım mevlâma çok sükreyledim
Müslimana iman ne güzel uymuş

Düğünde bayramda ederler zinet
İslâmın boynuna farzile sünnet
Kâfire cehennem mümine cennet
Kör şeytana nâlet en güzel uymuş

Müminler camiye sererler halı
Ben deli değilim sen ettin deli
Allahın arslanı hazreti Ali
Eline zülfikar ne güzel uymuş

Said'im der küffar tapar İsaya
Amel getirirler eğri asaya
İncil İsa için Tevrat Musaya
Kur'an Muhammed'e ne güzel uymuş

K İ M İ D İ

Bu sualleri köyündeki hocaya sormuştur

Hazreti adem vefat edincek
Buna fimalillâh diyen kim idi
Ol vakit üstüne kim oldu nazır
Sığayıp kolları yuyan kim idi

İlıdıp suyunu öne koyunca
İbresiz kefeni dikti boyunca
Mağripteği cenazeye uyunca
Acep ta maşrikten duyan kim idi

Der Said'im her sözlerim nazara
Herkes mataını döksün pazara
Taaccüp kılalım sünnet üzere
Alnını secdeye koyan kim idi

Ç E V R İ L İ R

Terki diyar edip gezen aşıklar
Bülbül gibi ahı zara çevrilir
Leylû nehar bidar olan aşıklar
Terketmiş yarını yare çevrilir

Bu dünyada dost kaydını çekenler
Aşk elinden hânımânın yıkanlar
Kebap edip ciğerini yakanlar
Pervaneler gibi nara çevrilir

Ruzu şeb dilinden illallah desen
Eremez maksuda ümidin kesen
Kudretül ayni Nebi Hasan Hüsen
Ceddi Muhammettir nura çevrilir

Bir bakışta gören vardır alemi
Levh üzere çalan vardır kalemi
Hak ile söyleşir bin bir kelâmı
Musa keimullah tura çevrilir

Defnederler seni beni ölünce
Kabirde müddetin ikmal olunca
Çıkın ruhlar diye hitap gelince
Sür'atle İsrafil sura çevrilir

Eğer sabretmezsen acı diline
Elbet mahşer günü gelir yoluna
Verirlerse beratını soluna
Bil ki defterine kara çevrilir

Binlerce günahım nefsime ait
Yaraş cennetinden eyleme bait
Eğer maksuduna ermezse Said
Elinde urganı dâre çevrilir

Ö L M A S A Y D I

Bir şemsi aşk ile oldum divane
Yanardım büsbütün kor olmasaydı
Zemini cihanda gül mü biterdi
Eğer ol mübarek ter olmasaydı

Ne zulmet olurdu ne hükmü deniz
Ne şahmer olurdu ne kızıl öküz
Ne yer gök olurdu ne gün ay yıldız
Eğer ki kefinen nun olmasaydı

Cümle mahlûkatın hakkı yezdanı
Yarattın embiyayı mürselini
Hemde yaratmazdın havzı kevseri
Akmazdı gözünden mim olmasaydı

Ol turî sinada haşroldu Musa
Hurmayı dalında bitirdi İsa
Yedinci katında ol kadem basa
Üstünde bir iplik var olmasaydı

Adem buğday için çok çekti melâl
Bir zaman ortaya düştü kıylûkal
Buğday bizim için olmazdı helâl
Havva eğer hakka yalvarmasaydı

Aşık sadıkların bilinmez sırrı
Bülbüle görünmez goncanın harı
Kimseler varmazdı ileri geri
Dü cihan serveri pir olmasaydı

Yaz gelince lâle sümbül erişir
Güz gelince müddet çağı savuşur
Çare yoktur bülbül güle kavuşur
Velâkin arada har olmasaydı

Der Said'im her sözlerim tastik et
Anla nasıl olur ol sırrı kudret
Nur ile keşfoldu ol sekiz cennet
Nar nereden çıkar nur olmasaydı

G E R E K İ R

Tamakârdır dünya malına insan
Ecel şerbetinden kansa gerekir
Terki dünya edip umudun kesen
Kurtulup gûnahtan yunsa gerekir

Namaz kılıp seccadede oturan
Hakka kulluk edip borcun yetiren
Günde beş vakitta tevfiik getiren
O kula cennetlik dense gerekir

Hakkın sevgilisi hazreti Ömer
Gece gündüz makamına nûr damlar
Dördüncü katta da İsa peygamber
Şamda minareye inse gerekir

Cennet yedi idi olunca sekiz
Havuzda çağladı kevseri leziz
Cennetlik olana bir kızıl öküz
Eti pürryan olup yense gerekir

Said'im kitaptan ders aldı Musa
Terketmiş dünyayı düşmüş bir yasa
Bir vakit namazı terketse kimse
Bin yıl cehennemde yansa gerekir

B E N

Anasıl ak gömlek giymeden ezel
Azade başıma hünkar idim ben
Yemekten içmekten münezzeh iken
Ol nurun içinde hem var idim ben

Halk olmazdan evvel melek meleküt
Kimseler mevlâya kılmadan sücüt
Arşi kürsi dünya olmadan mevcut
Halk ile birlikte izhar idim ben

Der Said'im yine ben dertli oldum
Mekân mekân gezip cihana geldim
Kendimi aksayı takvimde buldum
Ahdi eman evinde var idim ben

G Ö N Ü L E

Getirdin başıma türlü cefayı
Derdim gönül sana dur demedim mi
Geçti ömrüm sürdürmedin sefayı
Çektiğim ah ile zar demedim mi

Halıkın var yok müdara kul için
Yanma aşkın ateşine el için
Girme rakip bahçesine gül için
Goncanın etrafı har demedim mi

Taktiri hüdaya olman mı kail
Beyhude ömrünü eyleme zail
Vurur bir gün pençesini azrail
Can aziz vermesi zor demedim mi

Hak yolu doğrudur eğiri gitme
Azabı cehennem narın unutma
Dünya geniş diye uzanıp yatma
Konacağın menzıl dar demedim mi

Nazar kılmaz mısın fani cihana
Vurdurma ömrünü badı hazana
Sad hezaran ömrün olsa divane
Yudar bir gün seni yer demedim mi

Said'im mevlaya çağır elaman
Kesret günahımdan halim pek yaman
Bin ayak bir yerde durduğu zaman
Meydanı arasat var demedim mi

- 7 -

Yanıp Yakınmalar

B A S T I N M I Y O K S A

Nedir bu sendeki fitnelik düzen
Hiç onup bitmeye fiilin bozan
Ezelden benimle gülüşüp gezen
Yad ili bağına bastın mı yoksa

Saklı sırrım hep aleme bildirdin
İçerime gamlı efkâr doldurdun
Şimdi benden itibarı kaldırdın
İltifatın yoktur küstün mü yoksa

Gece ve gündüzüm ahüzar oldu
Vücudumda yanan bütün nar oldu
Dediler ki yarın ele yâr oldu
Benden umudunu kestın mı yoksa

Görmüyor gözlerim ermiyor elim
İnkisar etmeye varmıyor dilim
Yok mu merhametin ey kanlı zalim
Said'i öldürmek kastın mı yoksa

B A Ğ L A R I M K A L D I

Çıktım yükseğine seyran eyledim
Sefayı sürdüğüm çağlarım kaldı
Gece gündüz ah eyleyip ağladım
İçi dal fidanlı bağlarım kaldı

Felek bana verdin derdi mihneti
Sardın çiğrime narı firkati
Bana kalsa beklemezdim gurbeti
Yas tutunan kara bağlarım kaldı

Said'im ömrümü geçirdim dağda
Sen hiç bir güzelden buldun mu fayda
Ölsem gam yemezdim yalan dünyada
Hançer vurup yüce dağlarım kaldı

K A Ç A N K I Z I İ Ç İ N

Said bu türküyü kızı bir delikanlı ile kaçtığı zaman söylemiştir

Yeni değmiş onüç ondört yaşına
Bir acâip sevdâ gelmiş başına
Düşmüş yavrum eloğlunun peşine
İncitmen yavrumu tor vardı dağlar

Ateş attın ciğerimin bağına
Düşü vermiş el oğlunun ağına
Göçün çekmiş Ali Öllez dağına
İncitmen yavrumu tor vardı dağlar

Yaşım geçti kalkamıyom yerimden
Yatamıyom anasının zârından
Gitme yavrum eloğlunun öğründen
İncitmen yavrumu tor vardı dağlar

Der Said'im yoruldum da oturdum
Derdim elli iken yüze yetirdim
Bu gün akşam ben kuzumu yitirdim
İncitmen yavrumu tor vardı dağlar

D E R E M İ B İ L D İ M

Yine bir yel esti ömrüm bağına
Soldurdu gülümü dere mi bildim
Bir güzel avladım düştüm ağına
Çırpınıp tuzağı yola mı bildim

Hiç gitmiyor şu başımın dumanı
Kesemedim şu dünyanın gamını
Çok aradım bulamadım lokmanı
Derdime bir çare bula mı bildim

Ben dünyada muradıma ermedim
Geçti ömrüm demi devran sürmedim
Feleğin yüzünden vefa görmedim
Her zaman ağlarım güle mi bildim

Sağımda solumda hain gidiler
Beni aldattılar düşman kişiler
Güzelin kalesi sarptır dediler
Yardım olmayınca ala mı bildim

İsmim Said mahlesimdir ilhamı
Sürmedim dünyada devranı demi
Kendime eş ettim şu derdi gamı
Gelmedi ecelim öle mi bildim

D O S T U M

Kismet kalktı bu illerde durulmaz
Gel beni yolumdan eyleme dostum
Böyle bir firkatla gönül eğlenmez
Sıl gözün yaşını ağlama dostum

Kader götü geldi pahaı kem gitmez
Ağladıkça ela gözden nem gitmez
İllere düğündür bizden gam gitmez
Gam çekip yaslara bağlanma dostum

Gezerdi Said'im gurbet illeri
Tercüman yollardı esen yelleri
Gerdana dökülmüş zilfin telleri
Topla zilifleri ağlama dostum

K E L L İ

Neyleyim dünyada şanı zineti
Akibeti ölüm olduktan kelli
İsterse bahçemde bûlbûller ötsün
Benim gonca gülüm solduktan kelli

Yıkıl yalan dünya yıkılsın yalan
Aldatıp sevdiğim elimden alan
Hinde sultan etsen istemem kalan
Gül yüzlümü eller aldıktan kelli

Benim olsa ben de hasret çekmezdim
Aşk oduna tatlı canım yakmazdım
Beri benzer olsan dönüp bakmazdım
Dost ağlayıp düşman güldükten kelli

Said'im söylüyor sözün doğrusun
Takıyor başına çelen eğrisin
Gözleri sürmeli ceylan yavrusun
Ben ölüp ellere kaldıktan kelli

F E L E Ğ E

Mahi güneş gibi doğdun karşımdan
Zayettin aklımı aldın başımdan
Gündüz hayalimde gece düşümden
Bir kanlı zâlimi yâr ettin felek

Hani yâr seninle saklı sözlerim
Sırlarını can evimde gizlerim
Durmaz kan ağlıyor iki gözlerim
Görmez şu cihanı kör ettin felek

Şu yalan dünyadan gönlüm zây oldu
Bir âh çektim garip bağrım ezildi
Değdi hoyrat yeli bahçem bozuldu
Nevreste güllerim hâr ettin felek

Aradım ölümü gelip bulmadı
Usandığım tatlı canı almadı
SAİD sana kimse medâr olmadı
Öğüttün ömrümü hun ettin felek

İ N G A Y R İ

Bu türküyü Mansurun ipe çekilmesini temsilen söylemiştir.

Bir vakit keyfini yetiremedim
Beni candan usandırdın gayri
Urdun gam yükünü götüremedim
Kahpe felek omuzumdan in gayri

Sitem taşlarına çaldım başımı
Gece gündüz zar eyledin işimi
Hiç bir vakit boşlamadın peşimi
Dayanmıyor bu cefaya can gayri

Kara giydim yasa tuttun anımı
Iramadım bu sevdadan gönlümü
Armağan verdim de tatlı aşkı
Bundan özge armağanım can gayri

Görünmez bülbüle goncanın harı
Etrafına çekmiş hardan hisarı
Kahi esrik gezdim kahi serseri
Yazık Said deli olmuş «den» gayri

Şahinimi yükseğinde beslerdin
Kâhi sitem kâhi safa gösterdin
Cennet bağı gülistanlık isterdin
Şimdi gönül bir hayale yan gayri

TECELLİM BÖYLE

Bana gam yutturdun ey kahpe hicran
Bu hasretlik haşre gider mi böyle
Ben mi tedbirimde ederim noksan
Yoksa benim kader tecellim böyle

Aksine çarkettin devranı felek
Hep havaya gitti çektiğim emek
Sevda çöllerinde ah yâr diyerek
Mecnun'da gezerdi ben gibi böyle

Aman felek aman ne olur halim
Sevda köşesinde kalmışım zâlim
Bu kadir mevlâdan affım dilerim
Görmedim yârimi gezerim böyle

Der Said'im gayrı gönlüm yoruldu
Belki sevdiceğim bana darıldı
Mecnun gibi Leyla'sından ayrıldı
Başıma almışım sevdâyı böyle

S A İ T A V C I

Said, avcı arkadaşlarına, avcılığı terkettiğini bu türkü ile anlatmıştır.

Ey aziz dostlarım yoruldum gayri
Dem sürmedim yaran ile eş ile
Ben kahpe feleğe darıldım gayri
Geçti ömrüm bora ile kış ile

Bu dünyanın sefasını sürmedim
Geçti ömrüm muradına ermedim
Ben feleğin iyi günün görmedim
Gezdirmede bir selâmet baş ile

Çok sitem çektim bu aşkın elinden
Söylenir namımız halkın dilinde
Ün eylerdim yüce dağlar salında
Gözü kara bir balaban kuş ile

Yavru şahin enginlerde kışlamaz
Galip geldi felek peşim boşlamaz
Gönül kalesine gülle işlemez
Bir muhanet vurur yıkar taş ile

Sen artırdın efkârımı gamımı
Sürdürmedin devranımı demimi
Elem deryasına saldın gemimi
Geçti ömrüm dalga ile coş ile

Tabipler derdimi deftere yazar
Açıldı göksümde yarem pek azar
Said şu aleme eyle bir nazar
Gören var mı cehennemi düş ile

K A H P E F E L E K

Kahpe felek böyle eden dostuna
Her daim aksine devran eyledin
Ecel şimşirini alıp destine
Çaldın ciyerimi al kan eyledin

Tığ imiş müjgânın sineme vurdun
Azdırdın yaramı ağılar sardın
Ne sefa sürdün ne devran verdin
Çektirdin sitemi seyran eyledin

Batnı Ceyhun gibi çoşup çağlarsın
Varip fena nama meyil bağlarsın
Her daim aksine devran eylersin
Kâhi mahzun kâhi handan eyledin

Olur olmaz ele işi uydurdun
Bir kış verdin menekşeyi buydurdun
Soğana katbekat kisbet giydirdin
Uyuz tilkileri aslan eyledin

Gezersin alemi yülüktür atın
Yar olman kimseye bilirsin zatın
Acıma Said'e yok merhametin
Yıktın gönül şehrin viran eyledin

Y A R A T A N

Vücudun şehrine bir yankı düştü
Seher vakti bir yel estir yaratan
Gamdan gasvetten tebdilim şaştı
Gönlüm yıkık kalbim küstü yaratan

Veli veyssel gibi çöllerde kaldım
Üç ihlas okuyup tarika uydum
Devrişan şıhlardan hırkayı giydim
Nere gitsem ömrüm pustur yaratan

Ne gezersin deli gönül havada
Arabam devrildi bir düz ovada
Ne vefasız kul imişim dünyada
Her dem çektirdiğin yastır yaratan

Hevesim yok bu dertlerden dolayı
Hak bana çektirdi cevri belâyı
Ne kadar uğraştım yoktur kolayı
Her ne olsa sana hastır yaratan

Veysel Karani'yim çölde gezerim
Okur aşkın kitabını yazarım
Çoktan beri melül mahzun gezerim
Sanma ki postun yoktur yaratan

Birinci zemine bastık bir kadem
Dünyaya geleli kan ağlar didem
Perişan halimi kime arz edem
Senden başka dostum yoktur yaratan

Der Said'im ne çok taksiratım var
Af edici mevlam mağrifetin var
Çok özledim benim bir hasretim var
Cem edip uçmakta göster yaratan

S A İ D' L E O Ğ L U A R A S I N D A

Aşık Said karısı ile kavga etmiş, ertesi gün şehre giderken oğlu Kerem karşısına çıkmış ve babası ile şu şekilde konuşmuşlar.

K E R E M

Sarı çiğdem hasret derler bahara
Garip bülbül aşık derler şehere
Sabah kalkıp gideceksin şehere
Gideceğin uzak yoldan haber ver

S A İ D

Oğlum senin efkârını bileyim
Gece gündüz bir efkâra yeleyim
Söyle validene neler alayım
Giyip kuşandığı aldan haber ver

K E R E M

Aşıklar gezer mi doğru yolunda
Bülbülün arzusu gonca gülünde
Nazar eyle validemin belinde
Her dem kuşandığı şaldan haber ver

S A İ D

Çok sitem var aşık Said işinde
Ecel pervanesi vardır peşinde
Hiç tüy var mı validenin başında
Uzamamış saçtan kelden haber ver

K E R E M

Aşıkların yüce olur yolları
Türlü yekta söyler daim dilleri
Validem istemez senden alları
Açılmış goncalar gülden haber ver

- 8 -

Tepki ve Çıkışlar

S A V U Ş U R

Mürşidi kamille eyler savaşı
Çarsıdan pazardan alır savuşur
Olura olmaza açma kumaşı
Bu müşteri değil bakar savuşur

Aşıklık maşukluk acaip haldir
Aşkın deryasına gemini daldır
Bir ulu göl bul da kabını doldur
Yalancı sel derler akar savuşur

Körlerin gittiği yoldan sapmalı
Gelenden geçenden hisse kapmalı
Sıratın başına bir dam yapmalı
Yolu düzgün olan çeker savuşur

Altından tavanlı konağın olsa
Cevahir yıldızdan direği olsa
Bu alemde senin yüreğin olsa
Acımaz yüreği yıkar savuşur

Çektiği Said'in elemle yare
Bulunmaz derdine olanca çare
Gönlüm yıkılıyor akan pınara
Pençesine çarpar söker savuşur

Y E Ğ İ M İ Ş

Kulak verdim dört köşeyi dinledim
Ardım sıra gıybet eden çoğumuş
Çok yaşayıp kötü günü görmeden
Az yaşayıp bir dem sürmek yeğ imiş

Çadır kurup sahralara konardım
Hünkâr sofrasında elim sunardım
Kargı alıp tosun ata binerdim
Anın dahi bir faydası yoğumuş

Nazar kıldım her tarafa köşeye
İltimas çok ağa ile paşaya
Var mı bu dünyada ebed yaşayan
Yolu çıkmaz bir yücecik dağ imiş

Der aşık Said'im üfülür surler
Hallaç Mansur gibi atılır yerler
Yer yüzünde kalmaz bir tane erler
Diyen olmaz filan adam sağ imiş

(*) MED'de şiirin başlığı (YEN İMiŞ) olarak geçiyor. Oysa (YEG İMiŞ) olacağı hem anlam yönünden, hem de kafiye düzeninden anlaşılıyor.

YAĞMURLU KÖYÜNDEN BİR
EŞKİYANIN AĞZINDAN

Oğlu bu parçanın başka birine ait olduğunu söylemektedir. (*)

Nice savaş gördüm ah ne mutlu
Er olanlar çıplak doğar anadan
Aradımda buldum ben bu belâyı
Felek beni ayırdetti sılamdan

İllerin gittiği yola gitmedim
Yenilmez gönlümü fedâ etmedim
Ben de büyüklerin sözün tutmadım
Bu iş bana müstehaktır bir yandan

Bir kara gün için doğurmuş anam
Vefasız âteşe nice bin yanam
Zaten zarar ile yoğrulmuş binam
Garip başım ayık değil belâdan

Der Said'im niçin uydun her söze
Yürekten çıkmadık iş oldu bize
Daîm il yoluna çektiğim cezâ
Bir benmiyim şu âlemi daraltan

(*) Oğlu bu şiirin başka bir şaire ait olduğunu söylediği halde Muzaffer Ergün, bu noktayı da açıklayıp şiiri MED'e almıştır. Eğer başkasına aitse oğlunun kime ait olduğunu bilmesi gerekirdi. Bilememiş ise, nereden bu kaniya vardığını belirterek Ergün'ü inandırabilirdi. İnandırılamamış olmalı ki Ergün şiiri MED'e almış ve oğlunun sözlerini de ilerisini düşünerek eklemeyi unutmamış. Belki şu iki nokta da onu bu yola itmiş olabilir. Birisi başkasına ait bir şiir de Aşık'ın adının geçemeyeceği, diğeri de yapısı ve genel havası bakımından Aşık Said'i tutmasıdır. Biz de bölgede yaptığımız incelemede bunun üzerinde durduk, ama parçanın başkasına ait olduğunu doğrulayan hiç bir ip ucuna raslayamadık.

İlk satırdaki «ah» kelimesi ölçüyü düşürüyor, iletme yanlışlığından ötürü «bana» sözünün «ah» olarak geçtiği inancındayız.

O L M A Z M I

Getirdin başıma türlü belâyı
Bir şeyin aslına ersen olmaz mı
Dertten kurtulmanın yoktur kolayı
Azmadan yarayı sarsan olmaz mı

Niçin tamahkârsın dünya varına
Yakarsın canını hakkın narına
Daima gidersin zinet yerine
İlim meclisine varsan olmaz mı

Meylin akmış eğri büyrü bir yola
Eğri yol getirir başına belâ
Böyle fırsat her dem geçer mi ele
Boş vakit divana dursan olmaz mı

Hiç kalmazsın leylü nehar uykusuz
Gaflet gömleğini giydin kaygısız
Kabir سوالini unut saygısız
Vaktinden hesabı görsen olmaz mı

Said'im korkarım yoldan azarsın
Daim defterine isyan yazarsın
Havayı hevesde daim gezersin
Az gayri gönlünü yorsan olmaz mı

KITLİKTA

1303 kıtlığı için söylenmiştir.

Mültezim anbara vurdu kilidi
Rüzgârlar dağıttı çıkan buludu
Zenginler de kurban kesmez göründü
Aman Allah derde ağlar yareden

Yedinci kat yere kadem basanlar
Önce yalvarmazdı kalbi fasıklar
Sabiler sıbyanlar saçı kesikler
Acı sular gibi çağlar yareden

Bize ibret oldu bu bir alâmet
Kışın kar yağmadı yaz günü rahmet
Ne yerde bereket ne gökte hürmet
Sarardı bahçeler bağlar yareden

Toplanalım ibadete duralım
Efendime bir arzuhal sunalım
Öksüz yetim bir araya koyalım
Öksüzler yetimler ağlar yareden

Duaya çıktıkta kabul olmadı
Çok nefes harcettik yerin bulmadı
Bu dünyanın tadı tuzu kalmadı
Ölene imrenir sağlar yaraden

Said der ki fani dünya çürüdü
Gözümüze bir görünür var idi
Ekinler gevredi otlar kurudu
Yine dağlar bir hoş oldu yareden

Z O R A Ç E V R İ L İ R (*)

Hakkın irşadıyla aşık olanlar
Kalpte nokta ile tura çevrilir
Konuşman dünyada hükümet ile
Sohbetin arkası zora çevrilir

Şu yalan dünyada gittikçe azdı
Her kadın kendine bir yaran düzdü
Züğürtler zenginden azman mı sezdi
Şimdiki avratlar vara çevrilir

Yahudi Ermeni putperest oldu
Şu hain gidiler nara çevrilir
Hakkına razı bir insan kalmadı
Sultan Süleyman'dır kare çevrilir

İşlerimi her gün eylersin kayıt
Yarap cennetinden eyleme bait
Eğer maksuduna ermezse Said
Ol vakit işimiz dara çevrilir

(*) MED'de «Çevrilir» başlıklı iki şiir vardı. Bunlardan birisi kitabımızın (Geçici Dünya, Gerçek Dünya ve Din) bölümüne alınmıştır. Şiirin tamamı daha çok zoru anlatmağa çalıştığından ve ilk dörtlüğe göre şiirin başlığı «Zora Çevrilir» olmalıdır.

U S A N D I M

Vatanım vatanım vatanım yoktur
Yürü yalan dünya senden usandım
Çektiğim emekler hep hiçe gitti
Vücudun içinde candan usandım

Kadalı kavgalı bu benim başım
Durmadan akıyor didemden yaşım
Yüklendi barhanam hani kardaşım
Ağlama gözlerim senden usandım

Yüklettin yükümü kalmasın deyi
Demir hat çekilmiş zalimin yayı
Dolandım da geldim vatanım deyi
Arada söylenen dilden usandım

Der Said'im bu gün bana ne oldu
Şu çeşmi giryanım kan ile doldu
Saatim ay oldu günüm yıl oldu
Gelip geçmez kara günden usandım

K İ M S E Y E K A L M A Z

Said bu türküyü köyün ileri gelenlerinden birisine söylemiştir.

Kahpe felek bir ok attın sineme
Hele ben ölürsem sana da kalmaz
Kavim kardeş emmim dayım var deme
Gün begün eksilir çağa da kalmaz

İnsanı balçıktan yarattı Bâri
Asi kullar için halketti nari
Yarın mahşer günü meydan misali
Yerler teptil olur göğe de kalmaz

El pençede divanına çıkılan
Türlü yemeklere sumak ekilen
Kaplan postlarıyla yedek çekilen
Padişaha ferman tuğa da kalmaz

Bir gün olur kabrini de eşerler
İssız kalır yine dört bir köşeler
Samur kürk giyen o beyler paşalar
Altı arap atlı beye de kalmaz

Said'im der ki ben olmuşam esir
Verici mevlâda olur mu kusur
Atar bir gün dağları Hallaç Mansur
Yerler düm düz olur dağa da kalmaz

ALACAKLI KARŞISINDA

Aşık Said'in karşısına bir gün bir Ermeni çıkmış ve alacağını istemiş. Bunun üzerine bu türküyü söylemiştir.

Cihan senden alamadım ahđımı
Sünbül iken şeyda vurdun bantımı
Bir hamlede çifte verdim mahdumu
Bunda yoktur verem dedim ağladım

Üftad oldum ahvalimden bilen yok
Lütfeyleyip bir çareme bakan yok
Ben ölürsem ocağımı yakan yok
Sen karatma çıram dedim ağladım

Cihan senden alamadım nefaset
Rahat edemedim saat be saat
Kesti yolumuzu zalim Karabet
Nasıl bunda duram dedim ağladım

Rağbattedir varlık ne gelir azdan
Türke minnet etme anlamaz sözden
Alemin rabbisi ey gani yezden
Yine sende kerem dedim ağladım

Emrini beklerim her dem ya celil
Evvelim ademdir milletim halil
Kaldım şu yerlerde sefil ve zelil
Kahr kaşı karam dedim ağladım

Der Said'im ciğerciğim yaralı
Gülmedim cihanda dünya duralı
Felek dergâhında yüzüm karalı
Ya ben nasıl varam dedim ağladım

- 9 -

Destanlar

YUSUF PAŞA DESTANI (*)

Pâdişahım olsun kılıcın keskin
İşitsin Hünkârım a'dâ da cengin
Görmedim cihanda Vezîr'in dengin
Urun şahbazlarım der Yusuf Paşa

Gazâya fermanlar etti Zıllu'llâh
Âlimler çağırır Nârûn - min - Allâh
Cümle hazır olduk fi - sebîl'llah
Urun gâzilerim der Yusuf Paşa

Amana gel Nemçe, eyleme inad
Gelen Yusuf Paşa, kahraman - sıfat
Avn-i Hak ile bulamazsın necat
Urun yiğitlerim der Yusuf Paşa

Haznedâr'ım alsun gönüllülerim
Din uğruna fedâ can ile serim
Bir gazâ-yı ekber sizden isterim
Göreyim sizleri der Yusuf Paşa

Yirmidört gönüllü Haznedar Ağa
Coşup ağlarım misâl-i deryâ
Beşyüz iç ağası cümlesi yaya
Urun gâzilerim der Yusuf Paşa

Altıyüz tüfenkçi bin elli deli
Kargılı mızraklı tokmak tüfenkli
Kahraman sıfatlı arslan yürekli
Urun şahbazlarım der Yusuf Paşa

(*) 1 — Bu destan MED'de yoktur. Prof. Fuad Köprülü'nün «Türk Saz Şairleri» adlı eserinden alınmıştır. (Sayfa: 462)

2 — Said «İlhamî» mahlası yerine burada kendi adını kullanmıştır.

Ağalarım vardır deryâ misâli
Hazır ol vaktine Nemçe Kırâlı
Devr-i zamânenin Rüstem-i Zâl'i
Geldim bak üstüne der Yusuf Paşa

Gelmemiş cihana böyle bir vezir
Nemçe kırılın etmek ister esir
Bir elinde altın, birinde şimşir
Sizlerden isterim der Yusuf Paşa

Sancâğ-ı Saâdet gelip Vidin'e
Mehadiye Temişvar'a Budin'e
Nusret alemini dikti bu dine
Zafer arzularım der Yusuf Paşa

Çerkes Paşa hemen eyledi fermân
Dini bir uğruna cümlemiz kurbân
Böylece düşmana oldular revân
Halka nidâ edip der Yusuf Paşa

Serasker Paşa'yı edince tâyin
Memiş Paşa'yı da eyledi muîn
Düşmanın kanından lâ'l oldu zemin
Âferin gâziler der Yusuf Paşa

Evvel İç Ağası yürüdü birden
Din uğruna geçti cân ile serden
Yusuf Paşa erdi tebdil geriden
Urunuz koçlarım der Yusuf Paşa

Kılıçlar parlayıp toplar atıldı
İki asker birbirine katıldı
Erişti bak nusret birden alındı
Şükür Hak Yazdan'a der Yusuf Paşa

Yeniçeri kulları atar tûfengi
Görmedi cihanda kimse bu cengi
Herbir gâzi aldı çifte çelengi
Gâzanız mübârek der Yusuf Paşa

Kurdu cenk pazarı halk oldu şâdan
Semâda melekler bu cenge hayran
Cennet kapısını açmıştır Rıdvan
Hûriler bekleşir der Yusuf Paşa

Bozulup küffârın tedbiri şaştı
Ondokuzbîn küffâr kılıçtan geçti
Çoğu esir olup vâfiri kaçtı
Urun gâzilerim der Yusuf Paşa

Bir gâzâ olmuştur hakkâ merdâne
Beş doğursun böyle doğuran ana
Zaptolundu cümle topla cebhâne
Müjde pâdişâhım der Yusuf Paşa

Yusuf Paşa sensin sahib-i umûr
Tedbirinde yoktur zerrece kusûr
Gayretu'llah şimdi eyledi zuhûr
Şükûr hamdi'lillâh der Yusuf Paşa

Şevketli Pâdişâh sûr eyle ferman
Mesrûr oladursun cümle cihan (ı) yân
Okunsum duâda Gâzi Hamid Han
Gâzisin Hünkârım der Yusuf Paşa

Âşık Said eyle sıdk ile duâ
Cânını yolunda eyledi fedâ
Nice fütuhâtlar göstere Hudâ
Budur hep niyâzım der Yusuf Paşa

H A R A Ş O V A C E N G İ D E S T A N I (*)

Padişahım olsun kılıcın keskin
Görmedim cihanda vezirin dengin
İşitsin âlem Haraşova cengin
Mevlâm selâmet verdi der Yusuf Paşa

Gazaya ferman eyledi Zülullah
Hazır olduk cümle fi-sebillillah
Cümle âlem çağırır nasrûn minellah
Vurun gazilerim der Yusuf Paşa

Haznedarım ile cenge giderim
Din uğruna feda can ile serim
Yaş Bükreş Tamişvar'ı da isterim
Göreyim sizleri der Yusuf Paşa

Beş yüz içağası cümle yayalı
Ağalarım vardır ejder misali
Her biri zamanın Rüstemi Zâl'ı
Vurun şahbazlarım der Yusuf Paşa

Yençeri kulların atar tufengi
Görmemiş cihanda kimse bu cengi
Her bir gazi aldı çifte çelengi
Gazânız mübarek der Yusuf Paşa

Kuruldu cengin pazarı halk şâdan
Semâda melekler bu cenge hayran
Cenet kapısını açar Hazret Rıdvan
Hûriler bekler der Yusuf Paşa

Kılıçlar parladı toplar atıldı
İki asker birbirine katıldı
Haraşova nezaret birden alındı
Biz de şükredelim der Yusuf Paşa

(*) Bu destan MED'de yer almıyor. Biz Cahit Öztelli'nin «Uyan Padişahım» adlı kitabından aynen aldık. (Sayfa: 325)

Said, bu destanda da bir iki ölçü hatası yapmıştır. Mahlas da kulanmamıştır.

Gelmemiş cihana böyle bir vezir
Bir elinde altın birinde şemşir (*)
Nemse kiralını etmeğe yesir
Vurun gazilerim der Yusuf Paşa

Yusuf Paşa sensin sahib-i umur
Yoktur tedbirinde zerrece kusur
Gayret-ullah şimdi eyledi zuhur
Şükr elhamdü-lillah der Yusuf Paşa

Kılıçlar parlayıp toplar atıldı
İki asker birbirine katıldı
Erişti Hak nusret birden alındı
Şükür Hak Yezdana der Yusuf Paşa

Kurdu cenk pazarın halk oldu şadan
Semada melekler bu cenge hayran
Cennet kapısını açmıştır Rıdvan
Huriler bekler der Yusuf Paşa

Bozulup küffarın tedbiri şaşı
On dokuz bin kâfir kılıçtan geçti
Çoğu yesir olup vâfiri kaçtı
Urun gazilerim der Yusuf Paşa

Bir gaza olmuştur hakka merdâne
Beş doğursun böyle doğuran ana
Zaptolundu cümle topla cepbane
Müjde padişahım der Yusuf Paşa

ÂŞIK SAİD eyle sıdk ile dua
Canını yolunda eyledi feda
Nice fütuhatlar göstere Hüdâ
Budur hep niyazım der Yusuf Paşa

(*) Savaşlarda düşman kellesi getirenlere ve büyük yararlık gösterenlere komutanlar hemen orada altın dağıtırlardı. Böyle yaparak askeri sevindirir ve daha iyi çalışmaya zorlamış olurdu.

DESTANI İLHAMÎ (*)

Bin iki yüz doksan üç oldu sene
Hak verdi muradı cihan uyandı
Mert oğlu mert imiş doğurmuş ana
Mehammed Murad Han han can uyandı

İttifak-ı şer'i gördüler işi
Harap etti mülkü nizam gidişi
Bir karar etmiyor felek revîşi
Tel ile cihana ilân uyandı

Adaletle oldu cümle bu işler
Şâd oldu havada devreden kuşlar
Donandı donanma atıldı toplar
Gam gidip âlemde irfan uyandı

Rikâb-ı hümay (û) na divan kuruldu
Azgın yaralara merhem vuruldu
Ulema-yi âmilin yekden sarıldı
İncil Tevrat Zebur Kur'an uyandı

Hikmet-i Rabbâni bu işi bilin
Söyletene bakıp hisseyi alın
Râh-ı Hakka gidip doğru yol bulun
Kıyl-ü kali terket ferman uyandı

Sehr-i İstanbul'da çok şenlik oldu
Din adûlârinin gözleri doldu
Nice vüzeralar nâ-mizaç oldu
Çoğunun bağında hicran uyandı

(*) Bu parça MED'de üçüncü destan olarak ve (Diğer Destanı İlhamî) başlığı altında geçiyor. Biz Cahiz Öztelli'nin «Uyan Padişahım» adlı kitabından aynen aldık. (Sayfa: 143)

Destan da az da olsa Said'in bazı ölçü hataları görülmektedir.

Hakk'a mü'min olan duâda dâim
Şükredip bu işe oldular sâim
Çoğu evrad okur kimisi kâim
Zâhir bâtin cümle pirân uyandı

Ulemâ ittifak etti bu işe
Yedi kiral birden düştü teşvişe
Bildiler ki oldu ulu endişe
Anladılar kılıç kalkan uyandı

Sultan-ı berr-ü bahr zemin-ü zaman
Fetheder adûyu hiç vermez aman
Adalet-i Hünkâr'la şâd olur cihan
Adûlar gözüne al kan uyandı

Gayet azdı derler ol Karadağ'ı
Eridi adûnun yüreği yağı
Seyife bıçağa vuruldu zağı
Mert olan merdâna meydan uyandı

Yiğit derim bu kavgaya erene
Şehitlerin makamını görene
On bir top alınmış çokça cephane
Tâ Yemen'de Veysel-Karan uyandı

Karadağ kiralı etti ihanet
Kavga ile olur sonu selâmet
İnşallah başına koptu kıyamet
Tekkelere ulu kurban uyandı

Açıldı sancaklar akli karalı
Kimi şehit düşmüş kimi yaralı
Yetiş imdadımıza Hazret-i Ali
Zülfikar'ın çekip aslan uyandı

Karadağ içine bir duman düştü
Dinsiz Sırpların tedbiri şaşı
Toplar atılınca geriye kaçtı
Bizde din kuvveti iman uyandı

Karadağ üstüne kavganın aslı
Moskof kıralının kendisi yası
Kılıçla dökülür anların nesli
Hallâk-ı cihanda derman uyandı

Muvazzaf askeri ileri gider
Redif olanlar da tâlimin eder
Dini hariç olan ediyor keder
Çar mezhebe tapar sıbyan uyandı

Hak dine tapanlar çok gayret etti
Sultan Aziz merhum ahrete gitti
Dileyen murada maksuda yetti
Gazilik nişanı Kaftan uyandı

Kitabın kavline ettik ameli
Kesilsin adûnun kökü temeli
Maiyette Mısır Hicaz mahmeli
Mefhar-ül Arap'tır sultan uyandı

Eren evliyalar ettiler himmet
Hacı Bektaş Veli Mevlâna elbet
Nüşa-i destanım olmada temmet
Kerbelâ'dan Şah-ı Merdan uyandı

Hak celle-ve-a'lâ yardımcı durur
Hak dinince nice erenler yürür
Gafil durma düşman kaydını görür
Cennet-ül-alâ'da seyran uyandı

Hak türlü ömürle muammer etsin
Kırklar cem-olup da imdada yetsin
Niyazım Mevlâ'ya gönlüm şaz etsin
Kalem-i âcizden destan uyandı

Yedi şah cümlesi Hünkâr'a arka
Top olup duyulsun Garb ile Şark'a
Moskof'un mülküne ekelim arpa
Gökte melek yerde insan uyandı

Teb'a-i devlet Ankara vilâyet
Vatanım Kırşehir sorulur şayet
Zaruretim çoktur Şevketli'm gayet
Miktar-ı kifaye ihsan uyandı

Aşk ile bu nutka olmuşam âgâh
Ayıldım gafletten oldum da nâgâh
İLHAMÎ'den bir aşk eyledi seyyah
Zaruret hal ile üryan uyandı

HER ŞEY BOZULDU (*)

Âhir vakta kaldı neüzübillah
Halkı âlem bütün fitnekâr şimdi
Devalar görölmez hasbeten-lillâh
Sim ile zerredir itibar şimdi

Ne savm ile salât kaldı gedâ-da
Ne haç ile zekât var ağniyada
Biliniz bir Kur'an kaldı arada
Şeriatın dilde adı var şimdi

Ezanler okunur gelmez cemaat
Cihanı büsbütün kapladı bid'at
Çalgıcı gelirse ederler rağbet
Saz ile santura itibar şimdi

Emanet verilen sağlam alınmaz
Değme nasta dini bütün bulunmaz
Hırkada gezenin kadri bilinmez (**)
Kürk ile şalvara itibar şimdi

Nâ-ehil olanlar hep büyük işde
Nüfuz da kalmadı beylerde şahda
Fâili mefulü bilmeyen softa
Âyetten hadisten vâzeder şimdi

Kimisi abdesli kimisi çitli
Kimisi kürklüdür kimisi bitli
Medreseler boştur odalar kitli
Zevk-u sefadadır mollalar şimdi

(*) 1 — Bu destan MED'de (Diğer Destanı ilhamı) olarak geçiyor. Ancak biz Cahit Öztelli'nin «Uyan Padişahım» adlı kitabından aynen aktardık. (Sayfa : 593)

2 — Öztelli bu destanın 19 uncu yüzyılın ikinci yarısında söylendiğini bildiriyor.

(**) Hırkada gezmek : Dünya nimetlerinden el ayak çekmek.

Alimler ilmiyle etmez ameli
Demez hiç kimseler hak söze «beli»
Nasihat eylesen derler bu deli
Puşt ile deyyusa itibar şimdi

Katı müşkül oldu istinkâh hali
Niceler boş yere alır vebâli
Fakir fukaranın sorulmaz hali
Güzele zengine itibar şimdi

Hoşnut değil şimdi herkes halinden
Nefret eder ayalinden malından
Dinimiz düşmanın adûv elinden
Nice din kardeşi hâkisar şimdi

Ak sakallı pirler hep dine söver
Evlatlar anasın babasın döver
Bağzı münafıklar kendini över
Cihanı lût kavmi hep aldı şimdi (*)

Amirin kâni memurun sultanı
Deli hafız derler fakirin şanı
Delilik yolunda tariki âmi
İsteyen kimseler vazgeçer şimdi

İlhami şeyhinden sen iste beyan
Ettiğin günaha gel ol peşiman
Evvel âhir hâktır ölmeyip kalan
Cümle mâsivâ-dan geç gönül şimdi

(*) Lût Kavmi : Ahlâksızlığı ile dinler tarihinde adı geçen kavim.

ZULUM VE ZALİME SÖZLERİM(*)

Edelim nazmile bir hoş nasihat
Dinleyin talibi destan olanlar
Verirse de manzum cahile siklet
Dinlesin sahibi irfan olanlar

Görmüş yok cihanda cahilden vefa
Vefa umup etme kendine cefa
Olur mu insana zehirden şifa
Fikretsın gönülden ihvan olanlar

Sultan isen koyma boynunda vebal
Her işin sonunda var elbet zeval
Bir mezaristana git eyle sual
Kimdir o hâk ile yeksan olanlar

Niçin garip oldu hükmü şariat
Kadının müftünün yediği rişvet
İçkiden zinadan cahile nevbet
Vermiyor hafızı kuran olanlar

Küçük lokma ile dolmaz avurdu
Ne yaman insanı kastı kavurdu
Cihanın külünü göğe savurdu
Geçti sadarete düşman olanlar

(*) Bu parça MED'de destan olarak gösterilmemiştir.

Bizleri bu ateş haşredek yakar
Sanma şimdi sular engine akar
Boşuna zannetme gırtlığa çıkar
Ecelden kalbine ferman olanlar

Alırsın türlü renk yeşilli morlu
İletin yok iken olursun çorlu
Kılıç uran düşman olursa zorlu
Kurtulmaz mı süngü kalkan olanlar

Kimsenin kimseye yoktur sayesi
Katıldı sütlere cehlin mayesi
Tilkiye verildi arslan payesi
Tilki gölgesinde arslan olanlar

İnsanda evvelki sadakat noldu
Eski sarayları beğenmez oldu
Hayatı safayı kadında buldu
Seyre çıkmaz oldu sultan olanlar

Sanma ki eski çark dönüp öğünmez
Dönerse de bilki pek doğru dönmez
Yedi derya suyu dökülse sönmez
Bu zulmün narından suzan olanlar

Saidim kâmiller beni dinlesin
Cahiller anlamaz nutku neylesin
Bundan âlâ destan yapıp söylesin
Şairlikte merdi meydan olanlar

DİĞER DESTANI İLHAMİ(*)

El evvelini velahirini ahed
Kendi kudreti ile bir nişan oldu
İptida halketti cilveî samet
Hikmeti rabbani rayikân oldu

Emri ilâhile cihan bozuldu
Doksan kıtlığında canlar üzüldü
Ervahı ezelde böyle yazıldı
Taktiri bilmeyen perişan oldu

Sultan Aziz han yetişti cane
Sayesinde rahat etti çok hane
Mevla zeval verme nesli sultana
Etrafı iklime çok ihsan oldu

Vüzera ulema bilmedi işi
Dediler olmadı aziz gidişi
Bir karar gitmiyor felek revîşi
Karar ile cümlesi kaiman oldu

Bunda bir iş vardır bir kimse bilmez
Bu gidişle kimse hiç razı olmaz
Çoğaldı arada müfsütle gammaz
Bunların ifsadı daiman oldu

Sırp ile Karadağ açtı yareyi
Sandılar halî bulduk areyi
İkiliğe düştü Hünkâr sarayı
Hakkı hak bilenler müminan oldu

İttifakla indi tahtından Hünkâr
İfsat sahipleri eyledi efkâr
Dediler bu yolda ölürsekte kâr
Diyenin rehberi kör şeytan oldu

*) 1 — MED'de bu destan (Destanı İlhamî) olarak geçiyor.

2 — Destanda bazı ölçü hatalarına rashiyoruz. Nitekim beş mısraın birer eksik ve birer fazla heceli olduğu görülmüyor.

Bu işi böyle yaptıran Hüda
Şeyhülislâm buna yazmıştır fetva
Halık ile hizmeti ettiler eda
Zillullahı âlem Murat han oldu

Emri hakla oldu cümle bu işler
Nerde kaldı hakkı bilmeyen piçler
Pas içinde kaldı eğri kılıçlar
Açıldı nusratlar kılıç kan oldu

Cemi müminler dualar kıldı
Camiler mescitler nur ile doldu
Cümle fena feyil geriye kaldı
Ehli iman olan şadüman oldu

Karışılmaz ol Hüdanın işine
Haktan bir iş geldi Murat başına
Tahtı teslim etti öz kardaşına
Duyuldu iklime hep ilân oldu

Hutbede okundu essultan Hamit
Gazilik nişanı almamız ümit
Duayı selâta Hamid-ün Mecit
Okunur dillerde bir sultan oldu

Sırp ile Hırvat Karadağ bile
Bunların üçü de düşmüştür dile
Asakiri şahane benziyor file
Ser askeri cihan devriş can oldu

Korkulmaz bu işten yaradan hazır
Orduda mevcuttur hazreti hızır
Üçler beşler kırklar hepsi hazır
Kırdılar düşmanı çok ziyan oldu

Sırp ile Hırvat dayanmaz kaçır
Karadağlı olan kalmıştır naçar
Nüfusu padişah çok kanlar saçır
Deyip cümlesinden el aman oldu

Ömrün mezit olsun Hünkârım yaşa
Vezirler içinde şah Devriş paşa
Kuşattı düşmanı bir baştan başa
Anladı kafirler hal yaman oldu

İrade isterler sulh olsun deyu
Gizli gizli anlar kazarlar kuyu
Kelpe misaldir kâfirin soyu
Ekli nan ederken kapagan oldu

Pençesi aslana düştü kuyruğu
Hile ile kabul eder buyruğu
Cümleinin malûmdur kıraç ayrığı
Anlayana nasihat tercüman oldu

Ölkeyi devlette oturan millet
Asi olmasına vardır bir illet
Yok imiş kafirde hiç cibiliyet
Saymadı sonunu ol düşman oldu

Zillullahi alem behri bahrane
Acısın görmesin valide ana
Kurmuşlardır cengi bir kez meydana
Görünce kâfirler çok pişman oldu

Milleti Moskoflu sırpa dayandı
Ehli islâm olan bütün uyandı
Karadağ ülkesi büsbütün yandı
Asakiri islâm aç arslan oldu

Kitabın kavlince islâmda nusrat
İnşallah açıldı fethi fütühat
Kıralım düşmanı edelim rahat
Şevketli hünkârdan ur ferman oldu

Dini islâm olan ettiler nida
Din yolunda tatlı canımız feda
Ölenler bu yolda olur şüheda
İlhamî ednadan bu destan oldu

S Ö Z L Ü K :

— A —

Ab	: Su
A'da	: Başka, gayrı, düşmanlar, tecavüz eden, geçen
Adavet	: Düşmanlık
Ade	: Adet, fevkalâde, harikulâde,
Adûv	: Düşman, hasım
Ağmak	: Yukarı kalkmak, yükselmek
Ağniyâ	: Zenginler
Ağyâr	: Yabancı
Agâh	: Bilen, bilgili
Ahfa	: Çok gizli, pek gizli
Ahir	: Sonraki, sonra olan, son
Ahit	: Bir işi üstüne alıp söz verme
Ahû	: Ceylan, sevgili, dilber
Akıbet	: Son, sonuç
Akran	: Eşler, yaşdaş, rütbe ve sınıf, halce eş ve benzer olanlar
Aksa	: Uzakta bulunan
Âlem	: Dünya
Amel	: İş, işlem, dini buyrukların yerine getirilmesi işi
Amil	: Yapan, etken
Anasıl	: Aslından
Anasır	: Unsurlar, elemanlar
Anca	: Ancak sözünün halk arasında söylenişi
Anlın	: Alnın (Alından) sözünün halk arasında söylenişi
Arasat	: Kıyamet günü toplanılacak yer
Are	: Ara, ödünç alınan veya verilen şey, işreti mal
Arş	: Tanrının 9. cu tabaka gökte var sayılan kudret ve ululuğunun tecelli yeri
Arşı Asuman	: Göklerin çatısı, en yüksek katı
Arşı Kürsi	: Göğün arş ve onun altındaki kürsi kısmı,
Arzuman	: Arzu, şiddetli istek
Asâkir	: Askerler
Asâkiri Şahane	: Hükümdar askerleri
Asî	: İsyan eden, başkaldıran
Avlak	: Av yeri
Avn-i Hak	: Hakkın yardımı

Âyal (İyâl)	! Eş, zevce, çoluk çocuk
Ayn (Ayın)	: Göz
Âzâde	: Başiboş, hür, serbest

— R —

Badı Sabâ	: Sabah rûzgârı
Badı Hazan	: Hazan (Sonbahar) rûzgârı
Bahana	: Bahanenin halk arasında söylenişi
Baht	: Talih, kismet
Bakacık	: Mukaddes tanınan bir kuyu, bir yer adı
Barhana, barhane	: Yük, büyük kullanışsız konak, ev eşyası
Bârl	: Yaratan, yaratıcı, halik, tanrı
Batın	: İç yüz, gizli, iç
Bâz	: Yırtıcı kuş, doğan, açık, kumar oynayan, oynayan
Beli	: Evet, peki (Baş eğme sözü)
Berat	: Rütbe nişan veya bir ayrıcalık verildiğini onaylayan ferman
Berbahreyn	: Kara ve deniz
Bergûzar	: Armağan, hediye
Berû Bahr	: Kara ve deniz
Bîdaî	: Zulüm, işkence
Bîdâr	: Uyanık, uykusuz
Bîfevî	: Ölümsüz
Bînâm	: İsimsiz, adsız
Boran	: Kar ve yağmurla karışık şiddetli rûzgâr
Bozulamak	: İnlemek, böğürmek
Bun	: Bunluk, sıkıntı
Buydurdun, buymak	: Dondurdun, donmak
Bük, Bûke	: Akarsu kenarındaki ağaçlık

— C, Ç —

Celîl	: Büyük, yüce, makamı yüksek
Cellûlâ	: Yüce Allah
Cem	: Hepsî, topu, toplama, toplanma
Cemâl	: Güzellik, yüz güzelliği
Cenâbı Bârl	: Yüce Yaratan, Yaratıcı Hazretleri
Cenâbı Yezdan	: Yaratıcı Tanrı, Yüce yaratıcı Tanrı
Ceran, ceran	: Ceylan, Ceylana benzeyen sevgili
Cevahîr	: Kıymetli taş, mücevher
Cevir	: Sıkıntı vermek, incitmek
Cibilliyet	: Yaradılış, huy, maya
Cığa	: Sorguç, çelenk, sarı - beyaz renkte yaldızlı madeni yaprak. Anadolu'da gelin başı yapmak için kullanılır. Tel cığasız gelin olmak ayıp sayılır.
Cihan	: Dünya, âlem

Cihan-ı yân (Cihanıyan)	: Dünya ahalisi olan insanlar
Cihârı Yar	: İlk dört Halife (Ebubekir, Ömer, Osman, Ali)
Çar	: Çarşaf denilen elbisenin kısaltılmışı, Rus Sultam
Çeşm	: Göz
Çorlu	: Hastalıklı, dertli

— D, E —

Daiman	: Daimi olan, sürekli
Dâr	: Konak, mahal, yer, tutan, evin büyüğü sahip
Dâre	: Vazife, daire, değirmi
Dem	: Zaman, an, vakit, soluk, nefes, gözyaşı, kan
Den Gayrı	: Dersin gayri (Halk söyleyişi)
Derya	: Deniz, engin
Dest	: El
Desti Kudret	: Kudret eli
Destur	: İzin
Devran	: Dönüş, zaman, talih, felek, dünya, kader
Devram Dem	: Dönem, yaşantı, dönemin yaşanması, zamanın yaşama
Devri zamane	: Talih, kader
Dide	: Göz
Divan	: Büyük meclis
Dudu Kumru	: Kumru kuşu
Dü	: İki âlem, dünya ve ahiret
Dühân	: Duman
Ebet	: Sonsuz
Ebru	: Kaş
Eda	: Tarz, üslup, işve, naz ödeme, verme
Edna	: Pek aşağı ve alçak, pek bayağı
Efkâr	: Fikirler, düşünceler
Ehli Hikmet	: Yüksek akıl ve bilgi sahibi
Ekber	: En büyük, pek büyük
Ekli Nan	: Ekmek yemek, yemek yemek
Elhamdülillâh	: Allaha hamdolsun, Allaha şükür
Elleyh	: Gece
Elvan	: Renkler, renkli, rengârenk
Em	: İlaç, deva
Emanetulah	: Tanrıca emanet hükmündeki vatandaşlar, bilhassa himayeye muhtaç olanlar,
Emsal	: Eş, benzer
Embiya	: Nebiler, peybamberler
Endişe	: Kuşku, tasa, düşünce, merak
Ergun	: Sert başlı, hızlı giden at

Ervâh	: Ruhlar
Esrâr	: Sırlar, gizli şeyler
Essah	: Sahî sözünün halk arasındaki söylenişi
Essultan	: Sultan
Evrâd	: Belirli zamanlarda okunan ayet, dua, tekrarlanan dilekler, Tanrı adı
Eyyâm	: Günler, zaman, devir
Ezel	: Başlangıcı olmayan geçmiş zaman

— F —

Fail	: Yapan, işleyen, etken, cümledeki fiili yapan isim
Fani	: Baki olmayan, geçici olan
Farz	: Yapmak zorunda kalınan şey, müslümanlıkta kaçınılmaması gerekli Tanrı buyruğu
Fâsik	: Kötü huylu, günahkâr, fesat
Felek	: Tali, kader, gök, acun ⁿ
Felek Dergâhı	: Allah kapısı, kader kapısı, gök kapısı
Fem	: Ağız
Fend	: Yalan, hile
Ferman	: Emir, tebliğ, buyruk
Fetih	: Açma, acıs, bir yeri savaşla ele geçirme, zaptetme
Fetva	: İslam Hukukuna uygun olarak verilen hüküm
Ficân	: İnleme, feryat
Fikret	: Düşünme, düşünülen şey
Fimalillah	: Allah için olan şey
Firdevsi alâ	: Yüce cennet bahçesi
Firkat	: Ayrılık
Fi-sebilillah	: Allah yolunda karşılık beklemezsizin
Fitne-kân	: Fitne, fesatçı
Furkan	: Kur'an, Yanlış ve doğru, iyi ve kötü arasındaki farkları gösteren şeyler
Fütuhât	: Fetihler, zaferler

— G —

Gaflet	: Gafil olma hali, dalgınlık, habersizlik boş bulunma
Galan	: Kalan, gayrı, artık
Gam	: Tasa, kaygı, dert
Gammaz	: Herkesin ayıbını çıkarmaya çalışan münafık
Gani	: Zengin, sahip olduğu ile yetinip fazla istemeyen

Gani Yezdan	: Fazla istemeyen Allah
Garp	: Batı
Gayla, gayle	: Gaille, Sıkıntılı iş, uğraştıran iş, baş derdi
Gayrettü'llah	: Allahın gayreti, Allahın yardımı
Gaza	: Kutsal savaş
Gazap	: Öfke, hiddet, kızgınlık
Gedâ	: Dilenci, yoksul
Genlik	: Genişlik, dirlik, ferahlık
Gılman, gılâman	: Cennet hizmetkârı, bende
Gidi	: Pezevenk
Giryan	: Ağlayan
Gökçe	: Gökle ilgili, semâvî, mavimsi
Göme, Köme, köm	: Avcıların avlarını vurmak, yakalamak için yaptıkları ve gizlendikleri kapalı yer
Gülgülûtes	: Gül rengi fes
Gülşen	: Güllük, gül bahçesi
Güman	: Şüphe, zannetme, sanma

— H —

Habib	: Sevilen, sevgili, dost
Hak celle ve alâ (Hak cellü alâ)	: Tanrının, aziz, üstün ve yüce mertebede gösterilmesinde dua makamında kullanılan bir deyim
Hak ile Yeksan	: Yerle bir edilme, toprakla birlikte yıkılma eseri kalmamış
Hakir	: Gücsüz, küçük görülen, horlanan itibarsız
Hakisar, Hak-sâr	: Toprakla bir, hor, hakir
Hakkı Yezdan	: Tanrı hakkı, Tanrı hakkı için
Halâs	: Kurtulma
Hâlık	: Yaratan, yaratıcı
Hali	: Boş, ıssız, bir şeyden arı
Halil	: Dost, yar, koca
Hallâk-ı Cihan	: Cihanı yaratan, herşeyi halkeden Allahûtaala hazretleri
Hamdi'llillah	: Allah için hamd ve şükür
Handan	: Gülen, şen
Hânman, hânımân, Hanûman	: Ev, bark, ocak
Hâr	: Sıcak, sıcaklık, kızgın
Hâre	: Dalgalı kumaş veya kâğıt, dalgalı çizgiler
Hasbetenillillah	: Sırf Allah rızası için, yalnız Allah rızası için
Haşredek	: Kıyamete kadar

Haşrolmak	: Toplanmak, bir araya gelmek
Havai heves	: Hava ve hevesine tabî, hafif yaradılışı
Havas	: Heves, üst tabaka
Havzı Kevser	: Kevser kuyusu, kevser suyunun kaynağı
Hayran	: Çok beğenen, şaşakalmış, kendinden geçme
Hevesat	: Hevesler
Hezâran	: Bin
Hicran	: Ayrılık, unutulmaz acı
Hikmet	: Olgun akıl ve yüksek bilgi, gizli sır, gerçek ve ahlâka ait söz
Hikmeti Rabbani	: İlâhî hikmet
Himmet	: Yardım, kayırış, niyet
Hoyrat	: Kaba, eli bir işe yakışmayan, hırpalayıcı
Hun	: Kan, öldürme, öç
Hûrî	: Çok güzel, cennet kızı
Hub	: Sevgi, muhabbet
Hûb	: Güzel
Hutbe	: Cuma ve bayram namazlarında okunan dua ve verilen öğütler
Hudâ	: Allah, sahip, efendi
Hüda	: Doğru yol, İslâm Dini
Hümayun	: Güçlü, mutlu, padişahlarla ilgili şeyler için kullanılır
Hünkâr	: Padişah
Hüsnü	: İyilik, güzellik

— I, î —

İhtmak	: İhlâştırmak
Iramadım	: Savamadım, atamadım, uzaklaştıramadım, ayıramadım
İrast geldim	: Rasgeldim sözünün halk arasında söylenişi
İssı	: Sahip
İşmar, işmar	: Göz kırpmı, işaret etme
İç Ağası, İç Ağaları	: Osmanlı Padişahlarının hizmetleriyle görevli olanlara ve bu teşkilata verilen ad.
İfsat	: Bozma, fesada uğratma, hâlel verme
İhlâs	: Doğru ve içten sevgi, içtenlik
İhsan	: İyilik etme, güzel muamele, bağışlama, verme, yardım
İhvân, ihvan	: Kendine ait bir gerçeği söyleme, onay, kabul
İkmal	: İçten dostlar, sadık dostlar, aynı mez-
İkrar	: hep ve tarîkata bağlı olanlar Bütünleme, bitirme, tûmleme

İlenmek	: Beddua etmek, kargılamak: Lânet ve nefret etmek
İllallah	: Usanç ve bezginlik anlatır
İllet	: Hastalık, sakatlık, sebep, maksat
İltimas	: Arka çıkma, kayırma
İnkisar	: Kırılma, ilenme
İns	: İnsan, beşer: insanoğlu
İntizar	: Bekleme, ilenme
İptida	: Başlangıç, önce, başlama
İrade	: İsteme, buyrultu, dileme
İrfan	: Bilme, biliş, anlayış, kültür
İrşat, irşad	: Uyarma doğru yolu gösterme
İsrafil	: Dört büyük melekten biri
İstinkâh	: Bir kadını nikâhla alma
İttifak	: Uyuşma, söz birliği etme, birleşme, anlaşma, bağlaşma
İttifakı Şeri	: Şeriata göre anlaşma, antlaşma
İzhar	: Belirtme, gösterme, açığa vurma

— K —

Kada, gada	: Kaza, belâ
Kaddı, bâlâ	: Uzun boylu
Kadem	: Ayak, adım, uğur
Kaf	: Arap alfabesinde (Ka) harfi
Kâhma	: Kemha'nın halk arasındaki söylenişi
Kail	: Diyen, söyleyen, akli yatmış, inanmış
Kaim	: Birinin yerine geçen, yerini tutan, ayakta duran, baki, namaz kılan
Kalman, kalmen	: Ayakta durarak, canlı olarak, yıkılmamış
Kamet	: Boy, boy gösterme, müezzinin namazda kalkınız anlamındaki sözleri
Kâmil	: Erişkin, tam, yetkin, olgun, bilgili
Kânl	: Nerede, hani, nerededir
Kasavet	: Dert, tasa, sıkıntı
Kater	: Katar
Katı, Müşkül	: Güçlükleri aşma
Kavlince	: Sözünce, sözügibi, sözüne göre
Kaydını Görür	: Hazırlanır, tamamlar, eksliğini giderir
Kef	: Eski alfabe de ince (ke) harfi
Kelâm	: Söz, konuşma, İslâm ilmi
Kelimullah	: Allah kelâmı, Sina'da Tanrı ile konuşan Musa'nın lâkabı
Kelb, kelp	: Köpek, it
Kem	: Kötü, eksik, ayarı ve tartısı düşük
Kemal, Kemal-i	: Son sınırı, son derecesi, değeri
Kemha	: Bir çeşit ipek kumaş

Kerem	: Lütuf, iyilik, merhamet, cömertlik, yüce kalplilik
Kesret	: Bolluk, çokluk
Kevser	: Cennette olduğuna inanılan bir çeşme, bir su
Kırca	: Tane halinde bir çeşit kırığı
Kıylükal	: Dedikodu
Kisbet	: Yağlı güreş yapanların giydikleri pantolon
Kisbikâr	: İç güç, alış veriş
Koğlaşan	: Dedikodu yapan, yeren, çekiştiren
Koğu	: Dedikodu
Koygun köşek	: Dokunaklı, deve yavrusu
Köşek	: Deve yavrusu
Kudretül aynı	: Bizzat kudretin kendisi
Kutnu zıbın	: Pamuklu kumaştan gömlek
Küffâr	: Kafirler, iyilik bilmeyen, tanımayan, unutan
Külünk	: Sivri ve uzun demirli kazma
Künde	: Her gün (Halk deyimi)
Kürsi	: En yüksek gök tabakasının, Tanrı katının altında bir düzlükte olan ve alın yazısının yazıldığına inanılan defterin bulunduğu yer
Küşünde	: Kulağında

— L —

Lâl	: Dilsiz, alı renkli taş (yakut gibi)
Lâmekan	: Yersiz, mekânsız
Leb	: Dudak
Levh	: Tahta, düz ve üzerine yazı ve resim konabilen levha
Leylü-nehar	: Gece gündüz

— M —

Macunu Lokmani	: Lokman ilacı
Mağfîret	: Yargılama, Tanrının kullarını affı
Mağrip	: Batı, güneşin battığı yer
Mah	: Ay
Mahbub	: Sevilen, sevgili
Mahdum	: Oğul, erkek evlat
Mahi	: Balık
Mahi Güneş	: Ay güneş
Mahlûkat	: Yaratılmış şeyler, yaratıklar, mahlûklar

Mahmel	: Deve üstünde iki kişinin oturacağı sepet, Hac mevsimi Mekke ve Medineye gönderilen hediyeler
Mahşer	: Ölülerin dirilip toplanacakları zaman ve yer
Mahzun	: Üzgün, kaygılı, tasalı
Maiyet, maiyyet	: Beraberlik, birlik, üst görevli yanındakiler
Maksut	: İstenen, güdülen, niyet, maksat
Manzum	: Düzenlenmiş, ölçülü biçimde yazılmış
Manzur	: Bakılan, gözde olan, beğenilen
Masiva	: Tanrıdan başka bütün varlıklar
Masivadan Geçmek	: Dünyadan geçmek, Tanrıdan başka her şeyle ilgisini kesmek
Maşrik	: Doğu, güneşin doğduğu yer, gün doğusu
Maşuk	: Sevgili aşkla sevilen
Mecal	: Güç, kuvvet
Mefar, Mefhar	: Övünme sebebi
Mefharil Arap	: Arabın övündüğü
Meful	: Yapılmış, kılınmış, işlenmiş, kelimelerle failin etkisini kabul eden şahıs veya şey
Mekân	: Yer, makam, ev, yurt
Melâl	: Can sıkıntısı, usanç, hüzn
Melek Melekût	: Melekler alemi
Melûl	: Üzgün, boynu bükük
Menzil	: Konak, iki konak arası, aşama
Meram	: Arzu, istek, kasıt, niyet
Merdane	: Mertçe, yiğitçe, mert olana yakışır şekilde
Merdan olmaz	: Adam olmaz
Mesrur	: Sevinmiş, şen, sevinçli
Meta, Metağ	: Mal, ticaret malı
Mevlâ	: Tanrı, sahip, efendi
Mevt	: Ölüm
Mezit	: Bir cins balık, uzun
Miktârı kifaye	: Kafi miktarda, yeteri kadar
Mihnet	: Eziyet, sıkıntı
Mim	: İşaret, Arap Alfabesinin (m) harfi
Mizan	: Terazî, sağlama
Muamma	: Bilmece, güç anlaşılır, karışık, yanıltmaca
Muammer	: Yaşayan, hayatta olan
Müğminan, müminan	: İman sahibi, müslümanlar
Muhanet, muhannet	: Korkak, alçak, namert, sözünden geri dönen, iş bitirmeyen, yaptığı iyiliği başa kakan

Muin	Yardımcı
Mukadder	: Alında yazılı, yazılı
Murad	: İstek, maksat, dilek
Mübarek	: Kutlu, uğurlu, saygıdeğer, bereketli
Müdarâ Müdarat	: Yüze gülme, yalandan dostluk, görüşme
Müfsüt, müfsit	: Bozan, nifak sokan, karıştırıcı
Müjgân	: Kırpık
Mültezim	: Kesimci, kesenekçi
Mümin	: İnanan, inançlı, Müslüman
Münafık	: İki yüzlü, nifak çıkaran
Münezzeh	: Arınmış, uzak, temiz
Mürsel	: Gönderilmiş, yollanmış
Mürüvvet	: Yiğitlik, insanlık, iyilikseverlik, cömertlik
Mürevvet Kâni	: Cömertlik
Müstehak	: Hak kazanmış, haklı, layık
Müşkil, Müşkül	: Zor, güç, çetin
Müşrik	: Allaha ortak koşan

= N =

Naçar	: Çaresiz
Nadan	: Kaba, nobran, haddini bilmez
Naehl	: Ehil olmayan, ehliyetsiz
Nagâh	: Zamansız, ansızın
Nail	: Erişme, ulaşma, kavuşma
Nakkaş	: Nakış ve çiçekler yapan usta
Nalet	: Lânet'in halk arasında söylenişi
Name	: Mektup
Namizaç	: Mizaçsız, keyifsiz
Nan	: Ekmek
Nanî, Nimet	: İhsan, velinîmetten görülen iyilik
Nâr	: Od, ateş
Narun-min-Allah	: Allahtan ateş
Nâs	: İnsanlar, herkes
Nazır	: Bakan, nezaret eden, yüzü veya cephesi bir yöne dönük
Nazm	: Nesir olmayan ölçülü ve kafiyeli söz, sıra, tertip
Nebi	: Kitap getirmemiş peygamber
Necat	: Kurtulma, kurtuluş, selâmet
Nedamet	: Pişmanlık
Nefaset	: Nefis olma durumu
Nen	: Nenni
Nerîman, Nerm	: Yiğit, cesur
Nefüzübillah	: Allaha sığındık, Tanrı korusun
Nevbet	: Nöbet, sıra

Nevreste	: Yeni b�t�m��, taze
Nez�ret	: Bakma, gözetme, yönetim, denetim
Nid�	: �a��ma, seslenme
Nisbet	: Bağlılık, ilgi, kıyas
Niyaz	: Yalvarma, yakarma, dua
Nun	: Arap alfabesinde (n) sesi veren harf
Nusrat, Nusret	: Yardım, başarı, �st�nl�k, Tanrı yar- dımı, zafer
N�shay� Destan	: Destan sureti (Nüshası)

— O,   —

Onmak	: iyi olmak, geçmek, �ifa bulmak
��r�nden	: �n�nden
�rd�m	: içerim
Özge	: Başka, gayrı, diğer yabancı

— P —

Paha	: Değer, eder, karşılık
P�k	: Temiz, kusursuz
Per	: Kanat
Perdek�r	: Perde ile örtülü yer
Pervane	: Işık etrafında dönen kelebek
Perverdig�r	: Yaratan, ya�atan, Allah
Pir�n	: Pir'in �o�ulu. Pirler, ermiş kimseler, ihtiyarlar
Po�u	: ipek ba� �rt��
Pulat, polat	: G�cl�, �elik, �elik gibi
Pus	: Hafif sis
Pu�	: �rt�nm��, giyinmiş
P�ryan, Piran, Biry�n	: Kebabın bir �e�idi

— R —

R�	: Arapçada (r) harfinin adı
Rah-ı Hak, Reh-i Hak	: Hak yolu, Tanrı yolu
Rahmeylemek	: Acımak, merhamet etmek
R�kip	: Binici, binen
Rak�p	: Di�eriyle aynı şeyi isteyen, diğerine �s- t�nl�k düşünen
Ray�ha	: Koku
Rayihan, Rayhan	: Fesle�ene Anadolunun bazı yerlerinde verilen isim
Rayık�n	: Kokulu
Redif	: Sonradan, arkadan gelen, askerli�i bi- tirip salıverilen ve yede�e geçen erler

Reyhan	: Fesleğen denilen güzel kokulu bitki
Rıdvan	: Hoşnutluk, cennetin muhafızı ve kapıcısı melek
Revân	: Giden, yürüyen, akan
Reviş	: Gidiş, yürüyüş, biçim tarz
Rikâb, Rikâp	: Üzengi, eşit, büyük bir kimsenin makamı huzuru, önü
Ruy, Rûyi	: Yüz, çehre
Ruzi-şeb, ruzu-Şeb	: Gece gündüz
Rûcum	: Taşlamalar, taşlamak suretiyle yerine getirilen idam cezaları, akan yıldızlar
Rüşvet, Rişvet	: Bir memura haklı veya haksız iş gördürmek için verilen hediye ve ücret

— S, Ş —

Saadet	: Mut, mutluluk
Sabî	: Bülûğa ermemiş erkek çocuk
Saçı Kesik	: Bayanlar, kadın ve kız
Sadakat	: İçten bağlılık
Sadaret	: Başbakanlık
Sad Hezar, Sad Hezaran	: Binlerce yıl
Safa, sefa	: Gönül şenliği, eğlence
Sağmen	: Seymen
Sahib, sahip	: Arkadaş, malik ve bir şeyi koruyan ve ona malik olan
Sahibi Umur	: Umur görmüş
Saim	: Oruç tutan, oruçlu
Salaklar	: Üzerine atılma, saldırma
Salât, Selât	: Namaz
Salavat	: Dua
Salim	: Sağ, sağlam, esen
Sal	: Halk dilinde tabut
Salm	: Tabutum
Samed	: Kimseye ve hiç bir şeye muhtaç olmayan
Santur	: Kanuna benzer bir çeşit telli çalgı
Savmi Salat	: Oruç, namaz
Saya	: Üç etekli entarî
Saye	: Gölge, neden, himaye
Sebilillâh, Sebi-Iullah	: Allah yolu, karşılıksız Allah rızası
Ser	: Baş, tepe
Serasker	: Ordu komutanı, savunma bakanı
Serfiraz	: Başta gelen, benzerlerinden üstün
Server	: Baş, bakan, bir şeyin en ileri bulunanı
Servi Kamet	: Servi boylu
Sevdigâr	: Sevdalı (Sevdâ-kâr'dan)

Seyran	: Gezme, dolaşma
Seyyah	: Gezgin, turist
Seyyare	: Seyyare, gezegen
Sıbyan	: Çocuklar
Sıdk	: Doğruluk, bağlılık
Sıfat	: Bir şeyin hali ve özelliği, unvan, şekil, yüz, kılık
Sıklet	: Ağırılık, yük, sıkıntı
Silsile	: Ardarda gelen şeylerin oluşturduğu bütün, asttan üste derecelenme, secere
Sim	: Altın, gümüş
Simi Muhabbet	: Sevgi süsü, sevgi gümüşü
Sin	: Çukur, mezar, yaş, Arapçada (s) harfinin adı
Sitem	: Hoşa gitmeyen bir davranış için kırılgınlık, kızgınlık anlatan söz
Sulh	: Barış, barışıklık, uyuşma, rahatlık
Sûr	: Kale duvarı, kıyamet günü üflenen boru, düğün, uğur. Şenlik, donanma, zaferden sonra şenlik yapma geleneği Türklerde vardır
Suzan	: Yakan, yakıcı
Sücut	: Secdeye varan
Sülenbent, sine-bent	: Göğüs bağı, muska ve renkli boncuklardan yapılan ve atın göğsüne takılan süslü bağ
Sünnet	: Uyuşması gerekli sayılan Peygamberin yaptığı özel davranış
Şád	: Sevinisin, memnun olsun
Şadan	: Sevinçli, sevinen
Şadolmak	: Sevinçli olmak, memnun olmak
Şadüman, Şad-man	: Sevinçli, memnun
Şahbaz	: Çevik ve becerikli, yiğit, kahraman, mert, iri cins doğan
Şaz	: Kurala uymayan, ayırık, müstesna
Şefaât	: Suçun bağışlanması, ya da bir dileğin yerine getirilmesi için yapılan aracılık ve rica
Şem, Şema	: Mum
Şem-i Aşk	: Aşk kokusu
Şer	: Kötülük
Şeriat	: Doğru yol, Kur'an ayetlerine dayanan Müslümanlık yasası
Şevk	: İstek, şiddetli heves, neşe
Şevketli	: Azamet ve heybet sahibi, padişaha verilen bir san
Şeyda	: Aşktan aklını yitirmiş
Şeyhülislâm	: Osmanlılarda Diyanet işleri, Eğitim ve Adliyenin başı

Şih	: Şeyh'in halk arasında söylenişi
Şikâr	: Av, avlanan hayvan, avlama
Şimşir	: Kılıç vuran, kılıç çeken, bir bitki adı
Şüheda	: Şehitler

— T —

Taaccüp	: Şaşkınlık şaşa kalma, şaşma
Takdiri Hüda	: Allahın takdiri
Taksirat	: Kusurlar, suçlar
Talan	: Yağma, çapul yağma etmek
Talibi Destan	: Destan isteyen, destana talip olan
Talkın	: Verdikleri öğüde uymayanlar için söylenen (Telkinden)
Tamahkâr	: Aç gözlü, cimri, doymaz, eli sıkı
Tarik	: Yol
Tariki Amî	: Genel yol
Tasvir	: Resim yapmak, bir şeyin resmi
Tebaa, Tebaa, Tehâ	: Uyruk
Tebai Devlet	: Bağlı olunan devlet
Tebdül	: Değiştirme, başka bir şekle koyma
Tecelli	: Belirme, görme
Temmet	: Tamam oldu, bitti, söz bitti
Terki	: Egerin arka bölümü, Terkisine almak: Atın sağırsına bindirmek
Teşviş	: Karıştırma, bulandırma
Tevhit	: Birleştirme, bir sayma, Tek Tanrıcılık
Tezikme	: Acele koşuşturma, acele ile koşma
Tîl	: Tûl karşılığı olarak kullanıldığını sanıyoruz
Tizi Revan	: Çabuk yürüyen
Tor	: Toy, acemi, yabani
Tûr	: Dağ
Tûn	: Gece
Türâb	: Toprak, toz

— U, Ü, V, Y —

Ud, ut	: Utanma, edep, bir çalgı
Uğru	: Hırsız
Uğrun Uğrun	: Gizli gizli
Umur	: İşler demek olup, aldırış etmek, önem vermek konularında kullanılır
Umur görmüş	: Önemli işlerde bulunmuş, görgülü, olgun kimse
Urdun	: Vurdun
Urum	: Rum
Urun	: Vurun

Üftade	: Düşkün, zavallı
Üğründükçe	: Salındıkça
Ülema	: Alimler
Üryan	: Çıblak
Vafir	: Bol, fazla
Vasfetmek	: Nitelemek
Vebal	: Günah, sorumluluk
Vefa	: Sözde durma, bağlılık, yetişmek, yetme
Velleyli	: Gecede
Velvele	: Şamata, gürültü, partiri
Vüzera	: Vezirler, bakanlar
Yaran	: Dostlar
Yektâ	: Tek, yalnız, eşsiz
Yekten	: Birden, ansızın, birden bire
Yekini Yekini	: Zorlaya zorlaya
Yesir	: Esir
Yetir	: Yetiştir, ulaştır, büyüt
Yezdan	: Müslümanlıkta Allah, hayır ilâhı
Yuyarlar	: Yıkalar, su ile yıkarlar

— Z —

Zâd	: Azık, yiyecek, doğma, doğmuş
Zağ	: Bıçağın bilenmesi
Zahir	: Açık, belli, görünüş, dış yüz, meydan
Zail	: Biten, sona eren, kalıcı olmayan, geçen
Zar	: İnleyen, sesle ağlayan
Zaruret	: Çaresizlik, zorunluluk sıkıntı, yoksul- luk
Zât	: Kendi, öz
Zâtı	: Özel, kişiye mahsus, geçici olmayan
Zâyetme	: Yitirme
Zebani	: Cehennem bekçisi
Zelil	: Hor görülen, aşağı tutulan, aşağılanan
Zemin	: Taban, yer
Zeval	: Ortadan kalkma, yok olma, düşkünlük
Ziba	: Yakışıklı, süslü
Zikri Tevhit	: Allahı anma
Zîlullahı Âlem	: Tüm âleme gölge oldu, sahip çıktı
Zina	: Kanun dışı cinsel birleşme
Zinet, Ziyet	: Bezek, süs
Zuhur	: Baş gösterme, görünme
Zulmet	: Karanlık
Zülfikar	: Hazreti Muhammed'in ünlü kılıcı, öl- meden önce Hazreti Ali'ye vermiştir,

